

**Rhetorica Aristotelis cum fundatissimi artium &
theologie doctoris Egidij de Roma luculen-
tissimis cōmentarijs nunc primū in lucez
editis: necnon Alpharabij compendio
sa declaratione.**

Alexander Achillinus Bononiensis presentes lecturis salutem.

Sidius romanus in varijs scientijs sue doctrine bonitatem magnifice et gloriose ostēdit. In logica: in philosophia: in metaphysica: in theologia: et varia volumina illi ascripta fuerint ab his: qui pecuniarū subtractores existūt: stilus tamē scribendi errores detegit. Elaboravi igitur: ut expositio librorū rhetoricozum Aristotelis non amplius latitaret in tenebris: sed in lucē nitide emicaret. Quod si isimū scribendi stilum elegit: id ut ab oibus aperte intelligeretur: effectum est. Quod si grecum puerbium: aut fabulā: aut hystoriā nō plene assecutus ē: quantum tamē ad sniam sufficienter interpretatus est. Aliam litterā etiam habuit corruptam. Tertio enim rhetoricozū cōmento. xvi. de iambo loquens Aristoteles. Quare ad orationē reductum est: quod aliozū metrorū simillimū: puto quod seuissimum: sic asit ex presumptione corrigere temerariuz esse iudicavi. Pōnit in primo tyrānis minorosa: itelligo nimis plena. Quod pōnit in primo. ccli. In foro statuit: itelligo. id est statuat publicē erigi. Et in primo textu. 100. Adultos insignes perdidisse in his: que zelātur: itelligo in his: que zelo custodiuntur: ut pro defendenda republica: vel alia re chara. Pōnitur in tertio. cccxlvij. Dixi: audistis: habete: et iudicate: itelligo: sermonē compleri. audistis rationes nostras: habete eas menti: et iustū iudicate. Tertio et cccxxij. itroducit pater hortans filiā in malū: nedū pp metaphorā: sed ut uterqz vitupereēt. scz pater male psulens: et filia iniuste lucrans. Et in tertio. cxvij. Cōsequitur asit rationibus his emiolia. i. comparatis duabus breuibus ex vno extremo: et vna breui syllaba: et vna lōga ex alio extremo: tunc sequitur emiolia. i. sexquialtera pportio: quia due syllabe breues dant duo tempora: et vna breuis: et vna longa dant tria tempora. ergo pportio ibi est triū ad duos: et sic ea est: quā sexquialterā appellamus. Hoc igitur opus inter Egidij opa collocādū cādide lector habe. et deo optimo gratias age: et bene vale.

Declaratio compendiosa per viam diuisionis Alpharaby super libris rhetoricozum Aristotelis: ad formam tamē clariozem et tabule reducta.

Nos autem erimus isto modo: q̄ memorabimus tractatus et capitula: que sunt partes minores eius summe: quā perstrinximus in libris rhetoricozum Aristotelis: ex quib⁹ perficit et cōponitur ars ista. Neq̄ est possibile: vt comprehendatur totum: quod est in quolibz horuz sub vna intentione. Itaq̄ oportet comprehendere

distinctiones tractatum et capitulorum: que sunt in ipsis. Nos igitur incipiemus nūc: et adducemus quod est in singulis ipsorum summam: vt facile fiat per talem nostrā expositionē: sive glosam: et formam ad intelligendū: et retinendum totū: quod est in quolibet tractatū et caploz.

Item autem diximus: q̄ liber igitur iste in tres libros diuiditur. Primus liber continet tria genera: ex quibus fiunt orationes rhetoricales. scz deliberatiuum: demonstratiuum: et iudiciale. Secundus liber continet qualiter vtendum sit enthimematis et exemplis. Tertius vero liber continet in summa qualiter vtendum sit omnibus: quorum precessit enumeratio in duobus libris in sermocinatione rhetorica: et ordinem cuiusq̄ eorum ex partibus orationum rhetoricalium. Primus itaq̄ liber tractatus sex continet.

t Ractatus vero primus prologus libri et capitula nouem continet.

c Apitulum primum primi tractatus primi libri continet narrationem eius: in quo communicant rhetorica et dyalectica.

Apitulum secundū continet quonaz omnes homines vrantur accidentibus huius artis: et s̄m quas vices vtuntur eis: et qui modi eorum sunt meliores et complexiores. Et quoniam complexiores eorum sunt: vt sit vsus eius s̄m viā artificialem: et patet quis modus vtendi accidentibus huius artis sit s̄m viam artificialem. Patet etiam que sit ars: et qualiter sit vsus eius s̄m viam artis: et quonā qui vtitur ea s̄m viā aliā: nō erit ei posse assequi cōplementū aptū discipline huius artis. Opz nēpe: vt qui voluerit pfectus fieri in ea: vt assequat eā: et ea que exp̄ssa sunt in libro: in quo ponuntur omnes eius canones: et oēs eius partes. Necessaria erit ergo enumeratio oium ptius suarum: ita q̄ possibile fiat ei: qui voluerit eam adificere: et scire ipsam quid est: qd̄ oportet ipsuz inquirere: donec pcedat ad vltimum complementum eius.

Item capitulū primi tractatus p̄mi libri ē: in quo declarat: quonā relique v̄iq̄ vtatur quis ad hoc: vt fiat rhetoriant orator: in sufficientes sunt ad hoc: vt per eas fiat quis rhetoriant orator: et declaratur etiam in ipso: quonā illi qui antecesserunt Aristotilē: et redegerunt hāc artem in scriptum: aut collegerunt partes eius ad aliquā summam: non peruenerunt ad hoc: vt omnes partes ip̄s comprehendere. Neq̄ etiam complexi sunt oēs cano-

nes ipsius in scriptis suis. Et quā reliquerūt maiores et digniorem partium ipsius: et eam cuius gratia quidē querūtur ceterę partium eius. Neq̄ etiā perceperūt quidē hāc partem: neq̄ canones eius: et est oratio inductiua credulitatis et persuasione: verūtamen multiplicauerunt sermonem in rebus: quibus mouentur et inclinant iudices: et obuiatores tantū: et dictū est in eo: quonā quantitas: quā scripserunt: non est sufficiens in hac arte. Et omissus est: quonā non in oibus locis: neq̄ apud oēs iudices vsitan ista: que illi cōposuerūt in ea. Et quonā si non esset insufficientia in istis: sic non essent extranea ab arte: si esset aliqua pars partium eius. Et quonā opz vt vsitentur s̄m q̄ sunt act⁹ aliquis actū eius. Deinde omissum est quantum affert vtilitatis qd̄ illi posuerūt in hac arte: et in quo p̄ficitur per ip̄m in ea: et in quo non p̄ficitur: et in quo ḡne sermocinationis rhetorice p̄ficitur ex rebus istis. Et quonā nō p̄ficūt p̄ ea in omni ḡne oronū rhetoricalium: vt inotescat per hoc: q̄ si aliquis adeptus esset noticiam omnium partium hui⁹ artis nō idigeret cōpositione huius libri. Verūtamen ex quo insufficientis est hoc: qd̄ scripserunt illi: qui precesserunt ip̄m non est superflua huius libri editio: quasi qua non indiget. Immo est necessaria.

Cartū capitulum primi tractatus primi libri est in quo declaratur est: ex qua facultate sit ars rhetorica: et quonā hec quā h̄ posuit ps est sciētię logicę. Et quonā nō p̄t aliquis attigere complementū partium istarū: neq̄ redigere eas in scriptis: vel in libz: nisi qui peritus fuerit in logica ideoq̄ non attingerunt eas plene antiqui: quia defecerūt ab eius complemento. Et ostensum est ex quo modo non fuit eis posse: qui precesserunt: cōprehendere oēs partes ei⁹: et p̄cipue orones inductiuas credulitatis: et in hac parte ostēsum est proficiēti sui libri. Et quonā nō est possibile: vt cōprehendatur rhetorica per artē aliā: nisi per eā: quā cōfirmavit ip̄e. Et quonā qd̄ hoc: qd̄ alij fecerūt ex his q̄ antecesserunt ipsum: instructiuum est ad aliquā modicā partem rhetorice et facultatis oratorie.

c Apitulum quintū primi tractatus primi libri est: in quo oīsa est vtilitas artis rhetorice: et in quoz rebus proficitur per eam.

Dapitulum sextum primi tractatus primi libri continet quonā actus q̄q̄ huius artis est i duo: bus cōtrariis: s̄m q̄ se hz res in dyalectica et media. Et quid est intentus per hoc: q̄ ars sit directiua ad duo cōtraria absolute: et ad que duo cōtraria sit hec ars amplius directiua. Et quonā qd̄ dirigit ad melius et vtilius: et non ad id qd̄ nocūm ē: et nō ad id qd̄ nō proficit que ad modū hoc declarauit in dyalectica: vt per hoc notificaret: quonā qd̄ memorat in hoc libro nō dirigit: nisi ad rhetoricam completaz. Deinde completū est: qd̄ vsitatur in quibusdam hominibus abiq̄ alijs.

Sapitulum septimū primi tractatus primi libri est: in quo interpretatio huius artis declaratur per cōparationem eius ad finē ipsius. Et que est quantitas: ad quas peruenit homo ex ipsa et ex frequentia actuum suoz: donec adp̄fectur hanc artem: et fiat rhetor: et quā quā sitate cum assecutus fuerit p̄dicatoz attingit s̄m viā artis in qualibz rerū ad h̄ vt agat actū oratoris: et rhetoris s̄z exigentiā artis.

c Apitulum octauum primi tractatus primi libri est: in quo declaratur cōmunicatio artis huius cum sophistica.

c Apitulum nonum p̄mi tractatus primi libri est in quo narrat: q̄ intentio eius sit sermo in arte: cuius dispositio est dispositio: quā d̄terminauit.

Rhetori.

Hec sunt ergo oia: que p̄tinet primus tractatus p̄mi libri.
 Tractatus vero secundus p̄mi libri continet definitionem rhetoricę: et enumerationem omnium: que apparent in definitione ex partibus eius necessarijs vniuersalib⁹: per quas completur: et sex capitula continet.

Rimū capituli secundū tractatus p̄mi libri est: in quo ponit̄ definitio rhetoricę absolute: seu simpliciter: et post h̄ memorat̄ eaique apparent in definitione posita de appenditijs ipsius: et q̄ consequuntur a definitione eius ex canonicis per quos perficit̄: seu completur ars ista: et sunt hęc gr̄qz res in summa.

C Apitulus secundū secundū tractatus p̄mi libri est in quo ponitur determinatio de definitione: quā hęc ars nō est p̄pria vni rei absqz alia re.

C Apitulus tertius secundū tractatus p̄mi libri est: quō p̄tinet hoc: quō declaratur de definitione rhetoricę et sp̄ibus rerū: ex quib⁹ sit ista credulitas.

C Apitulus quartus secundū tractatus p̄mi libri est in quo declaratū est: quonā necesse est: vt sit ars rhetoricę: q̄ quasi p̄posita est ex dialectica: et scia morali: et quonā partes eius quedā sunt ex logica: et quedā ex scientijs moralibus.

C Apitulum quintū secundū tractatus p̄mi libri est: in quo est sermo vniuersalis in orationibus: ex quibus p̄ se fit persuasio: et sunt exempla: et entimemata et definitio cuiuslibz eoz: et enumeratio modoz entimematu: et digressio cuiuslibz modi ipsorum ab altero per definitionem suam.

C Apitulum sextum secundū tractatus p̄mi libri est: in quo fit sermo vltis de rebus: que sunt p̄positiones: et materię exemploz: et specieruz entimematis: quot sunt: et que sunt: et quā sunt sp̄s et loci. Et h̄ tractatus secundus p̄mi libri est q̄si cōtinēs verba oia eozū: que sunt in duobus libris. scilicet p̄mo et secundo.

Tractatus tertius p̄mi libri continet genera rerum: in quibus: et ex quibus sunt orationes rhetoricales: et quonā sunt tria: scilicet deliberatiuum: demonstratiuum: et iudiciale: et capitula quinque continet.

C Apitulum primū tertij tractatus p̄mi libri est: in quo dicitur quādo sermocinatio rhetorica consistat ex doctore: et ex homine: de quo fit sermo: et ad quem fit sermo. Et quonā auditores sunt tres: et quonā genera orationū rhetoricāliū sunt tria: et quonā vniū q̄bz diuiditur p̄ma diuisione in duos modos: et quod sit subiectū cuiusqz eozū: et quibus sit q̄libet generū illarū oronū triū. Et dicit̄ q̄d sit ex tribus generib⁹ entiu: quoz vniū q̄bz sit ex vnoquoqz eozū triū: et dicit̄: que est intentio propria vnicuiqz generū orationū trium. Intellego q̄ est illud: quō intendit̄ quilibz illarū per suā persuasionem: et ad quid conatur: qui vritur vnaquaqz earū: vt p̄tingat persuasionē: et quonā hęc quoqz tria sunt in vniuerso. De inde dicit̄ quonā subiecta vniū cuiusqz eozū vstant in altero: et qualiter vstant: et in quo loco: et p̄pter quā eam. Et quonā quoddā illoz subiectozū magis est p̄p̄ius et dignius est genere: cui p̄positionauerimus ipsuz: et cuius generis ipsarū orationū subiectū vstat in genere altero nō erit eius vltis s̄m q̄ est magis p̄p̄ius eis: s̄z s̄m q̄ est magis p̄p̄ium generi vstat in hoc genere.

C Apitulus sc̄dm tertij tractatus p̄mi libri est: in quo dicitur: quonā hęc genera oia necessario indigent ad hoc: vt cōpleatur vniū q̄bz eoz oium quozū antecessit enumeratio ex modis: per quos inducitur

Alpharabij

credulitas ex entimematis: et exemplis: et ex quibus sunt entimemata et exempla.

C Apitulum tertium tertij tractatus p̄mi libri est: in quo dicit̄: quonā vniū q̄bz triuz generū indiget quoqz modis p̄positionū et entimematum vniuersaliū p̄ter ea: quoz p̄cessit enumeratio: et ille sunt enunciationes: ex quibus possibile ē fieri persuasione: quā res: aut est possibilis: aut nō possibilis: et enunciationes: per quas possibile est persuaderi: q̄ res erit in futuro: aut q̄ nō erit. Enunciationes: per quas contingit persuaderi: quonā res iā fuit in p̄terito: aut quonā nō fuit. Et enunciationes per quas contingit persuaderi: quonam res est in fine egritudinis: aut paruitatis: aut multitudine: aut paucitatis: aut nobilitatis: aut vilitatis: et vniuersaliter per quod res magnificatur: aut minoratur: aut nobilitatur: aut vilificatur.

C Apitulum quartū tertij tractatus p̄mi libri cōtinēt qualr loquēdū sit in vnoquoqz istorū triū generū: et quonā loquēdū est in eis duobus modis loquendi. Unus eoz est: vt loquamur de eo: q̄ p̄p̄ius est vnicuiqz ipsoz. scilicet vt notificet̄ ex quibus sunt orones deliberatiue p̄p̄ie: et ex quibus iudiciales p̄p̄ie: et ex quibus demonstratiue p̄p̄ie. Modus secundus loquendi est sermo: in quo cōmunicant oia. Et dicit̄ q̄ incipiet primo a speciebus ante locos vniuersales: et q̄ incipiet a deliberatiuis: et hic narrat: cuius rei gratia cōsiliatur: seu deliberat deliberator.

C Apitulum quintū tertij tractatus p̄mi libri est: in quo ostendit̄ q̄ hęc in quibus hic loquit̄: sunt cōia rhetoricę et scie morali: et q̄uis sint cōmunita: tñ speculatio sit in eis hic s̄m modū quendā: et in scia morali s̄m aliū modū. Et s̄m quā quātitatē loquēdū est hic: et quonā q̄d p̄rāsit hęc quātitatē p̄tinet scie et morali.

Ractatus quartus p̄mi libri cōtinēt enumerationē p̄p̄iorū generū deliberatiuo: et sunt ea: in quibus: et ex quibus cōstituant̄ orationes deliberatiue: et ista vt summat̄ dicatur duas h̄nt partes: quarū vna est ipsi fines: altera ea: que ducūt ad fines. Et ponit̄ finium esse duos modos. Unus ergo modoz finiu est rez eximia et vtilitas in regimine ciuitatum: et sunt res: quarū vtilitas cōis est: aut oibus hoibus: aut pluribus ipsoz: aut illis de ciuitate totaliter: aut pluribus ipsoz. Modus secundus est finiu huius: cuius vtilitas cōis est vnicuiqz hoium. Et ducētū ad finē sūt duo modi: vnus eius q̄d est vtile absolute ad finem. Alius est eius: q̄d est vtile in cōparatione ad aliud vtile. Et tractat⁹ iste capitula quinque continet.

C Apitulum primū quarti tractatus p̄mi libri est: in quo Aristotiles enumerat: quot sint eai q̄bz et ex quibus sunt orationes deliberatiue in regimine ciuitatū: ex quibus contrahende sunt in vnaquaqz deliberatione.

C Apitulum secundū quarti tractatus p̄mi libri est in quo enumerat ex quib⁹: et quoz genera: et in quibus sūt orones deliberatiue in eo q̄ appropria est cuiqz homini: aut vnicuiqz collegio sine societati: et sunt que nō frustant̄ ab hoc: quin sit aliqz iter hoies: cui videatur: q̄ sint ei bona: aut quin sit aliqz finis iter eos qui appetit ea.

C Apitulum tertium quarti tractatus p̄mi libri est: in quo enumerat quasi oēs res: ex quibus possibile ē homini: vt inducat credulitatem de re aliqua: et persuadeat: q̄ sit vtilis: aut ducēs ad bonū aliq̄d ex hoibus: aut videat ad bonū p̄p̄i vnicuiqz: aut bonū cōe vniuersitati.

Capitulum

C Apitulum quartū quarti tractatus primi libri ē in quo enumerat p̄hs plurimas reruz; que sunt maxime vtilitatis: vel plurimū ducentes ad bona intēta. Euenit enī in multis finium: vt non sit vtile ad ademptionē ipsoꝝ vnū aliquid: sed duo ad tria: quozū q̄dā sunt vtiliora alijs. Enumerat ergo oīa: ex quibus fiunt oīones: p̄ quas mōstrat: quonā hoc vtilius illo.

C Apitulū quintū quarti tractatus primi libri est: in quo enumerat maneries legū: siue ciuilitatū & intētū: per quālibz earū: & fores: & mores: & actiones per vnaquāqz quoqz cōtingit puenire ad itentū in vnaquāqz ciuitatū: aut populozū: aut gentiū: qui aliqua lege vtunt̄ ex illis legibus: vt sciat homo: per que consulat: seu delibe ret in vnaquāqz earū: vt sit hoc: per qd̄ cōsulit perducens ad finem cuiuslibet ex ip̄sis.

C Ractatus quintus primi libri est: in quo fit enumeratio rerū p̄p̄iarū generū p̄p̄ioꝝ generi demonstratiuo: & sūt ea genera: quozum constituunt oīones in laude: & vitupe rio. Et continet capitulū vnum solū: & est in quo ponunt̄ res: ex quibus fiunt oīones demonstratiue: aut laudis: aut vituperij: & est laudatio oīo per quā intendit̄ vt cōmendet̄: & firmet̄ de aliquo hoīe: q̄ sit probus: honestus: virtuosus: aut intendit̄ probari de homine aliquo ipsuz esse viciosuz: seu facinosozum et malum: & ita tractatus iste t̄m̄ habz vnuz capitulū: in quo fit sermo de rebus: ex quibus constituunt̄ oīones laudatiue: aut vituperatiue hoīs. Et notificat res: que cū fuerit in homine: constituūt̄ per eas virtuosus: & que sunt: que cū fue rint in homine: constituitur viciosus.

C Ractatus sextus & penultimus: quibus vltimus primi libri in prologo eius culpa exē plaris: est: in quo ponunt̄ res proprie iudicij & cōtrouersij: & ex ip̄tione & repul sione: seu d̄fensione: & relatis ad hęc. Sūt aut̄ relata siue cōparata ad hoc: ad res iudiciales ea: ex quibus fiunt credulitates accidentes nō ab oratione: quas cōposuerimus nos. Hęc enī magis propria sunt iudicialibus: & si contingat vti eis in alijs: & possunt es quinqz. s. leges: pacta testes: torturas: & iuramenta: & ad iuramenta refertur iactantia. Virtus aut̄ dictionis siue probitas ipsius: & firmatio virtutis referūt̄ ad capitulū laudandū. Ambę enī efficiunt̄ ex rebus eisdē. Virtus aut̄: habitudo: & corporis dispositio: & que his cōgnata sunt: referunt̄: quidē ad recessionē modozū contine tie: & gestuum: quozū faciet mentionē in libro tertio: & cōtinet cap^m vnū t̄m̄: in q̄ pōit p̄hs ea: ex quibus fiūt oīones: & p̄tinēt iudicij: & sūt: vt in sūma dicat̄: accusatio: & refusa tio siue accusatio & d̄fensio: & vtrūqz istoz diuidit̄ in mo dos. Atq̄ accusatio: siue q̄rimonia in sūma oīo est: p̄ quas intēditur: vt firme: & p̄suadet̄ de aliq̄ hoīe: qm̄ iniuriatus est alteri: & ea per que probatur: & p̄suadet̄: qm̄ iniuriat⁹ est: enumerat ipse oīa in hoc tractatu. Et ostendit: que sūt ea: ex quibus consuetū est: cū appetit: seu desiderat q̄ ea maneant eum ad iniuriandū. Manifestū est enim: q̄ nō iniuriat̄ hō desiderādo: aut inquirēdo ea: p̄ que acquirit virtutes: & per ea: que iudicant ei habitū honestatis. Res vero p̄pter quas iniuriatur quis desiderādo aliquas eaz sunt aliquis modus earū: ex quibus p̄tingit p̄bare: q̄ iniuriat̄ qm̄ vsus fuerit eis in sua querimonia quis. Ex his sunt dispositiones: quas cū habuerit homo: mouent seu incitant eum ad iniuriandū: & sunt dispositiones quarum habebit aliquas hō cū iniuriat̄: vt si fuerit hō magne po testatis: aut quasi potentīā habens regiā. Ista quispe sūt ex quibus pōt quis in querimonia suis: vt dēo eis p̄sua

dere: quoniā iniuriatū est ei a talibus. Et ex his dispositio nes: quas cū habuerit quis aptū faciat eū ad hoc vt fiat ei iniuria: & sunt dispositiones fm̄ aliquos: q̄bus disponi tur homo cū recipit iniuriā. Itē ergo sunt res: ex quarum aliquibus contingit probare aliquē de altero: q̄ iniuriat⁹ sit ei. Et ex his sunt actiones: quas cū exercuerit hō: iniu riam p̄petrat. Et hec quoqz sunt: q̄b⁹ cū vris hō in q̄rimo nys suis: p̄bare pōt p̄ ea: q̄ iniuriatus sit iam quis ei.

C Ractatus septimus & vltimus neglectus in prologo primi libri exemplaris ē: in quo Aristo teles posuit sermonem suum in iudicialibus & in decem partes siue capitula diuisum.

C Apitulū igit̄ p̄mum septimi tractatus primi li bri est: in quo diffiniunt̄ p̄hs iniuriam & enamey rant ea: p̄pter que go iniuriat̄: & que illoꝝ sunt per accidens: & que illoꝝ nō p̄cessit electio: & que p̄cessit electio. Deinde cōprehendit̄ re fm̄ q̄ maximū sit cui⁹ iniuriat̄: aut passio aliqua: vt pote ira: aut inimicitia: aut furor: aut odiū: aut inuidia: & similia his: aut p̄pter vti litates aliquā separata ex iniuria sua: aut propter delecta tionem aliquam: quā assequit̄ ex hoc.

C Apitulum scdm̄ septimi tractatus p̄mi libri est in quo loquitur in passionibus: cā quaz iniuriat̄ quis: vt sunt inimicitia: aut inuidia: aut ira: aut si milia his. Sermonem etenim in his rebus indiget̄ in duo bus locis rethorice: quoz vnus est cū p̄bare habuerim⁹ de aliquo: q̄ iniuriatus sit: aut q̄ sit iratus aduersum nos aut inuidus: magis credet̄ querele nre: & facilius p̄uadet̄ bimus auditoribus: q̄ iniuriatus sit nobis: & q̄ transgres sus sit erga nos. Scds est: q̄ cū p̄bauerimus iudicē: q̄ ali quis sit inimicus eius: aut q̄ hostiat̄ ip̄m: aut q̄ luideat ei mouebimus ip̄m facilius ad indignandū ei: de quo p̄po nimus querimonia: aut si offenderimus: q̄ nos simus de amicis ipsius: & fautores oīum: que ad eū pertinent moue bimus eū per hoc: & inclinabimus ad partem nostram.

C Apitulū tertium septimi tractatus primi libri: in quo declarat̄ p̄hs res vtilēs: p̄pter quas cum iniuriat̄ quis: non iniuriat̄ nisi vt adipiscat̄ eas aut oēs: aut aliquas eaz: & eis rebus p̄sideratio fit in duo bus locis in rethorica: quoz vnus est circa orationes deli beratiuas: alter circa querimoniales.

C Apitulum quartū septimi tractatus primi libri est: in quo loquit̄ de delectabilib⁹: gratia quozū iniuriatur quis desiderādo earz sperando adipl sci ea: aut aliquid ex ip̄sis.

C Apitulum quintū septimi tractatus primi libri est: in quo loquitur in dispositionibus: quarū ha ber aliquas homo cum iniuriatur.

C Apitulū sextū septimi tractatus primi libri est: in quo loquitur de dispositionibus: quarum bz aliquis cum recipit iniuriam.

C Apitulum septimū septimi tractatus primi li bri est: in quo loquitur de notificatione accusa tionū: quas cum egerit quis iam iniuriatus est: quas et̄ cū egerit: aut est iniuriatus: aut nō est iniuriatus.

C Apitulū octauum est: in quo loquitur de excessu & de indulgentia: & de recōsillatione quid est: & in qua re fit: & ex quibus rebus fiunt orationes que sunt in qōne indulgētie ab hoīe & in excessu erga ip̄s.

C Apitulū nonum est: in quo determinat de iniu ria magna quid est: & qui sunt modi iniurię: quā cū p̄petrat homo: p̄petrauit̄ iā iniuriā magnā.

C Apitulum decimū & vltimū septimi tractatus p̄mi libri est: in quo enumerat credulitates: que non fiunt per sermones: seu oīones quoz sunt: &

Rhetori.

quid est quilibet earum: et qualiter est usus earum in iudicialibus orationibus: et monstrat: quod iste est: quibus utamur eis in ceteris generibus: cum usus earum: ut plurimum est: et utilitas earum in iudicialibus et iudiciis. Ideoque visum est ei quod ponat locum earum digniorem. scilicet locum credulitatum: siue orationum inductuarum credulitatum: ubi ordinantur orationes iudiciales. Hec sunt omnia: in quibus fiunt accusationes et defensiones: et istud est postremum eius: quod est in hoc libro. Sciamus ergo ad modum istius in libro secundo.

C De his que continentur in secundo libro.

Iber autem secundus continet similes tractatus. Primum itaque tractatus est: in quo ponitur firmatio rerum ex quibus efficiuntur orationes passionales: et sunt ex quibus fiunt quevis orationes: que imprimunt in animas diuersas: ut pote iram: mansuetudinem: misericordiam:

inuidiam: zelum: emulationem: et cetera huiusmodi: et continet unum capitulum triu: in quo ponit per passionem quid est imprimere in animam auditois impressione uehementiore: et copiose: et plurimum fiunt per tres res. Una quarum est: ut numerentur res illae que inatque sunt inducere passiones. Altera est: ut sit homo aptus: siue paratus ad patiendum uel ceterum: hoc est: ut sit in dispositione qua procedit passio sua citius et fortius. Tertia est: ut sit ille: cui inducenda est passio secundum dispositionem: de cuius natura est: ut cum habuerit eam aptissimus sit ad patiendum. ubi gratia: ira hanc namque inducitur homini per tres res. Una quarum est res ille ex quibus nascitur ira. Et altera est habitudo seu dispositio in qua cum fecerit quis sit habilior: ut accedat ira eius: et hoc est: ut sit in anxietate: aut strictura pectoris: et alique modorum talium. Tertia est: ut sit ille: cui gratia irascitur: uel cui irascendum est secundum dispositionem: cuius natura est: ut cum secundum eam fuerit quis dignus: sit ut ira exercentur in ipsum. Interdum enim alia inferuntur homini: propter que cogitur ad irascendum: et ad uelocius irascendum est: cui talis fuerit dispositio: uerum tamen homo: cui ignoscendum esset: interdum est excelsi gradus ualde: ita quod non exercentur tunc contra talem iram: aut habet pro se multas defensiones ualde. Ita quod neque tunc mutatur. Et ipse quidem diuisit quodlibet capitulum: in quibus loquitur de passionibus trina diuisione: siue in tres partes. Una pars est in quolibet capitulo est sermo de rebus: que acquirere faciunt passionem: et pars de dispositionibus: in quibus cum fuerit homo: erit passio in ipso uelocius: et erit incidentia passionis in ipsam dignior. Et pars de dispositionibus: in quibus cum fuerit homo: cui irascendum est: uidelicet erit incidentia ire supra ipsum dignior: et hoc ut sit preparatus his: cui irascendum est: ut indicatur ira supra ipsum: et similiter in illis passionibus: que sunt preter iram: ut in misericordia. Ipse enim primitus enumerat eas: ex quibus procedunt misericordia: et dispositiones: in quibus cum fuerit homo dignior: et habilior existit ut accedat in eo dispositio miserandi seu misericordia. Et tertia dispositio: quam cum habuerit homo dignior efficiatur: ut misereatur sui: et doceatur de ipso: quando etenim ista tria adunantur: mox erit incidentia passionis secundum amplius et passiones multas: nisi quod plurimae illarum passionum tres illas suas causas adinuenit sibi propinquas habeant: ut est in misericordia et pietate. Causae namque introductionis misericordiae propinquae sunt causae inducentibus pietatem. Et res que inducunt pauorem propinquae sunt inducentibus timiditate: et uero eadem ipse: et inducentes fortitudinem propinquae

Alpharabij

sunt inducentibus confidentiam siue securitatem. Et quaedam ipsarum sunt: que habent causas diuersas siue remotas: ut sunt ira: amor: et misericordia. Causae enim a quibus procedit irae sunt ab eis: a quibus procedit amor: et a quibus amor aliter sunt ab eis: a quibus procedit misericordia. Et ipse quidem enumerat passiones: et inamquam earum quarum cause sunt remotae ab inuicem memorant secundum singularitatem suam. Quarum uero tres sunt propinque: quas rememorat sufficere hic extimas ad excusationem ab aliarum rememoratione: ut in pietate: et misericordia. Ponit namque eis utriusque capitulum unum: et similiter pauori et timiditati eodem modo in consimilibus. Una queque autem harum passionum habet sibi contrarium: et quando incidentia sui fuerit per aliquas causas: erit incidentia sui contrarium per causas contrarias: ut in pluribus et ipse in pluribus harum passionum contentus est rememorate aliquod duorum contrariorum: et causas ipsius: cum alterum non accedat nisi per contrarias causas primiti: et noto uno contrario: facile cognoscitur alterum.

Tractatus secundus secundi libri est: in quo Aristoteles ponit res: ex quibus fiunt orationes morales: et sunt illae: per quas cum sermocinatur homini: mouent ipsum ad informandum secundum morem aliquem: et faciunt apparere in ipso morem illum: quamuis non operetur actus eius: qui habet hunc morem: et continet capitula tredecim: siue partes.

Primum capitulum siue prima pars est: quod uel que continet utilitates passionum: et orationum passionum in arte rethorice: et orationis et magnitudinem ipsarum ad inducendum per suam sufficientiam: et ad iuuandum: et ad faciendum fidem: siue credulitatem et utilitates earum in in uno quoque generum: ex quibus: et in quibus fiunt orationes rethoricales: scilicet que est utilitas earum: et ipsarum adiutorium in iudicialibus: et in deliberatiuis: et in demonstratiuis. Et rememorat ibidem secundum quam uiam ponit sermonem suum in istis passionibus: et quomodo dicitur quodlibet capitulum ipsorum: et quoniam sunt secundum distinctiones tres secundum manerem: quas nos determinauimus.

Secundum capitulum secundi tractatus secundi libri est: in quo ponitur sermo in iram: et incipit eam diffiniendo iram: et que consequuntur eius distinctionem: et in qua dispositione est homo cum irascitur.

C Apitulum tertium secundi tractatus secundi libri est: in quo rememorat eorum: propter que irascitur homo.

C Apitulum quartum est: in quo rememorat dispositionum: que cum fuerint in homine: erit pronior ad irascendum.

C Apitulum quintum est: in quo rememorat eorum: ex quibus erit pronior in iram: et uelocioris ire et fortioris: et orationes iratiue constituuntur quidem ex rebus inductiuis ire.

Apitulum sextum est: in quo memorat dispositiones: que aptant hominem ad irascendum subito siue uelociter: et sunt quelibet instrumenta uel inclinata quecumque ad commouendum iram hominis.

C Apitulum septimum est: in quo memorat similiter dispositiones: que cum fuerint in homine: reddunt eum aptiorem: uel magis idoneum: ut cadat in per ipsum iram.

Ertium capitulum est: in quo memorat quos sunt instrumenta et ad iram. et orationes pertinentes ad iram non sunt ex his duobus modis: verumtamen non comprehenditur per eas intentionem ut in pluribus: nisi per applicationem istorum duorum modorum ad ipsas.

Ortium capitulum est: in quo ponitur: quoniam. n. sermo cinator alloquitur hominem: oportet ut aptet illum respectu auditoris: ut sit in dispositione per quam fiet incidentia irae super ipsum magis idonea.

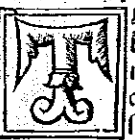
Articulum decimum secundum libri est: in quo ponitur quomodo sit universaliter: super quem magis intenditur inductio irae auditoris in illa hora dispositus: taliter ut inductio irae super ipsos sit efficacior: et magis idonea.

Nondecimum capitulum est: in quo ponitur: quod quomodo enim orationes iratiusque carent illis duobus modis alijs: ut in pluribus: non proficitur per eas ad consequendum intentionem: et hoc idem intelligendum est in illis alijs passionibus. scilicet orationes: quae sunt inductivae passionis alicuius auditori inducunt eam equidem: quoniam ipse apparatus fuerit ad illam: ille contra quem inducitur similiter se habuerit ad ipsas. verbi gratia ad irascendum ei: aut miserendum: aut conferendum gratiam. et fortasse erit hoc: cui volumus sermocinare in dispositione: in qua non festinat ad ipsum ira.

Uodecimum capitulum est: in quo memoratur: quod et de quo loquimur in dispositione: de qua non sit auditor. utrum scilicet eam irascendum sit ei: vel qui in simili fuerit dispositione cumque sic fuerit incipiendum: erit primitus: ut deducamus auditorem ad dispositionem: scilicet quam idoneus fiat ad concipiendum iram. Deinde autem deductio ipsius ad hanc dispositionem erit per quasdam orationum passionum aliarum: et plus est hoc per quasdam orationum moralium. et forsan fit per orationes inductivas credulitatis.

Ertiumdecimum et ultimum capitulum est: in quo memoratur philosophus quomodo cum hoc firmabilimus. apud ipsum: quoniam ille: de quo loquimur in dispositione est: in cuius consimili existantibus irasci inconueniens non est. Et illud quidem est per orationes inductivas credulitatis. Tunc philosophus siue firmas de illo habet esse eum in dispositione talis: scilicet quam dignus sit ira auditoris: ita quod firmaueris apud auditorem illum hominem esse huiusmodi homines digni sunt ira: et induces ipsum auditorem ad dispositionem: per quam aptus fit ad irascendum ei: incipiens ex hoc allegare res: per quas excitabis iram eius: similiter illum hominem. et tunc erit conueniens: ut assequaris propositum tuum: quod intendis. Et scire te oportet de re irae: et de re multarum rerum quarum passionum. quod non ipsis indiget in hoc capitulo tantum: sed et in ceteris capitulis alijs: utpote iam praecessit in sermone in causa quae relaturum. Unum nempe: per quod poteris probare: quod quis iniuriatus sit tibi: quoniam querimoniam mouebis de ipso est: ut ostendas quando iratus est erga te: aut aliquo aliter commotus. Probabis autem et plura debis eius aduersum te iracundiam: probando te ipsum esse in dispositione: ratione cuius solent alij ab alijs iracundias sustinere. Et probando etiam ipsum esse in dispositione: cuius causa solet procedere ira ab alijs in alios citius et vehementius. Quando vero fueris inquirens pacem per tendendo excusationem: sumes allegationem ex contrarijs harum rerum: probando te non transgressum esse aduersus ipsum. Quando enim ostenderit: te non esse in di-

positione. propter quam debeat festinare ad te ira: neque eum esse in dispositione: propter quam debeat moueri contra ipsum alia commotione iracundiae: proficies per hoc in inquisitione pacis et concordiae: et similiter est in ceteris passionibus. Transgressio namque et iniuria est interdum propter inuidiam. et interdum est propter duritiam et asperitatem: quae est in homine: et interdum est propter effrenitatem et paruitatem verecundiae peccandi: et inique agendi: et consuetudinis. Interdum est propter odium et inimicitias. Quae relosus itaque proficit in persuadendo: quod quis iniuriatus sit ei per hoc: quod ostendat. quoniam inuidet ipsi. Et per hoc proficit ad ostendum: quod inuideat ipsi: si monstrauerit ipsum esse in dispositione: quae consuevit homines idoneos: siue aptos reddere ad inuidendum alijs: et se ipsum esse in dispositione: in cuius consimili cum fuerit quis aptior est: ut inuideatur ei. Et hac via procedendum est in consimilibus. et in ceteris passionibus: siue accidentibus animae. Per omnia ergo haec: quorum rememoratur in his capitulis: proficitur in accusationibus et querimonijs: et per horum contraria proficitur in sedatione litium et recusationis. Nos enim persuademus nos non iniuriatos esse: aut Socratem non iniuriatum esse Platoni: per hoc: quod ostendimus nos et Socratem amicos esse Platoni. Qualiter ergo iniuriaremur ei. Firmabimus autem nos amicos eius esse per ea: quae dicta sunt in capitulo de amicitia. Rememorabimur enim eorum: ex quibus fit amicitia. et declarabimus quoniam talis homo: qui proqueritur de nobis: fecit erga nos ea: ex quibus tenemur amari ipsum: et habet se taliter: quod amandus est. Et nos quoque sic nos habemus: quod dilectio et amicitia inuenitur in nobis. Sumus enim homines solati: notae mansuetudinis: et non intractabiles hominibus. haec quippe dispositiones existentes in homine: habilem reddunt eum ad amicitiam hominum. et ut ametur ab eis. Et similiter ostendemus nos non iniuriari monstrantes verecundos nos esse per res: quae dicuntur in capitulo de verecundia: et monstrantes nos esse pijs: et misericordes. et fideles: per ea quae dicta sunt in hoc capitulo. Igitur omnia: quae dicta sunt in capitulis passionum proficiunt in querimonijs et defensionibus.

Tertium capitulum principale primi tractatus secundi libri est: in quo ponuntur mitigativae irae: et dispositiones: quas cum habuerit homo: erit mitigabilior ira ipsius: et dispositiones quas cum habuerit homo habilior erit ut pareatur irae aduersus eum: et refertur istud capitulum ad capitulum gratiae. Et enim differentia est inter gratiam et remissionem irae. Gratia enim fit homini etiam ira nulla precedente: sed remissio non fit nisi ira praecedente: et interdum fit ira praecedente. Videndum ergo: quod gratia sit nomen equiuocum. Sed qualitercumque sit capitulum de gratia: relatiue se habet ad capitulum remissionis irae.

Urtium capitulum principale est: in quo loquitur de amicitia et causis ipsius: et sunt illa tria: quorum fecit mentionem in capitulo de ira. scilicet de quibus rebus procedit amicitia: et per quae fit aliquis habilior ad amicitiam: et qualiter se habet erga quem amicitia exercetur: et refertur ad hoc capitulum mansuetudo: socialitas: concordia: fidelitas: et amor. Amor namque est quasi genus amicitiae.

Ultimum capitulum principale primi tractatus secundi libri est: in quo loquitur philosophus de inimicitia: et eundem modum: determinans ex quo praecedit: et quomodo est habilior ut ab eo praecedat: et quomodo est habilior: ut supra ipse cadat: et refertur ad hoc capitulum odium: iracundia: et ab hominibus: sequestratio ab ipsis in soliditas: bon-

Rbeto.

ribilitas ipsius. et loci eius. et granitas ipsius apud boies. et ex quibus causis puenit hęc granitas. tunc etenim res sunt que eius erantur: tunc ipsa p pinq; sunt casus alij: ex quibus eo: que dicta sunt in his duobus caplis possumus pbare boi no esse amicos ipsi: et no hre in inlicitia erga ipsam.

Capitulu sextu pimi tractatus scđi lib. e. in quo loqitur de timiditate qđ sit et ex quibus pueniat. et in qua disposicio sit hōy quā fiat habilior ad timiditatem. et qđ dispōne sit hō timidus. et referunt ad h ca^m pauoz: siue formido: et retrocessus: siue fuga ab agēdis.

Capitulu septimū principale est: in quo loqitur de formidine qđ sit et ex quibus habeat fieri: et in quo existat: et ex quibus potissime fiat: et erga quos potissime exerceat aduersus ipm: et ad h caplm referunt cōfidentia: siue securitas: audacia: et prompitudine ad rem.

Capitulu octauū principale pmi tractatus scđi lib. e. in quo loqitur de erubescētia fm eūdez modū: et ex quo accidit: et cui accidit: et apđ quid accidit. et no se parat erubescētie: siue verecūdie: et p uariōi ip sūa caplm singulare: s; refert dñū verecūdie ad cap^m verecūdie fm: qđ cōtē dñū verecūdie sūt casus verecūdie.

Capitulu nonū principale est: in quo loqitur de hñficio: et de quo sit hñficiū: et in quo sit plimū: et super que plimū sit: et ponit in hoc caplo oppositū eius: et est sublatio: seu carentia eius: et ex quo fit elus sublatio: et in quo sit plurimū: et ex quo sit plurimum.

Capitulu decimū principale pimi tractatus secundū lib. est: in quo pbs loqitur de pietate qđ est: et ex quibus puenit: et que disposicio est in hoie vs que quo habiliter magis ad pietatē hñdas in seipso: et fm quā dispōne sit aptior: vt hēatur pietas de iplo magis: et refert ad hoc caplm misericordia: et cōpūctionē. siue compāssionē. pietas nepe respicit malū supuentur. Misericordia vero et cōpassio malū: qđ iam supuenit. et amobū genus vnū est: et no diuersificānt nisi penes hāc cōtētatē: et sollicitudo: et cogitatus circa aliqd ingrediunt in hoc caplm et referunt ad hoc caplm dñia istoz: sunt etenim ex dñis causis. Et refert quoq; ad hoc caplm pusillanimitas circa malū: qđ supuentur ē: et qđ iā supuenit: et vlr p̄fidētia: diffidentia. s; robur aī: et ipsius debilitas ad tolerāda mala tanq; que supuentura suspiciant: qđ que iā supuenit. Quia n. hęc adinuicē cognata sunt: et ingrediētia in vnū genus: et similiter contraria ipsozum et ipsis proportionata. ideoq; omnia continentur sub hoc capitulo.

Capitulu vndecimū principale est: in quo loqitur de inuidētia: que est dolor. de hoc: qđ sperant sine hñ agūt fm modū pcedentē. s; notificat quid sit inuidētia. et ex quo accidat: et in quo sit vltimum: et respectu cuius vltimum sit.

Capitulu duodecimū principale est: in quo loquitur de inuidia: que est dolor de alieno bono cui iuscunq; similiter fm pcedentem modum.

Capitulu terciūdecimū et vltimū principale pmi tractatus scđi lib. e. in quo loqitur s; eūde modus de celo: et d emulatio: et d hñ: qđ cognata sūt ipsa.

Tractatus secundus secundū lib. e. in quo p̄tinent res: ex quibus sūt ofones morales. Et sunt illę: p quas cōfirmocinatur homini et moient ipsum ad info: mandū fm mores aliquem: et faciūt apparere in ipō morem illū: quā no opetur actus eius: qđ hēt hūc more. Et continet tria capitula.

Capitulu p̄mū est: in quo loqitur pbs de modis moꝝ diuersoz: qđ sequantur boies pp diuersita: et ipoz in quinq; rebz: et sūt passiōes: studia

Alpharabij

etates: et fortunę. Scđm diuersitatē. n. in oibus his sequitur diuersitas in moribus. Boies nāq; diuersi in passionibus diuersi sunt in moribus: et ois hō bñs per nām: aut per asuetudinem passionē aliq; istaz: passionū hz more aliq; aut mores consecutiuos talis passionis: vt est aggressitas: aut infodalitas: siue p nām: siue p asuetudinē. hęc. n. ē passio qđā: vel pseq; boiem rōne ipsius mos aliq;: vt mores quos non hz tractabilis hō et lenis: s; qđ fuerit hō realis nāliter: aut discolor mores hz diuersos ab eo: qđ in opposita est passio. et istę passioes inueniunt diuersę in diuersis hoibus: et iā inuenit ista diuersitas pp diuersitatē generū. et pp diuersitatē villaz: seu regionū. Verūtū diuisio ipsaz: penes ista difficilis est. Jōq; qm p̄tenti fuerimus diuersitate: qđ sequit diuersitatē in passionibus. etenim cuiuscq; hz passionū facilis erit distinctio et cognitio in boie: et sic quilibet eaz nota: siue signus moꝝ illoꝝ: quoꝝ nā est: vt sequat tales passiones. Et cognitio moꝝ diuersoz: qđ cōse quinf passioes diuersas: facilis erit ex his: quoꝝ habita ē mēto in passionibus p̄dictis: et pp hoc no posuit eis caplz separatū singulare inueniens eos p̄dicta: ita qđ p h adinueniet eos qđ seipz. Et s; diuersificānt mores pp diuersitatē studioꝝ et appetitū suoz. ad qđ aspirāt boies: vt sūt artes et habitus: quos p̄legit quęnis maneries hoium: vt pote scripturā: militia: et ceteras artes: et vt hitas nobiles. s; scias: et speculatioes: et bis similia: de qb; putat: qđ expediunt vnūcūq; s; p̄pūū desiderū: seu appetitū: penes. n. oia ista diuersificānt mores: et pole est: vt assequat ea quis ex scia regiminis ciuitatū. Ideoq; no posuit eis separatū capitulū singulare: et diuersificānt mores penes diuersitatē etatū: et in eodē hoie: vt in vtilitate diuersificānt qđ adolecētib;: et senib;: et ceteris etatū p̄sistētia. Rememoraē qđ in hac pte moꝝ p̄pūoz cuius etatū. Et diuersificānt quoq; mores penes diuersitatē fortunaz: vt penes generis nobilitatē: diuitias: robur corpis. pulchritudinē et sanitatē: et cetera qđ ad fortunā bonā p̄tinet: et p̄p̄ritatē: et ex oppositis moꝝ sumunt mores oppositi. Ipse qđ dēterminat quosq; moꝝ: qđ qđ hz fortunaz p̄sequuntur: siue tēdētū ad felicitatem: siue ad miseriam. Necesse ē. n. quī strabere vult ofones morales: vt nouerit ipoz moꝝum varietatē: vt s; conuenientiam moꝝum in fermocinatione sua deducat quemlibet citius et magis idonee ad hoc: quod intendit.

Capitulum secundū secundū tractatus secundū libri e. in quo notificat: que sit necessitas huius artis in hoc. s; vt sit actus eius perfectio: siue completio corā iudice: et coram obuiatore: et que est vtilitas i vtriq;. Et rememoraē huius qđē in hoc loco. ppter ea qđ ofones passionales et ofones morales sunt: per quas intenditur in pluribus horis inclinatio iudicis: et obuiatoris: et ipoz inductio ad intētionē aliq;: et rememoraē vtilitatis cuiusq; amboꝝ in vnoquoq; modoꝝ ofonū triū rhetoricalium.

Terriū et vltimū cap. scđi tractatus secundū lib. est: in quo ponit qualiter fiant ofones morales: et in quo fiant: et intentū p has ofones morales ē: vt agat auditor actionē ei: qđ hz talē morem: et si nō habeat ipse hunc morem. Cūq; sic sit: tunc opz: qđ vt finis sit ipse mos. Et res ex quibus fiunt ofones: qđ describunt vel impriunt more in boie: sunt res deliberatę: et demonstratę qđ. n. intēdit p has ofones est instigatio ad illū more: et ad ei actioes. h aut sit p cōmēdationē: et decorationē huius moris apud auditore: et p detestationem et deturpationem sui dñi. Cōmēdatio aut et detestatio sunt laudationes et vituperationes. Et qđ hoc sic est: tūc ea: ex quibus fiunt ofones morales sunt: quoꝝ p̄cessit mentio in sermone in deliberatiōe: in his per que laudatur qđ: aut vituperat: et ppter hoc non ponit eis cap. separatū singulare. attamen intromissit

Aristo.

intromisit ea in bis: que præterierunt. De ergo sunt: q̄ cō-
tinentur in hoc secundo tractatu huius secundi libri.

Ertius tractatus secūdi lib. ē: in quo ponit
tur nūmeratio rez cōium oibus illis tribus
generibus: et sunt ea: q̄ vstant f̄m scias in
ofonibus deliberatiuis: iudicialibus: et de
mōstratiuis. et p̄nt ea eē quatuor. Unuz p̄
q̄d fit p̄suasio: q̄m res est possibilis: aut im-
possibilis. Altez rez: ex q̄bus fit p̄suasio: q̄
res tā fuit in eo: q̄ p̄terit: aut q̄ nō fuit. Et tertius rez: ex
q̄bus fit p̄suasio de re: q̄m futura ē in postez. i. q̄ eueniēs:
aut q̄ nō sit futura. Et quartus ē rez: ex q̄bus possibile est
magnificare aliqd: aut mīnuzare: aut ampliāre i numero:
aut mīorare: aut exaltare: aut depimere. s. p̄ q̄ p̄t fieri p̄
suasio: q̄d est aliqd eximīū valde: aut exile: aut p̄ciosum.
aut vīle. Et p̄ntet vniuz cap. trīs: in quo ponit̄ sermo i bis.
ex q̄bus fiunt ofones induciuz credulitatis p̄ res cōes ge-
neribus oīum ofonum. et sunt quatuor. Prima est memo-
ratio p̄positionū: ex q̄b^o fiunt ofones: per quas intendit̄ p̄
suasio: q̄m res est possibilis: aut impossibilis. Secūda ē enume-
ratio p̄positionū: ex quibus possibile est fieri ofones: p̄ q̄s
intendit̄ p̄suasio: q̄m res iam fuit: aut nō fuit. Tertia est
enumeratio p̄positionū: ex q̄bus possibile est fieri ofones:
p̄ quas intendit̄ p̄suasio q̄m res fit. Quarta est memoratio
p̄positionū: ex q̄bus fiunt ofones: p̄ quas intendit̄ magni-
ficatio rei: aut mīnoratio ei^o: aut eleuatio ei^o: aut deplio.
Ista ḡ sunt: q̄bus indiget rhetor in oib^o modis ofonum.

Quartus tractatus secūdi lib. est: in quo po-
nit̄ qualiter vtendū sit exēplis et enthime-
matibus in oibus tribus generibus: et f̄m
quot modos vtendū est in vnoquoqz ipso-
rum in oibus generibus. in q̄bus. et ex qui-
bus fiūt ofones rhetoricales. Et ponitur re-
memoratio vsus exēploz: et enthimema-
rum: et pariter vtendū est eis. et ex q̄bus fiunt. et q̄ sunt acci-
dentia maneriez ex quibus fiunt: et que sit vtilitas modo-
rum vsus ipsozum. et continet tria capitula

Primū capm̄ quarti tractatus scđi lib. ē: i quo
ponit̄ sermonē suū in exēpto. et dicit modos et
māeries exēploz. et quonā sūt tres. et dclarat
mām cuiuslibet illoz. Deinde dicit vtilitates
cuiusqz ipsoz. postea determinauit ofias inter
exēplū et inductionē: notificās q̄nam exēplū p̄p̄riū ē ora-
tozie: siue rhetorice. Inductio vera nō puenit ei. et cuz hoc
oñdit in qua dispōne vtendū ē inductioe in rhetorica.

Secundū capm̄ est: in quo memoratus ē p̄sily
qd est: et quonā p̄sily ē modus q̄s enthimema-
tis. et q̄s modus est ipsius. et quot sūt modi ofo-
nū p̄siliatiuz. et qualiter vtendū est in quolibz
ipsoz. et f̄m quā dispōsitionē. et cui hoīum vten-
dū est ipso. Deinde determinauit mām consily qualr oz
vt fiat: et p̄ qd differt consilium in mā sua: et ceteris modis
enthimematium. et ex q̄bus p̄stituitur. et qualiter est vsus
eius. ita q̄ optime se habeat: et que est vtilitas ipsius.

Tertius et vltimū cap^m q̄rti tractatus scđi lib. est
in quo ponit̄ sermo in enthimematibus sum-
matim. et qualr vtendū est eis. et que est ofia
inter ea. et syllogismos: siue topicos. siue dyale-
cticos. Et ex q̄bus fiunt enthimemata. et q̄ nō
cōponunt̄ nisi ex notozis. et receptibilibus. et pbabilibus.
et quonā p̄b cōicāt syllogismis dyalecticis. siue disputati-
uis. Deinde declarat qualr accipiunt̄ notozia et pbabilia i
enthimematibus. et quonā vstant̄ in enthimematib^o f̄m
aliā dispōnem q̄m in syllogismis disputatiuis: et declarat p̄
quaz dispōsitionē vstant̄ pbabilia in enthimematibus.

Epithoma

Deinde notificat qualr oz se h̄fe eum. q̄ vti enthimema-
tibus. et q̄ oz eum nosse ad hoc: vt possibile sit ei facere en-
thimemata in quolibet triū genez. et q̄ opz eū nosse. q̄ vti
tur enthimematib^o deliberatiuis. Et q̄ opz eū nosse: q̄ vti
tur enthimematibus ad laudandū: vel vitupandū: aut q̄
vti eis in iudicialibus. Deinde declarat post hoc: ex q̄bus
materys cum facta fuerint enthimemata sunt sufficiētio-
ra. et efficaciora ad persuadendum.

Ultimus tractatus secūdi lib. est: in quo po-
nit̄ enumeratio locoꝝ: q̄ sunt cōes oibus
tribus generibus: et continet vniuz capm̄
trīs. in quo ponit̄ q̄ boꝝ locoꝝ rhetoricaliū
um dispōsio ad rhetorica est sicut dispō-
sio locoꝝ dyalecticoz ad artē topicā. Et d̄
his locis sunt modi enthimematū: et d̄ eis
pole est vt fiant ceterę maneries ofonū: vt sunt orationes
passionales et morales. nisi q̄ partit̄o enthimematū: que
fiūt de istis locis ē duoz modoꝝ. quoz vnus ē. p̄ q̄ inten-
dit̄ firmatio. et alter p̄ q̄ intendit̄ redargutio et d̄dictio. Et
ofia est inter firmationē et redargutionē: quonā redargutio
ē enthimema. p̄ q̄d intendit̄ destructio dicti doctoris.
Firmatio aut̄ est: p̄ quā nō intendit̄ destructio dicti docto-
ris: sed intendit̄ p̄ ipm̄: vt determinet̄ res. et h̄z se firmatio
in hac arte ad modū sciē i artibus demōstratiuis. et redar-
gutio h̄z se ad modum opinionū corruptaz illi. Deā
ergo loci vstant̄ in his duobus. nisi q̄ qdā eoz puenien-
tiores sunt firmationi. et quidā redargutiōi. et p̄ vtroqz in-
tendit̄ sufficientia p̄suasua: nisi q̄ p̄ firmationē intenditur
p̄suasio rei abiqz eo: q̄ ponat̄ illa res opposita dicto do-
ctoris. aut credulitati credētis. Per redargutionē aut̄ in-
tendit̄ p̄suasio ad oñdendū corruptelā dicti doctoris. aut
credulitatis ipsius credētis. et p̄sonit̄ locos duoz in duoz
s. modos q̄ sūt in v̄itate p̄suasui. et modos q̄ putant̄ eē ta-
les. et nō sunt tales f̄m veritate: s̄ sūt loci sophisticī. Ap̄ri-
tudine aut̄ cuiusqz istoz duoz modoꝝ nos rememorabi-
mus in expositioe n̄ra huius loci: postq̄ accesserimus ad
textū. Et plures istoz locoꝝ s̄ dixit Ari. in lib. suo topico-
rum. nisi q̄ illic vsus est eis f̄m modum quēdam: hic aut̄
vsus est eis f̄m modum alium. Et nos declarabimus om-
nia ista in expositione textus.

Sextus tractatus scđi lib. est de d̄dictione
ofonū rhetoricaliū et oratoriarum: et quot
sunt. et quot modis fiat instantiē et obiectio-
nes in arte oratoria. et q̄ est ofia inter eas et
instantias dyalecticas: et qualis ē modus
d̄dicendi cuiuslibet sp̄erum enthimema-
tuz. et p̄ quas res fit d̄dictio. et f̄m quot mo-
dos fit hic. et continet iste tractatus capitula duo.

Primū capm̄ sexti tractatus et vltimū scđi lib.
est: in quo ponit̄ sermo in modis oppositionū
rhetoricaliū: q̄ sunt: et quot sunt. et quonaz sunt
quatuor f̄m numerum oppositionum: siue in-
stantiarum dyalecticarum.

Secūdu et vltimū cap^m est: in quo fit sermo i ma-
nerieb^o enthimematū: qualr resistit̄ vnicuiqz
ip̄az. Declarat ḡ quonā q̄busdā resistit̄ p̄ istā
tia in: et q̄busdā nō p̄ istātia: s̄ oñdēdo quonā
nō sūt necic. et istd̄ ē postremū ei^o: q̄d d̄ i z^o li.

Iber vero tertius continet vt su-
praqualiter vtendus
sit omnibus: quozus p̄cessit enumeratio
in alijs duobus libris in sermocinatione
rhetorica: et ordine cuiusqz eozum ex par-
tibus orationum rhetoricaliū: et habet se

Rbeto. Aristo. Alpharabij epitboma

Iste liber ad duos precedentes: sicut se habet liber vnus libri topicorum ad eos: qui antecedunt ipsum: et liber iste sex tractatus continet: quorum quilibet continet vnum capitulum tantum.

Primus tractatus terti libri est: in quo ponitur sermo in speciebus sonorum et vocum: quibus vtendum est in orationibus: et sermocinationibus in vnoquoque generum: et sermo in locis illorum sonorum.

Secundus tractatus est de inquisitione simplicitatis: quibus vtendum est in orationibus rhetoricis: qualiter oportet eas esse: et quot modis earum: et quibus mutationibus oportet vti eis in arte rhetorica: et que sit differentia inter vsum earum in rhetorica et vsum earum in poetria: et que est quantitas: qua oportet vti istis mutationibus in doctrina sophistica et dyalectica.

Tertius tractatus est: in quo fit sermo de his qualiter vtendum est intentionibus: quarum precessit enumeratio in sermocinando. Et patet in hoc: quoniam vtendum est eis permutatiue: patet quot sunt modi mutationum: quibus mutantur intentiones donec fiant per eas propositiones: et orationes rhetorice efficaciores et vehementiores ad persuadendum: et quibus istarum permutationum vtendum est in rhetorica: et quibus in poetria: et non in rhetorica.

Quartus tractatus est: in quo fit sermo in hoc: qualiter componende sunt dictiones: per quas fit interpretatio intentionum rhetoricalium: donec fiat completior constitutio eius ab intentionibus: et qualiter ordinande sunt dictiones: et qualiter oportet vt sint earum differentie et principia differentiarum suarum: et incesiones earum: et per quid: et qualiter oportet vt sint incisiones earum: et vbi oportet vt sint loca stationis in ipsis: et qualiter oportet vt sint quantitates suarum differentiarum: et qualiter oportet vt sint figure interpretationum.

Vltimus tractatus est: in quo fit sermo in similibus de intentionibus: qualiter cauere proponende sunt et ordinande: vt facilliores sint ad intelligendum: et per quas fit illud quod concipitur de ipsis delectabilibus: et efficacius in animabus: et perfectius operans ad inclinandum animas ad credulitatem. Et q sunt modi: qui appropiantur ei: cuius debitum est vt scribas:

et qui appropiantur ei: quod recitandum est: et vocalem ponendam coram auditoribus: et hoc in quolibet genere orationum rhetoricalium.

Ractatus sextus et vltimus terti libri est in quo ponitur sermo de ornatu rhetorice in quolibet modorum rerum: et quot oportet esse numero magnas partes ipsorum. Et quoniam ad plus sunt quattuor: scilicet proemium: narratio: credulitatis inductio: et conclusio. Et quoniam pauciores sunt tres: per

mium: inductio credulitatis: et conclusio. Et ostenditur ex quibus construenda sunt progymna rhetoriarum in quolibet genere: vel distinctionum: et qualiter fiunt progymna: et que sunt utilitates eorum tam in recitando quam in legendo. Deinde quoque ostenditur ex quibus componende sunt narrationes: et qualiter: et que sunt earum utilitates: in quibus rhetorice non oportet esse narrationes: et in quibus necesse est eas esse. Deinde ostenditur post hoc: qualiter oportet vti orationibus creditiuis in rhetorice: et qua specie earum vtendum est in qualibet distinctione: et vbi ordinande sunt in rhetorice: et qualiter ordinande sunt partes earum: et in quo genere rerum sunt multiplicande: et in quo minorande. Et patet quoniam orationes creditiue vsitantur quandoque orationes: siue labialiter secundum viam interrogationis et responsionis: et quandoque secundum viam interrogationis: et aliquando secundum viam responsionis. Et ostenditur vbi sunt vsitande secundum viam interrogationis: ita quod optime se habeant: et ostenditur qualiter ordinande sunt quando hoc: quod vsitatur de eis: vsitatur secundum viam responsionis: et quando vsitatur secundum viam interrogationis: et qualiter oportet vt sit interrogatio rhetorica. Et quid differt inter eas: et interrogationem dyalecticam: et secundum quot modos sit interrogatio rhetorica: et secundum quot modos vsitatur: quod vsitatur secundum viam interrogationis: et vbi vsitatur: et secundum quot modos: et in quot locis. Et vniuersaliter ostenditur qualiter oportet vt sit ars rhetorica: quando quod adinuenitur ex ipsa vsitatur in responsione ad interrogationem. Et qualiter oportet vt sit ordo partium ipsius. Deinde ostenditur qualiter oportet vt sit conclusio rhetorice: et qualiter concludenda sit oratio: et posuit hunc locum extremum sui libri. Deque ergo summa: que enumeratiuis sunt partes magnae cuiuslibet tractatus et capitalium libri rhetoricalium Aristotelis. Ob finez cuius semper deo gratias agamus: sicut sui ordinis celsitudo et ipsius beneficii multitudo meretur: cuius misericordie super omnes fideles exsultant.

ExPLICIT compediola declaratio Alpharabij nouissime a viro docto optime recognita: cunctisque erroribus castigata.

Finis.

Baldasar Bardanus cuius **Venerus Clarissimo** patricio **Venero** **Danieli Raynerio** felicitatem. **B.**

Aristotelem illi Stagyritam: quez p̄hm s̄m̄m̄: z scriptorē eloquētissimū totus mundus extollit: testatur: ac pene adorat **Daniel** doctissimoz nostre tempestatis sine controuersia rarissime. **Rhetoricos** etiam libros luculentos: limatos: emunctos: z in p̄mis conducibiles ad docendam eloquentiam adamussim excudisse: nō te fugit. quos vtinā tā studiose legeremus: q̄z studiose illi ab **Egidio Romano** nō minus sc̄te q̄z graphice cōmētati sunt. Ita. n. ipsius p̄hi p̄cepta rhetorices lectitauit: ita vniuersas difficultates: quas vel paucissimi explicare potuerunt: medullitus referauit: vt nullus ingenue discipline scientiaz ei defuisse credaz: diciqz posse de ipso: q̄ **Anneus Lucanus** de. **M. Tullio Romano** maximus autor. **Tullius** eloquij: aut id epigramatarij poete **Martialis**. **Illud Laurigeros** ageres cū leta triūphos. **Hoc tibi Roma** caput cū loquereris erat. **Quid. n.** in oratorum apparatu significāter dici potest: quod ille legentium oculis nō subiecerit: vt ausim p̄p̄modum affirmare: non minus illius lectionem q̄z **Aristotelis**: cuius se inter pretem exhibuit: ad eruditionez conferre. **Scripsit** in libros **Aristotelicos** diuino quodā munere multa quidē: z preclara ingenij z doctrine sue cōmētaria **Romanus Egidius**: qui ob id ipsum doctor fundatissimus non iniuria meruit appellari. **Et** qz inter ceteras appzime modernoz editiones laudem sibi haud obscuram apud posteros vendicasse a doctis omnibus p̄spicue compertum est: iccirco sua volumina accuratissime cōscripta silentio pretereamus: z si nōnulla de ipso: nisi longum foret: possem recensere: que neqz quempiam audiuisset: neqz nos dixisse peniteret. **Verum** sufficiat in presentiarum elucubraciones suas rhetoricas publicasse: in quibus precepta docēdi oratorias artes plurima: z pene omnia erudite: z elegāter scripta continentur: vt vniuerse latinoz z discipline: z eloquentie q̄z rectissime in omnem posteritatem consulatur. **Satis. n.** hucusqz in nostra bibliotheca delituisse contente sint: exeant tandem in apertum: z tanq̄z **christatus gallus** cantature quādoqz exultent. **Sed** minus fortasse mature q̄z voluisses: id quod nulla mea culpa factum est. sed emēdati librarij inopia. **Is** cū mibi primum est oblatus. curauit vt intelligeres. quantum apud me pondus habuerit adhortatio tua. **Nam** mos gerendus fuit tibi: id a me petitiōibus prope quotidianis efflagitāti. **Lege** igitur clarissime **Daniel** rhetoricas **Egidij Romani** vigilias. **Et** quoniā tu solus visus es dignus: cuius splēdidissimo noie id operis diffunderetur in nostros homines: eas pro meo officio z beniuolentia tue magnificentie dedicaui. **Quis. n.** improbare audeat: qd̄ incomparabilis eruditio tantū patricij approbauerit. **Tibi** sane eruditissimorum decus plurimum gratulor: q̄ vnus sis hodie z illiteratis z eruditissimis admirādu. **Ad**hibi aut̄ maiorem in modum letor: q̄ te vnum adiuuenerim huius operis defensorē: de cuius studio: z eruditione omnia mibi possim vel maxima polliceri. **Vale** z **Bardanum** tuum: vt soles: ama.

Rhetorica Aristotelis cum Egidij Romani luculentissimis commentarijs feliciter incipit.

Rhetorica affectiva dialectice est.

Quia qualis est vnus quisq; talis sibi finis videtur: et talia dicitur et operatur: et sic viuunt bonis moribus decoratus: moribus notitiam: vt per eam finem consequatur intentum: ceteris indicat proponendam. Vnde dicitur in intentione (vt puto) mota

vestra discretio: a me homine Romano cum instantia requisitum: vt sup libro rhetoricoz: quez Aristoteles edidit p modum sine aliqua scripta componere: quibus ceteris dicitur artibus haberetur facilis intellectus. Quia petitione licet mihi grauem non modicum: etiam preter difficultatem: que in dicto confurgit opere: non solus ex greca editione: ex phi breuis elocutione: sed ex multiplicata exeploz: et paucitate auxiliorum: reddat occupationum pluralitas: quibus sum iugiter prepeditus. Vestra tamen punctus dilectione animaduertens: quod difficilia et fere impossibilia: facilia et dulcia facit amor delectabiliter: auxiliante deo aggrediar postulata. Ubi quod onus expositioz assumptis: nolo mihi ascribi: quod proferam: sed talem promulgabo sententiam: qualem credam Aristotelem intendifse.

Sicut scribitur in tertio libro artis rhetorice: cuius expositionem intedimus proemium est orationis principium: sicut in poesi prologus: et in fistulatione precludum. Sic enim imaginari debemus: sicut fistulatores prius quam suos ludos exerceant: seriatim faciunt quendam introitum: in quo quodammodo ludum preloantur: et sicut componens poemata antequam seriose prosequatur que continentur in versibus premitunt quedam prologum: in quo summatim habent: que post modum per poemata explicatur: sic in oratione: vel in locutione premitendum est proemium: per quod habeat quedam precognitio de dicendis postea se. ergo loquendo per proemium habetur quedam precognitio: vt clarus comprehendatur que in executione per singula continentur. vnde si manifesta essent dicenda: non indige remus prelocutione. Ut igitur clarius possimus inspicere que in rhetorica determinant: bene se habet de ea aliquod prelocutionem facere: per quam ipsius precognitio possit haberi. Notandum est igitur: quod rhetorica est pars dialectice: siue pars logicę: vt innuit phrasa in primo rhetoricoz: logica autem dicitur a logos: logos enim grece sermo vel ratio latine interpretatur. est igitur logica sermoincinatiua: vel rationalis scientia. Sed sic dicendo valde modicam precognitionem habere debemus de ipsa: vt ergo et magis in speciali precognitionem habere possimus: duo nobis declaranda occurrunt. Primo enim inuestigandum est: cum oes scientie sint aliquo modo rationales: eo quod singule per rationes procedunt: quomodo distinguat logica ab alijs scientijs rationalibus extendendo rationale ad oem artem rationabiliter incedentem. Secundo declarandum occurrit: quare logica et rhetorica simpliciter rationales dicantur: cum tamen magis per rationes firmas et stabiles procedant hominibus scientie quam dialectica et rhetorica. Propter primum aduertendum: quod dimissa grammatice: que quodammodo est ad libitum: et poetice: que innititur alijs gestibus et representatiõibus: dicere possumus rhetoricam differre a ceteris scientijs rationatiuis: eo quod non eodem

modo procedat per rationes vt ille. Sunt autem quantum ad presentia tria genera rationum: quedam sunt rationes probabiles: quedam persuasive: quedam demonstratiue. Rationes probabiles sunt dialectice: persuasive sunt rhetorice: demonstratiue vero sunt aliarum scientiarum. Possimus autem assignare diuersas inter ista genera rationum finem diuersarum eorum: que generantur ex illis. Nam per rationes probabiles generatur opinio. Per persuasivas fides aggeneratur: siue credulitas. Per demonstratiuas vero efficitur scientia. Si ergo bene videre poterimus quomodo differat fides siue credulitas ab opinione et scientia: liquidum erit quomodo differat ratio rhetorice a rationibus dialecticis et demonstratiuis. Videre autem quomodo differat fides a scientia: forte non est difficile. sed quomodo differat ab opinione: cum vtraque non terminet intellectum perfecte: difficile est videre. Dixerunt autem aliqui credulitatem: siue fide differre ab opinione: sed certitudinem: quod certum adheremus: his que opinamur: quibus bis que certitudinem: nam huiusmodi credulitas: et potissime que generatur per rhetoricam: quedam suspicatio dicitur dici. Alfarabius in quibusdam suis pamphulis: que edidit super rhetoricam: vult quod per rhetoricam fiat persuasio in vna quaque re: per particularium: ex quo dicere possumus: cum opinio fiat circa vltima: differre opinionem a fide: sicut id quod fit circa particularia ab eo: quod circa vltima habet fieri. Iste autem differentia vel non videtur verum: vel radicaliter diuersam non attingunt. Contingit autem aliquando adherere firmis bis: que creditur bis: que opinatur. Rursus autem quod de his singularibus potest esse aliquid opinio. opinamur. n. soles maiorē tota terra: que sensus iudicat vniuersi pedis. Propter hoc aduertendum est: quod si fides accipiatur cõiter per aliquem assensum: vt ad prius spectat: sex modis habet fieri: nam cum assentiamus quibusdam rebus dialecticis et demonstratiuis: finem quibuslibet genus talium quomodoque fides sumi potest. Et quod si assentimus rationibus: dignius est quod assentiamus permissis: assentiamus propositionibus probabilibus: finem quas percludit per dialecticam: et demonstratiuis: quibus percludit per scientiam: et persuasivas quibus percludit rhetoricam. Sex ergo modis accipitur fides: tribus per assentium: quibus: et tribus per assentium permissis: imo accepta actione intellectus: finem quam intelligit simpliciter: in quo non est assensum neque fides: quod neque in ea est verum: neque falsum: in omni alia opinione intelligibili fides aliquando sumi potest. Sic accipiendo fidem accipitur cõlus que sit illa credulitas: que rationes rhetoricas habet fieri. Ut ergo videamus quomodo differat fides: quam intendit aggenerare rhetorica a scientia et opinione. Sciendum est: quod aliquod appetit potest esse autem finem se accepte: aliquid appetit vniuersi per in operatione ad aliam: vt velle appetit voluntati finem se considerate. eligere vero appetit ei vt habet ordinem ad rationem. Nam electio non est finis: sed eorum: que ordinatur in finem: cum ergo ordinare ad rationem presentiat: eligere non potest appetere voluntati nisi in ordine ad rationem: per quod scribitur in ethicis: quod electio vel est appetitus intellectiuus: vel intellectus appetitus: et sic est ex parte voluntatis: ita est et in actionibus intellectus. Actio vero intellectus speculatiui vel est intellectus: sed quod est intellectus. actio vero intellectus practici magis vel intellectus: per habet ordinem ad appetitum: et id facit malicia metiri circa primum: non per preparationem ad cognitionem speculatiuam: sed magis ad cognitionem practica: cum per passiones et malicia in affectum exercemur in particulari: non in vltimo. Et sicut est in actibus: ita est in assensu: quod aliquando assentit intellectus finem motum proprium: aliquando vero finem a voluntate: vel aliquando assentit per propositionibus: quibus finem se est aptus natus assentire: aliquando vero assentit aliquibus: quibus potest fieri assensus: vt habet ordinem ad appetitum. Hoc autem si bene aduertamus: habemus diuersam inter scibilia: probabilia: et persuasibilia. Nam assensus credulitatis per rationes persuasivas appetit intellectum finem quod est aptus natus moueri ab appetitu. Assensus vero scientificus et opinatiuis: siue assentire per rationes demonstratiuas et probabiles appetit intellectum: vt est aptus natus moueri finem motum proprium: aliter tamen est in

selectus in scia et opinione: nam in scia est assensus sine for-
midine alterius partis: in opinione vero cum formidine. Et si
diceres quod non est necessarium opinari de parte formidare.
Dicitur enim hoc esse per accidens: nam sicut est in speculatione et pra-
ctica: quod scia est speculativa: quae ad speculationem ordinatur: illa
vero practica: quae ad praxim: nihilominus summe speculati-
ua possit quod velle scire pro opus: ut puta: quod velle forte sci-
re metaphisicam: ut per ea dirigere in agendis: et maxime pra-
ctici: ut puta: fabrilis vellet quod pro speculatione: et ut sci-
ret: et si per eam nihil operari deberet: sic scibilia illa: quae sine
formidine sunt cognoscit: opinabilia vero: quae cum formidine:
sunt forte aliis opinans non formidet: et si eest pole sciens ali-
quod dubitare. Et quod credulitas: quam intendit aggenerare
rhetorice: competit intellectui: ut est aptus natus moveri a volu-
tate: non quod nunquam fiat talis persuasio: nisi actus intellectus a
voluntate sit motus: ut infra patebit. Sed quia non fit per
suasio in materia rhetorica: nisi fiat in talibus secundum quod intellectus
ab appetitu moveri potest: pro quod patere potest quod veritatis habet
deum illorum: fide ab opinione differre secundum certitudinem: quod non
est tanta certitudo in credulitate rhetorica: cum sit quaedam suspi-
catio: quia est in opinione: nam si loquuntur de certitudine spe-
culationis: veritate habet: quod maior certitudo speculativa habet
est in eis: circa quae negotia intellectus: habet quod hinc est in opinione
quod sit in illis: in quibus est aptus natus moveri ab appetitu:
quod sit in credulitate rhetorica. ¶ Rationem autem huius ex his
miser: quod speculatio (ut habitum est) videtur competere intellectui secundum
motum proprium. Ex hoc est potest apparere deum Alfaraby: quia
persuasio rhetorica habet esse in rebus singularibus: opinio vero
circa vicia. Nam res sunt cognitae secundum modum: quod hinc esse in
intellu. sunt vero volute put in seipsis: nam verum et falsum
sunt in aia: bonum et malum sunt in rebus: ut potest haberi ex sexto
metaphisicorum. Sunt ergo res magis intellectus secundum esse velle: volute
vero secundum particulari existentia: vel circa re particularem.
Ex istis autem patet: quod scia et opinio: quae competunt intellectui habet quod
hinc sunt magis circa vicia. Credulitas vero: quae competit ei: ut
est aptus natus moveri ab appetitu: in singularibus magis
habet esse. ¶ Est ergo signanter notandum etiam inter opinionem
et fidem inter dialecticam et rhetoricam. Nam ex hoc: quod intelle-
ctus assentit persuasionibus rhetorice: ut est aptus natus mo-
verit ab appetitu: per rationibus vero dialecticis credit: ut mo-
vet secundum modum proprium: sequitur quod duplex est ratio inter rhetoricam
et dialecticam. Prima est: quod rhetor magis descendit in materiam
moralis: et dialecticus magis in speculativa. Secunda quod spe-
ctat ad rhetoricam determinare de passionibus: non autem ad diale-
cticam. Tertia est: quod index locutionis rhetorice: et eius audi-
tor est simplex et grossus. Auditor vero locutionis dialectice
est ingeniosus et subtilis. Quarta est: quod infra rhetoricam
sunt ethimema et exemplum: dialectice vero syllogismus et inductio.
Quinta est: quod supra fuit tacta: videlicet: quod persuasio rhetorica ma-
gis est circa singularia: dialectica vero per ratio magis est circa
vicia. Posset etiam sexta assignari: quod sicut tam dialectica quam rhe-
torica vtae locis: loci tamen hic et ibi non sumunt eodem modo.
Dec autem et alia: quae diligens rhetor investigare posset: sumunt
originem ex ista: quae assignata est inter opinionem et fidem:
ut in istis apparet. ¶ Declaratum est ergo primum: videlicet: rhe-
toricam differre a ceteris scientiis: quod sicut singulae scientiae ali-
quo modo rationales sunt: non tamen eodem modo per rationes viden-
tur incedere haec et ille. ¶ Secundum vero quod declarandum diceba-
tur: scilicet: quare dialectica et rhetorica simpliciter rationales dicantur:
aliquae vero scientiae reales sunt rationales quodammodo: cum tamen ma-
gis per rationes firmas et stabiles procedant quam rhetorica et diale-
ctica: de levi patere potest. Nam aliquae scientiae sunt rationales solae:
quod incedunt modo rationabili: non tamen rationales sunt: eo quod sunt
de actibus rationis secundum quod habet: dialectica vero et rhetorica du-
pliciter rationales sunt: quodammodo ad modum procedendi: quod ratio-

nabiliter incedunt: vel quodammodo ad id de quo sunt: quod sunt de
actibus rationis. Nam syllogizare et enunciare: circa quae videtur
principale versari dialectica ad intellectum pertinet. ¶ Sed tamen
imaginari debemus: quod sicut intellectus intelligendo sim-
pliciter format definitionem: sic intelligendo composita for-
mat enunciationem: et discurrendo constituit syllogismum: et sicut ea
circa quae versatur dialectica pertinent ad rationem: eodem autem
modo persuadere et orare: circa quae versatur rhetorica sunt ratio-
nis actus. Et quod dialectica et rhetorica huiusmodi actus rationis or-
dinare docent: et circa eos rationantur: sunt rationales dupliciter: ut
tactum est. Reales vero scientiae de rebus sunt: et circa eas ratio-
nantur: ut puta geometria circa magnitudinem: ideo non
sunt rationales: quod sunt de actibus rationis cum sint de rebus: sed
solae rationales sunt: quod modo rationabili incedunt: et quod scientiae
et omnes habitus formentur secundum eam ex obiecto non ex modo: ab
obiecto recipit denominationem simpliciter: a modo vero quodam-
modo. ¶ Cum ergo ipsi actus rationis sint principale obiectum vel sub-
iectum in dialectica et rhetorica iuxta illud: quod habet in principio
huiusmodi artis. Persuasiones autem sunt totum corpus rhe-
torice. Sic etiam dicere possumus syllogismos et enuncia-
tiones esse totum corpus dialectice: simpliciter dialectica et
rhetorica rationales sunt. Aliqua vero scientiae: quae habet res per subie-
cto: vel principali subiecto simpliciter sunt reales. Possunt tamen
dicuntur rationales quodammodo: quod per modum rationis incedunt: ex
quo apparet maiorem convenientiam esse inter dialecticam et
rhetoricam quam inter rhetoricam et alias artes. Nam convenit
rhetorica cum dialectica quodammodo ad id de quo est: cum ambae
sint de actibus rationis: non autem cum ceteris scientiis: cum ar-
tes aliae sint de rebus. ¶ Rursum est quodammodo ad modum pro-
cedendi plus conveniunt rhetorica et dialectica quam cum aliis.
Nam sicut singulae artes procedant modo rationabili: attamen aliquae
artes procedunt per rationes cogentes et determinatas intellectum:
dialectice vero et rhetorice rationes modo persuasio et perba-
bili: unde ambae conveniunt: quod perfecte intellectum non que-
rant. Et quod tanta convenientia est inter dialecticam et rhe-
toricam: volens per nos dare notitiam artis rhetorice: ut
dicat artis aliquid cognitionem habere possemus: optime se-
cit quod eam in principio sui libri ad dialecticam comparavit
dicens. (Rhetorica affectiva dialectice est). In dando
autem nobis cognitionem rhetorice duo facit: primo prae-
mitit proemium. Secundo exequitur de diversis. Pars execu-
tiva incipit ibi. (Rursum igitur velut in principio). ¶ Cir-
ca primum duo facit secundum quod proemium dupliciter accipi po-
test in se et in comparatione ad auditorem. Per se autem con-
sideratum proemium ad nihil aliud est: nisi quod est quaedam
preparatio ad dicenda: primumque enim narraretur per singula
ea: quorum cognitio traditur in proemio summatim tangitur:
ut postea clarius cognoscantur. unde ut superius tactus
est per se loquendo manifesta non egent proemio. In com-
paratione autem ad auditorem est vtilis proemium: ut reddat ip-
sum attentum. Non enim semper proemiat orator reddere au-
ditorem attentum: ut apparet in causis. Nam quod habes cau-
sam iniustam: optimum est ei esse semper extra suum ne-
gocium: et optime proemiat: si moveret auditores ad cha-
binum: vel ad aliquid aliud: propter quod sequeretur eos
non attendere: cum suus negotium narraretur. ¶ Praemi-
tendo ergo per proemium artis rhetorice. primo ostendit
qualis est scientia: et de quibus est in quo habetur perlatio
ad sequentia: et continetur in eo: quod dicitur continere proemium
secundum se. Secundo reddit auditores attentos ostendendo sci-
entiam istam esse vtilem: nam ad audiendum vtilia anima-
ti sumus: propter quod proemium huiusmodi continet
quod continere dicitur in comparatione ad auditorem. Secunda
pars ibi. (Utilis autem est rhetorica). ¶ Circa primum tria
facit. Nam primo ostendit qualis est ista scientia: et quod est affectiva

titia dialectice. Secundo ostendit: quod de rhetorica potest esse ars et scientia. Tertio manifestat: cui parti philosophia supponatur: quod sermoinali. Secunda ibi. (Multorum quidem igitur). Tertia ibi. (Quis autem manifestus est). Circa primum tria facit: quod primo promittit intentionem suam dicens: rhetorica affectuam esse dialecticam. Secundo probat quod dixerat: per hoc quod ambe sunt de quibusdam communibus. Tertio concludit omnes homines aliquantulum participare tam dialecticam quam rhetoricam. Secunda ibi. (Ambe enim de talibus). Tertia ibi. (Propter quod res). Dicit ergo primo: Rhetorica affectuiva est etc.)

(Notandum autem: quod aliquid potest assequi aliquid dupliciter. primo si equatur illi. secundo si deficit ab eo. in parte: et in parte assequatur illud: nam affectio quedam imitatio est. Imitatio autem potest esse perfecta: et differre equalitate: et importare defectum: utroque modo dialecticam rhetorica assequitur: nam equatur ei aliquo modo: et etiam deficit ab ea aliquo alio modo. scilicet in parte et non in toto: quia si deficeret in toto: non esset sequi: sed potius deficere. Tripliciter autem equatur et tripliciter deficit. Aequatur. n. in eo de quo est: et in modo procedendi: et in ambitu. Primo equatur in eo de quo est: quod utraque est de actibus rationis. Secundo equatur et in modo procedendi: quod utraque docet componere rationes non omnino determinantes intellectum. In ambitu autem: quod quilibet se extendit quodammodo ad omnia: quod ambe sunt de quibusdam communibus: nullius artis spatium est considerare. Deficit in parte et in parte sequitur etiam rhetorica dialecticam tripliciter. Primo in certitudine: quod non tanta certitudo speculativa est per rationes rhetoricas: sicut per rationes logicas: ut potest haberi ex habitis. Secundo per comparationem ad instrumenta dialecticam: nempe in ista dialecticam sunt syllogismus et inductio. rhetorice vero enthymemata et exempla. Et enthymema est quidam defectivus syllogismus. exemplum vero quodam defectivum inductio. Tertio deficit per comparationem ad actum intellectus secundum se: nam ratio dialectica non respicit intellectum: ut ordinatur ad voluntatem: sed ut in se: rhetorica vero ut habet ordinem ad voluntatem: et plus est respicere actum intellectus secundum se quam ut ordinatur ad voluntatem: potissimum cum actus voluntatis sit quedam inclinatio sequens bonum apprehensum. Sex ergo modis rhetorica dialecticam sequitur. tribus ut equatur: et tribus ut deficit. Primum tamen magis ut attendere de affectione: quam accipit secundum equalitatem in ambitu: ut quod quilibet ex quibusdam communibus. Unde in alia translatione habet: quod rhetorica convertitur arti topicam: et Alfarabius exponit hanc conversionem esse quandam adaequationem et equalitatem. Deinde cum dicit.

Ambe enim de talibus quibusdam sunt: que commiter quodammodo omnium est cognoscere: et nullius scientie determinate.

Probat huiusmodi affectuionem et equalitatem: quam habet rhetorica ad dialecticam: ut ex eo quod ambe sunt de talibus quibusdam: quod quodammodo omnium commiter est cognoscere: ut nulla scientia determinata. id est nulla scientia spatium habet de illis determinare: huiusmodi autem sunt tria et simile magnam et parvam respectu huiusmodi: de quibus rhetorica et dialectica: et nulla scientia specialis considerat de illis in se: omnes tamen considerant de his prout reservantur in illis: de quibus tractat: ut geometrice considerant de oppositione contraria prout reservantur in recto et curvo. Omnes ergo artes spatiales aliquo modo considerant de illis. et nulla simpliciter considerat de eis. Desinit.

Propter quod et omnes modo quodam participant ambabus: omnes enim usque ad aliquid et exquirere et sustinere sermones: et defendere et accusare conantur.

In parte ista concludit omnes homines participare aliquantulum ambabus. id est dialectica et rhetorica. Nam cum commiter sint quasi locus ianue in domo: quam nullus ignorat: ut vult Commentator super 2° metaphisicam. sequitur: ex quo omnes habet omnia cognoscunt: singulos participare modo quodam dialecticam et rhetoricam determinantes de illis. Et dicit modo quod dicit: quod idiotam participant has artes sine arte: ideo subdit: omnes. n. usque ad aliquid et exquirere et sustinere sermones conantur hoc quantum ad dialecticam: que vertitur inter opponentem et respondentem: ita quod exquirere referatur ad opponentem: et sustinere ad respondentem. Et omnes conantur defendere et accusare: hoc quantum ad rhetoricam: que intuetur modum disputatum aliquantulum imitatur dialecticam: nam accusans induit habitum opponentis: et defendens respondens. Notandum autem primum promississe tres propositiones: quarum prima est: quod rhetorica dialecticam assequitur. Secunda vero: quod ambe sunt de communibus. Tertia vero: quod omnes participant de illis. Ex qualibet autem istarum propositionum ostendere potest huiusmodi rhetoricam esse quodammodo commitem scientiam: nam quod convertitur et coequatur dialecticam: siue scientie commiter: quodammodo quid commite est. Rursum quod est de communibus: et commiter participatur ab omnibus quam commite oportet esse. Ex his autem confurgit dubium. Videtur enim quod non sit dare scientiam communem preter unam. nam quanto scientia communior est: tanto est altior et prior: et habet magis rationem mensuram. Magis enim prioritas et ratio mensuram sequuntur scientiam propter commitem: quam propter abstractionem. Nam secundum primum sexto metaphisice si non esset aliqua substantia immobilis: naturalis scientia esset prima philosophia. Nam cum philosophia naturalis consideret de omnibus rebus mobilibus: philosophia naturalis est maxime communis: non tamen esset maxime abstracta: cum metaphisica sit abstractior ipsa. Lux ergo ex hac propositione sequatur philosophiam naturalem esse primam philosophiam: non autem mathematicam consequens est primitatem reperiri in scientiis magis propter commitem quam propter abstractionem. Sicut igitur in omnibus generibus entium est dare unum aliquid prius aliis mensuram aliorum: ita quod semper multitudo reducitur in unitatem: ut colores in albam pondera in unciam: poemata in dyastim: sic et in scientiis: imo multo magis: ne sit confusio in eis: est dare unam scientiam mensuram omnium scientiarum preteriam inter omnes alias. Et quod primitas et ratio mensuram (ut habitum est) ex commite accipitur: sicut non est dare proprie et per se loquendo plures mensuras in aliquo genere: ita videtur plures scientias communes esse: est impossibile. Propter hoc notandum: quod ad solutionem huiusmodi duplicem distinctionem concedere possumus. primo distinguendo rhetoricam et dialecticam in quantum sunt scientie: vel quidam modi sciendi. Secundo: quod huiusmodi scientia aliqua considerat per se primo: aliquid qua ex consequenti in quantum sunt scientie non proprie sunt communes. Sed in quantum sunt quidam modi sciendi: sic etiam ea: que considerantur per se et primo non sunt quid commune: sed que considerantur ex consequenti. nam dicte artes prout sunt scientie determinant de syllogismo et plurimobus: que spatiale quicquid dicunt. Uterque quod singule scientie quibusdam modis arguendi utuntur: sequitur dicte artes in alias scientias descendere: pro quod in quantum sunt quidam modi sciendi: quid commune existunt. Rursum. Ea que considerantur per se: et primo in huiusmodi scientiis actus rationis sunt. Unde quod huiusmodi commiter: que nullius scientie est considerare: et potissime per actus rationis surgant: pertinet ad dialecticam et rhetoricam: que rationales sunt: determinare de illis. Non igitur huiusmodi artes sunt quicquid commune quantum ad ea: que primo considerantur: sed quantum ad ea: que quodammodo ex consequenti. non igitur simpliciter

ter dicendū sunt cōmunes: sed quodāmodo. Sola autem metaphisica cōmūnis est simpliciter: qz solum illa inquā tum scientia: rōne eius: quod considerat per se r primo: vt qz est de ente: hz rationem cōmunitatis. Et qz non ē in conueniens in eodem genere esse plures regulas quodam modo: sed esse plures simpliciter questum difficultatem non habet. ¶ Deinde cum dicit.

CAbulorum quidem igitur hi quidem fortuito hoc agunt. hi autē propter consuetudinē ab habitu. Quā autē utroqz modo cōtingit palam qz erit utiqz ipsa r dirigere: ppter quod. n. ad ipiscuntur: r hi propter consuetudinem: r hi a casu huius causam considerare cōtingit. Tales autē oēs utiqz iam p̄stebunt artis opuseē.

In ista parte ostendit: qz de rhetoricis potest esse scētia: r duo facit: qz p̄ facit quod dictū est. Secūdo remouet errorem quorundam. Secunda ibi. ¶ Nunc quidem igitur qui artes rē. ¶ Intendit ergo talē rōnez. Quicquid sit a casu r ex consuetudine: si illius p̄sideretur causa: erit opus artis: sed conuenit persuadere casu r ex cōsuetudine. ergo huius persuasionis si consideretur causa: erit opus artis r scientiē. sed rhetorica tradit causam r modum persuadēdi. ergo est ars r scientia: r hoc est quod ait. Hi quidem igitur de genere multorum hoc agunt. i. persuadent fortuitu. hi quidem per quandam habituātam consuetudinem. Et quā utroqz modo. i. casu r consuetudine cōtingit persuadere: erit dirigere ipsā innuendo causam. Et qz contingit considerare causam propter quid hi propter consuetudinē: r hi a casu p̄suadent. Hi autē. i. p̄siderare cām huius oēs p̄stent esse opus artis r scē. Et qz ab hoc facit rhetorica: vt dictum est: erit ipsa ars r scientia. ¶ Deinde cū. d.

Nunc quidem igitur: qui artes sermonum componunt: modicam adepti sunt ipsius partem: persuasiones enim sunt solum artificiales: alia autem adiectiones. Hi autem de enthymematibus quidem nihil dicunt: quod quidē est corpus persuasōis. De extrinsecis autē rei plurima negociantur. Cōmotio enī: r misericordia: r ire: r tales passiones anime non sunt de re: sed ad iudicem.

Aperius determinauit p̄s qualis ē rhetorica. qz assecutua dialectice: r de quibus est: r de cōibus quibusdam: r qz de rhetoricis potest esse scētia. hic i parateista remouet errores quorundam: qz de rhetoricis se intromiserunt. ¶ Ad cuius euidentiam notandum: qz (vt habitum est) sicut per ratios logicas aggeneratur opinio: sic per rhetoricas iducitur fides r credulitas. Fides autē: quam assignare intendit rhetor: tripliciter hēri fieri: v3 ex pre auditoris: r ex parte dicentis: r rei. Via autē ad generandum fidem ex parte auditoris esse h3 per sermones passionales. Nam si quis talem passionem inducere posset in auditoze r in iudice: quē suo facto competerēt: de leui mouerent iudicem ad credendum: quē ei denūcia ret: vtputa si quis vellet accensare aliquem: r contra illum iudicem moueret ad frām: ne phandaqz de illo pponeret de facili quēqz a iudice crederētur. Rursus. si quis aliquē defendere vellet: si oratio eius iudicem ad misericordiaz prouocaret de bono: quē de illo diceret: iudex de facili assentiret. ¶ Scda via ad inducendam credulitatez sumitur ex parte dicentis: vt si quis se talem potest ostendere:

cui merito fides debeat adhiberi: quē ab eo dicuntur: de facili acceptantur. ¶ Triplex est. n. ca: quare alicuius sermonibus fides non adhibetur: qz triplici de causa hoies mentiri consueuerunt: vt circa principū huius artis narratur. ¶ Mens. n. quis primo propter imprudentiam. nam ignorantes veritatem falsa dicunt: eo qz veritatē nesciant. ¶ Scdo propter maliciam. naz mali homines dato qz veritatem sciant: qz malicia pleni sunt: non dicunt illam. ¶ Tertio cōtingit mentiri ppter odū r inimicitia. naz qui aliū odit vt illū ledat: falsa de eo loquitur. Tūc ergo ex parte dicentis credulitas sumit: r dicens se talem ostendit: qz el fides debeat adhiberi: si per sermones: vel gestus vel alia euidentia facta se demonstrat prudentem: vt propter ignorantiam non mentiat: vel se ostendit bonū: qz propter maliciam falsa non dicat: vel si se demonstrat amicum: vt qz propter odium r innocentiam ipsum mentiri nō contigat. ¶ Tertia via ad generandum fidem sumit ex parte rei: vt si quis enthymemata r persuasiones facit: per quē ei fides adhibeat. ¶ Aduertendum est: qz lz istis omnibus modis fides fieri habeat: principaliter rhetorica est de persuasionibus. Naz fides quē sumitur ex parte audientis: vt qz facit iudicem vel auditozem talem: illa etiā quē sumitur ex parte dicentis: vt cū dicens se ostendit prudentem: bonum: vel amicum: non comparatur essentialiter ad rhetoricam: sed ad ipsam comparata quēdam adiectiones sunt. Errauerunt ergo illi: qui credentes se tradere sufficienter rhetoricam artem: de persuasionibus nihil dixerunt: sed solum dederunt artem de sermonibus passionibus. ¶ Intēdit ergo p̄s ostēdere in tota lectione presenti sermones inducentes ad passiones esse quodāmodo preter negocium rhetoricum: r sicut adiectiones quēdam non essentialiter pertinent ad artem. Et duo facit: qz pmo ostendit talem compositionem sermonum non essentialiter pertinere ad artem rhetoricē prout rhetorica est scientia: r est docens. Scdo ostendit hoc idem prout rhetorica applicatur ad opera politica: r est vtens. Scda pars ē ibi. (Siquis volens tradere scētia de corpore: si nihil dicat de substantia eius: sed solum de his: quē adiacent ei: ostendit eum modicam cognitionem tradere de eo: sed eū p̄tingit solū dicere: quē corpore quodāmodo sunt extranea. Et qz simile fecerunt tradentes rhetoricam: rō rhetoricē ergo rē.) Hoc est ergo quod dicit. ¶ Nūc qdem igitur: qui artes sermonum componunt: modicam partem adepti sunt ipsius rhetoricē. nam solum de passionibus terminabant: non de persuasōibus. Unde subdit: qz persuasōes sunt solum artificiales. i. solum qd considerat essentialiter ars rhetorica. alia autē vt passiones r talia adiectiones quēdam sunt. Hi v3 componentes sermonuz artes de enthymematibus: sicut de persuasionibus quidem nihil dicit: qz ē corpus persuasionis: vel vt h3 vetus translatio: qd est corpus fidei: nam fides: quam rhetor intendit essentialiter in enthymematibus consistit. ¶ Predicti ergo de extrinsecis rei: vt de passionibus: quē quodāmodo sunt extra negocium rhetoricum plura negociant: rideo subdit: qz p̄motio: r misericordia: r ire: r tales passiones anime non sunt de re: sed ad iudicem: vel vt aliqui textus habent: sed ad iudicē. Nā vt dictum est per sermones passionales sit credulitas ex parte auditoris r iudicis: vel prout dicens r iudex ad iudicem colloquantur. ¶ Utrum autē verum sit: qd in ista ratione est suppositum: v3: persuasiones esse totum corpus rhetoricē: r quod essentialiter rhetorica considerat: passiones vero r talia esse adiectiones quasdam in fine tertie lectionis declarabitur. ¶ Deinde cum dicit.

Quare si circa omnia essent iudicia: sicut in quibusdam ciuitatum nunc est: r maxime in bene

bene ordinatis legibus nihil vtiqz haberet qd dicerent. Omnes enim hi quidem putat oportere sic leges promulgare. hi autem et vtiuntur et prohibent extra rem dicere: sic etiam in Ariopago recte hoc putantes.

In hac parte ostendit hmoi sermones passionales esse quodammodo preter negocium rhetoricum: prout rhetorica sic accepta tripliciter considerari potest. Primo ad legislatorem: a quo ordinatur. Secundo ad iudicem: coram quo litigatur. Tertio ad opera politica: circa que negociatur. Ideo tria facit: qz primo ostendit huiusmodi sermones non directe pertinere ad rhetoricam vtiuntur prout comparatur ad legislatorem. Secundo prout refertur ad iudicem. Tertio prout respicit opera politica. Secunda pars incipit ibi. (Non enim opz iudicem). Tertia ibi. (Propter hoc enim eadem existente). (Propter primum notandum qz sermones passionales semper sunt extra rem: vtiuntur: si quis accusans aliquem: qz furatus: vel qz debet sibi decem vt facilliter iudex de illo malum credat: ducens ipsum ad passiones: vel ad odium: vel ad inimicitias. Dicit hmoi iudicium aliquando iniurias intulisse: vel suos vulnerasse cognatos: constat talia nec arguere pro: nec contra: qz ex hoc non ostendit ipsum fuisse furatum: vel non fuisse: nec debere decem: vel non debere. Propter quod si leges bene essent ordinate: prohiberent in iudicio: ne diceretur impertinentia: ergo sit ratio: que sinit extra negocium litigantium: circa quod versatur rhetorica: et essentialiter non comparantur ad artem rhetoricam: spectat ad legislatorem: prohibere illa. (Sermo passionales sunt h. ergo etc.) Vti aut huius rationis tangit in eo: quod dicit: sermones passionales esse extra rem: et a legibus bene ordinatis prohiberi: vnde ait: qz si esset circa omnia iudicia: sicut nunc est in quibusdam ciuitatibus: maxime in legibus bene ordinatis: scientes solum artem sermonum passionum per artem suam nihil haberent qd dicerent: nam tales sermones dicere prohibentur a legibus bene ordinatis. Alia autem talis hypothesis facta dicere nescirent: ideo subdit: qz omnes hi vti boni legislatores putant oportere sic leges promulgare: vti qz prohibeant extra negocium dicere: propter quod additur: qz hi. s. positores legum vtiuntur talibus legibus prohibendo extra rem dicere: sicut in Ariopago: hoc est in illa ciuitate recte sunt hoc putantes. (Deinde cu dicit.

Non enim oportet iudices pervertere ad iram prouocantes: aut timorem: aut inimicitiam. Si simile enim siqs qua vti regula hac faciat distorta.

Ostendit hoc idem per comparationem ad iudicem: et tria facit sicut iudex tripliciter considerari potest. Primo vt est quedam regula. Secundo in se. Tertio per comparationem ad legislatorem. Secunda ibi. (Adhuc autem manifestum). Tertia ibi. (Maxime quidem igitur).

Propter primum notandum: qz sicut est in iudicio: qz diu est sensus: est media proportio sensibillium: et non inficietur sicut alterum contrariorum: dat rectum iudicium de sensibillibus: vt qz diu lingua non est infecta aliquo humore: dat rectum iudicium: et iudicat amarum amarum: et dulce dulce. Si vero inficiatur colera vel flegmate: tunc quasi non existens in medio: sed contracta ad alterum contrarium peruerse iudicat dicens: dulce esse amarum et econuerso. Sic iudex debet esse in medio inter litigantes: et non declinare ad alteram partem: sed quasi regula recta dicens: iustum iustum: et iniustum iniustum esse. Si vero ad alteram partem declinet per misericordiam et amicitiam: ab altera vero recedat per iram et odium: quasi tortuosa regula

dat peruersum iudicium dicens: iniustum iustum esse: et econuerso. Et quia hoc faciunt sermones passionales inficientes appetitum: vt in talibus sermonibus in litigatione nihil aliud est qz regulam obliquare. Formetur ergo sic ratio. Quecumqz ordinantur ad aliquid vt ad regulam: regulam non peruertunt: sed omnia spectantia ad negocium adinuicem ordinantur: vt ad regulam. ergo talia regulam non peruertunt. sed sermones passionales habent obliquare regulam. ergo sunt extra negocium litigantium: et per consequens extra rhetoricas: que versatur circa illud. De hac autem ratione non plus ponit: nisi qz non oportet iudicem prouocare ad iram et passiones: qz hoc simile est: ac si torqueretur regula: qua oportet vti. (Possem tamen si vellemus dicere: qz hic redditur causa: quare legislator non debet permittere sermones passionales dici in iudicio: qz non est bonum: qz iudex: qui est regula obliquetur: tamen quanto plures rationes trahuntur de textu: magis valet. (Deinde cum dicit.

Adhuc autem manifestum: qz litigantis quidem nihil est: nisi ostendere re quia est: aut non est: aut facta est: aut facta non est. Si autem magna: aut parua: aut iusta: aut iniusta quecumqz legislator non determinauit ipsum vtiqz iudicem opz cognoscere et non addiscere a litigantibus.

Dic ponit rationem sumptam ex parte iudicis prout consideratur sicut se. Formetur ergo sic rationes. Cum oportet litigantes coram iudice vti rhetoricas: et non proprie ipsum iudicem: ea proprie spectant ad negocium rhetoricum: que iudex a litigantibus debet addiscere: non autem que ipsum per se scire conuenit. Et qz quid factus debent litigantes iudici ostendere. si autem res sit magna vel parua: vel iusta vel iniusta: quecumqz talia legislator non determinauit ipsum iudicem per se ipsum oportet cognoscere: et non a litigantibus addiscere. Ergo que ostendunt rem esse vel non esse: factam vel non factam: cuiusmodi sunt persuasio: nes et entimemata directe spectant ad negocium rhetoricum: que vero rem iustam ostendunt: vel iniustam magnas vel paruam: quod sit per passiones: eo qz iudex declinans propter talia a medio iudicat iustum iniustum: et magnum paruum et econuerso: et talia ad negocium rhetoricum pertinere essentialiter non possunt. (Deinde cu dicit.

Maxime quidem igitur conuenit recte positas leges: quecumqz contingit omnia determinare ipsas: et qz paucissima committere iudicantibus. Primum quidem: qz vnum habere: et paucos facillius qz multos bene sapientes: et potentes leges ferre et iudicare. Deinde legislatores quidem ex multo tempore ex consideratione fiunt. iudicia autem ex subito. Quare difficile assignare iustum et expedire bene iudicantes. Omnium autem maximum: qz iudicium legislatoris non sicut partem: sed de futuris et vniuersalibus est. Prefectus autem et iudex iam de presentibus et determinatis iudicat: ad quos amare et odire et proprium comodum annexa sunt sepe: vt non adhuc possunt videre sufficienter verum: sed attendere in iudicio proprium delectabile: aut triste.

Conit tertiam rōnem sumptaz ex parte iudicis put cōparatur ad legiflatorem. **C** Propter quod sciendum est: q̄ sicut est in causis naturalibus: q̄ influentia deriuantur a summis ad infima per media: sic in opibus politicis iudicium deuenit ad litigātes per iudices: ita q̄ iudices sūt medij inter litigantes et conditores legum: unde iudices quasi in medio existentes ab vtrifq; aliquid adiscere debent. Nā a legis positore scire debent q̄ iustū vel non iustum: a litigantibus vero qd factum vel non factum: quare ad litigantes spectat vti rhetorica: extra igitur negociū rhetoricam sunt sermones passionales: qui apparere faciunt quid iustū et nō iustū: quod v̄ adiscere iudex a p̄ditore legum. Differt hęc rō a prima: nam legis p̄ditor q̄ntus ad se: iustū et nō iustus: si sit possibile: oīa determinare v̄: et nulla vel latim modica iudicio iudicū cōmittere. Verum q̄ non est possibile omnia determinare singulariter in q̄ntum ad quid: eo q̄ particulares sermōes sub vera rōne non cadunt: opz aliqua referuari discretioni prudentis iudicis. Verus q̄ nec quid iustum p̄out determinat a legiflatore: nec put referuat arbitrio iudicis: adiscit iudex a litigantibus. simpliciter ostendere videtur: tum quod sit per sermones passionales directe: et ad vsum rhetoricę p̄tinere non potest. **C** Prima q̄ rō concludit sermōes passionales non pertinere recte ad rhetoricam vtentes: ex eo q̄ iudex ex se v̄ scire quid iustus in his: que nō determinat legiflator. Hęc aut ratio ostendit illud idem magis ex eo q̄ legum conditorem: et leges positas: q̄ntum possibile est contingit omnia determinare: et q̄ paucissima cōmittere iudicibus: vñ duo facit: q̄ primo p̄mittit hoc in quo stat veritas rōnis sui: v̄: pauca iudicibus cōmittenda eē. Secūdo probat quod dixerat. Secūda pars ibi. **C** Prīmū quod q̄. **C** Circa primum duo facit. q̄ primo facit qd dictus esse ibi. **C** De alijs quidem igitur. **C** Circa primum tria faciūm q̄ tripliciter ostendit q̄ntus possibile paucissima iudicibus cōmittenda esse. **C** Prima rō talis est. Componere leges spectat ad vnum: vel saltem paucos. Judicare aut̄ fm̄ leges positas spectat ad multos: eo q̄ i singulis casibus vel ciuitatibus oportet esse iudices legibus conditis vtentes. Cum ergo facilius sit inuenire vnum sapientem: vel paucos q̄ multos: debent legis p̄ditores tāq̄ sapiētiores omnia determinare: et paucissima iudicibus cōmittere. **C** Secūda rō talis est. Cōpositiones legum sunt cōsideratis negocijs ex multo tempore: iudicia aut̄ sunt subito p̄out negocia suboriantur. Et q̄ difficile est bene iudicare in modico tempore quid iustum: et assignare quid expediens: paucissima iudicibus cōmittēda sunt. **C** Tertia rō est: que maxime v̄ p̄cludere intentus: q̄ iudicium legiflatois est non de p̄sentibus et de p̄ticularibus: sed de futuris v̄libet. Iudex aut̄ et p̄fectus iudicant de p̄tibus et determinatis rebus vt de amicis et inimicis: ad q̄s amare et odire: et p̄prium cōmodū annexa sunt sepe: p̄pter quod passionibus corrupti non possunt sufficienter videre aliquid v̄: sed attendunt in iudicio quid eos p̄tristat vel delectat. Igit̄ conditores legum eo q̄ iudicant de futuris: et nesciunt vtrum amici vel inimici debeant legem infringere: et non possunt corrumpi fm̄ passionē: valent v̄rius iudicare: ideo debent paucissima cōmittere iudicibus: quibus potest accidere dicta corruptio. Secūda ratio incipit ibi. **C** Deinde legiflatores. **C** Tertia ibi. **C** Diuina autem maxime. **C** Deinde cum dicit.

C De alijs qdē igit̄: vt diximus: oportet q̄ paucissimis facere dominū iudicem: eo aut̄ q̄ factum esse: aut non factum esse: aut fore: aut nō

fore: aut esse: aut non esse: necesse iudicibus cōmittere. **Nō. n. pole hec legiflatore p̄uidere.**

C In hac parte ostendit quid iudici cōmittendum sit. Et duo facit: q̄ primo facit quod dictum est. Secūdo ex hoc concludit p̄hs extra negociū rhetoricę p̄dictos excessisse. Secūda pars ibi. **C** Si itaq; dicit ergo: q̄ sicut dictum est: de paucissimis debemus facere iudicē dominū. Spectat. n. ad ipsum iudicare de eo quod factum esse aut non esse. hoc q̄ntum ad iudicium p̄teritorum: aut fore aut non fore quantum ad futura. Unde alia littera h̄s aut erit aut non erit: aut esse aut non esse quantum ad p̄sentia: talia enim necesse est iudicibus cōmitti: q̄ ea legiflatorem non possibile est p̄uidere. **C** Deinde cū dicit.

C Si itaq; hec ita se habent: manifestus qd q̄ extra negociū regiologizant: quicunq; alia determinat: puta q̄ non opz p̄mū: aut narrationem habere: et aliarū vnamquamq; p̄tius. **Nihil. n. aliud in ipsis negociant: nisi quo iudicem qualē quendam faciāt. De artificialibus aut̄ persuasionibus nihil determinat: hoc autem est vñ vtrifq; aliquis fiet enthimematicus.**

C Dic itaq; p̄cludit ex habitis māifestet eē p̄dictos p̄hos regiologizare. i. girare vel circuire. Nam qui adiacentia tāgit: et de essentialibus nihil dicit: et fm̄ superficiem vadit: nō ad medullam incedit: ideo dicit p̄dicti p̄hi. quecūq; determinat talia hoc est extranea: ita q̄ de p̄p̄ijs et essentialibus nihil dicant: vt puta: si aliqui volentes determinare de rhetorica solum de sermonibus passionibus dicerent: v̄s ad hoc: q̄ iudex fiat passionatus. Quid oportet dicere p̄ogmū: et quid narrationes: et quid alias partes locutionis: vt puta: quid epilogum. Constat aut̄ q̄ sic dicentes de ipsis rhetoricis nihil aliud negociantur: nisi q̄ faciunt radicem qualem qdādam. i. passionatam: sed de p̄suasione bus: vbi consistit p̄ncipaliter rhetorica: nihil dicit: et per quas quis potest fieri enthimematicus: q̄ p̄suasiones rhetoricę enthimematica sunt. **C** Deinde cum dicit.

C Propter hoc. n. eadē existente methodo circa concionalia et iudicia: et pulchriori et magis ciuili concionali negotio q̄ id: qd̄ circa cōmutatōes: de illo qd̄z nihil dicit. **De disceptare aut̄ oīa tētāt artificialiter differre: q̄ minus eēt p̄ opere: que extra rē dicere in cōcionalibus. Et minus eēt fraudulentū cōcionatio disceptatione: q̄ cōius: hoc qdē est iudex: q̄ de cōueniētibus iudicat. Quare nihil aliud opz nisi ostendere: q̄ sic h̄s: vt ait p̄silians. In iudicialibus non sufficiens hoc: sed p̄ope est p̄ singula capere auditionem. de alienis enim iudicium. Quare ad id: quod ipsorum intendentes: et ad gratiam audientes condonāt litigantibus: s̄z nō iudicant: p̄pter qd̄ in multis locis: sicut et prius diximus lex p̄hibet qdē dicere extra rē. Ibi aut̄ ipsi iudices hoc seruant sufficienter.**

C Dic ponit q̄ opz p̄dictos p̄hos nō determinare de p̄ncipalibus et essentialibus rhetoricę: in q̄ntū rhetorica ē docens: et in q̄ntū est v̄tēs p̄ p̄parationē ad legiflatore: et ad iudicē: hic aut̄ ostendit eēt idē put vtimur rhetorica in negocijs politicis. Hęc aut̄ sunt tria: deliberatiuū: iudiciale: et exclamationum.

matium: deliberatiuum est in consilijs: iudiciale in cau-
 sis: exclamatiuum in comendatōibus. In deliberatiuo at-
 tendit quid proficuum: et quid nociuum: et quid de conferenti-
 bus: vel contrarijs semp conuollemur. In iudiciali autē qd
 iustum vel iniustum: eo qd de talibus ordinatur eē. In ex-
 clamatiuo uero quid laudabile: et quid vituperabile. Ista
 autē tria negocia: vt infra patebit: accipiunt fm̄ triplex tē-
 pus: qz deliberatiū respicit futurū: iudiciale p̄teritū: et ex-
 clamatiuum p̄sens. Inter hęc autē negocia deliberatiū
 siue concionale excellit iudiciali est. naz iudiciale per se
 et primo uidetur respicere bonū: b̄mōi autē si respiciat bo-
 nū respub. hoc est in q̄tum bonū cuiuslibet ciuis redūdat
 in bonū totius: et deliberatiū: qz potissime de bonis com-
 munitibus est consiliū p̄ncipaliter uidet respicere bonū
 gentis. Intendit autē p̄ba talem rōnem. Sermones pas-
 sionales potissime sunt vtilēs in iudicio: in concioe autē v̄l
 in deliberatiuo nihil aut modicum valent. sed circa de-
 liberatiuum p̄ncipaliter intendit rhetorica tanq̄ circa
 maius bonū: circa iudiciale non sic p̄ncipalr: eo qd bonū
 vniū non sit t̄m bonum sicut bonū gentis. Igitur p̄dicti
 p̄bi non dabant artem q̄tum ad ea: de quibus est p̄ncipa-
 liter rhetorica. Cōtingebat ergo eos extranea dicere. put
 non oīno p̄ncipale: extraneum quodāmodo dici potest.
 Circa hęc rōnem sic p̄cedit: qz primo dicit rhetoricum
 esse methodū circa cōcionale et iudiciale: et qd concionale
 pulchrius et dignius est q̄ negocium circa cōmutationes:
 quod est negocium iudiciale: et qd p̄dicti p̄bi solum tenta-
 bāt differere: vel disputare t̄m de iudicio: non autē disputa-
 bant de p̄ncipali. i. concionali: siue de deliberatiuo: circa qd
 p̄ncipalius consistit rhetorica. Scdo p̄bat quod dixerat:
 v̄z sermones passionales esse potissime vtilēs ad discepta-
 tiones: non autē ad concionalia. Scdo qz ē minus p̄e ope.
 Notandū igit: qd iudex inter litigātes v̄z eē de medio:
 et qz de se non est inclinatus ad aliā p̄tem: valēt passiones
 ad remouendū iudicem ab vna p̄te: et inclinandū ad aliā:
 sed iudex in deliberatiuo negocio iudicat de bono sibi cō-
 uenienti. Et qz q̄libet est sufficienter inclinatus ad amorē
 sui: minus siue modicum est p̄e ope in cōcionalibus dice-
 re sermones passionales extra rē: qz q̄ in deliberatione iu-
 dex cōis iudicat de bono cōis: in quo recognoscit bonū pro
 priū: nō pōt fieri tanta corruptio appetitus: vel tāta fraus
 per passiones in cōcione sicut in disceptatiōe. tota q̄ causa
 quare modicū est p̄e opere: siue modicū eaz dicere. Imo
 nes passionales in concione cōsurgit ex eo: qd iudex in ta-
 libus iudicat de sibi p̄uenientibus: ad quē p̄sequenda ē de
 se sufficienter inclinatus. Vñ nihil aliud restat nisi v̄sten-
 dere sic se h̄re negociū: vt p̄silians dicit: et acquiescūt audito-
 res. In iudicialibus v̄o: qz iudex nō ē inclinatus ad alterā
 p̄tē: nō ē sufficiēs ostendere solū sic rē se h̄re: sed p̄e ope: et ne-
 cessariū ē captare auditorē. i. reddere iudicē beniuolū sibi
 p̄ singula. Nā iudex in talibus iudicat de alienis: ad qd se
 sufficienter nō inclinā: pp̄ qd si audientes: siue si iudices
 inclinatur per passiones: erūt intendētes ad negociū liti-
 gātū: et ad id: ad qd est bonū ipsoz: pp̄ qd sic affecti condo-
 lent: vel p̄donāt litigantibus remittēdo eis penā: et non iu-
 dicant recte: qz declinātes ad alterā p̄tē non sunt i medio:
 sicut iudices eē debēt. Et qz passioēs sic p̄uertunt iudiciū
 vtile est multis locis lege p̄hibere sermones passionales: vel
 dicere extra rē: Nā ibi vbi hoc p̄hibet: hoc seruāt sufficiē-
 ter: v̄z: qd fm̄ veritatem datur iudicium.

In intelligentiā p̄dictorum duo
 sunt declarāda. P̄zi-
 mo. n. videndū est. vtruz possit fieri persuasio
 rhetorica: nisi actus intellectus a voluntate sit
 motus: et actu assentiat p̄ impium voluntatis.

Scdo ostendū est: vtrū sermones passionales sint extra-
 negociū rhetorici: vel essentialr p̄ineāt ad dictā artem.
 P̄propter primū aduertēdū: qd forte v̄t alicui p̄sideran-
 do p̄habita: qd nunq̄ esset persuasio nisi actu intellectus assen-
 tiat p̄ voluntatis implum: dcm̄ est. n. supra dialecticam a
 rhetorica in h̄ differre: qz p̄ dialecticas rōnes aggenerat
 opinio: p̄ rhetoricas v̄o fides. Fides autē ab opinione: vt di-
 cebatur: sic distinguitur: qz lz v̄traqz tam fides q̄ opinio
 non p̄fecte terminet intellectū: opinio t̄m terminat ipsum
 fm̄ se: fides v̄o non: sed h̄z ordinem ad appetitū. Videt q̄
 qd nunq̄ aggrauetur fides: nisi intellectus actu a volunta-
 te sit motus. Ideo sciendū: qd sicut dicebamus in specula-
 tiuo p̄ practico: sic dicere possumus in persuasiuo et p̄babili-
 ti: siue in fide et opinione. Est enim aliqua scientia: quē de
 se ordinatur ad speculationē: aliqua quē de se ad p̄axim:
 siue ergo aliquis velit scire scientiā pp̄ opus: siue pp̄ cōtē-
 plationē ipse per se loquendo non facit scientiā practicā
 speculatiuā: sed quē de se est huius talis d̄f. Sic et de q̄bus
 dā sermones sunt: in q̄bus intellectus est aptus natus cor-
 rūpi per volūtates: vel p̄ passioēs exites in appetitū: sicut
 sunt sermones rez singulariū: vt in operibus politicis: i. q̄
 bus amantes et odientes: gaudentes et tristātes nō pariter
 iudicamus. Quarundā vero rez sermones fiunt: in q̄bus
 p̄ amorē et odiū iudiciū non peruertitur: cuius sunt sermo-
 nes rez v̄luz: et oīum ad quē p̄ passiones non inclinamur:
 nihil q̄ ad p̄positū ad h̄: qd sit persuasio rhetorica p̄ se loquē-
 do: vtrū itell̄s p̄ iperū volūtatis actu assentiat vel nō assē-
 tiat: sed satis sufficit ad orōnes rhetoris esse de talibus: in
 quibus iudicium rōnis per passiones in appetitū existen-
 tes sit aptum natū peruertere: sicut in logica rōnes fieri h̄nt
 ex v̄libus: in q̄bus ratio non p̄uertitur. D̄nt ergo rhetori-
 ca et logica quodāmodo distinctas mās: circa quas verian-
 tur: et non differunt solum per accēs: v̄z in cōparatiōe ad
 opinantes et credentes. potest q̄ fieri persuasio rhetorica
 absq̄ eo: qd intellectus assentiat per imperium voluntatis
 quod declarare volebamus.

Secundo declarādū restat sermones
 passionales nō esse id: circa
 quod essentialiter versat̄ rhetorica: qd dupli-
 ci v̄ia ostēdi pōt. P̄zia v̄ia sumit ex eo: qd
 dcm̄ est. habitū est. n. persuasio rhetorica esse
 nō ex eo: qd itell̄s actu assentit p̄ impium volūtatis: lz qz
 qdā sunt: q̄bus de se cōpetit cāre passioēs in appetitū: et p̄-
 uertere intellectū. Vtrū autē talis persuasio fiat vel nō fiat:
 nihil ad p̄positum: sed sufficit ad h̄: qd sint sermones rhe-
 torici: qd de talib̄ oriant̄: sicut q̄ illud ē speculatiū simplr
 qd d̄ se ad speculationē ordinā: put autē ab hoīe h̄ pp̄ spe-
 culationē sc̄i vel nō sc̄i est speculatiū p̄ accēs: vere sic
 persuasiū sumit simplr ex m̄a debita: ex eo v̄o: qd sit p̄sua-
 sio: qz actu intellectus assentit p̄ impium volūtatis: est eē
 persuasiū huic: et quodā mō p̄ accēs: et qz hoc faciūt sermo-
 nes passionales: nō sunt id circa qd versat̄ eēntialr rheto-
 ricus. Scdo h̄ idē declarare possumus: qz dato qd nūq̄
 generaret̄ credulitas nisi actu passioēs in appetitū existe-
 rēt: et actu intellectus assentiret p̄ impium voluntatis nō se
 queret̄ circa sermones passionales eēntialiter versari r̄eto-
 ricū. Ad cui⁹ euidētiā aduertēdū singulas artes et sc̄ias
 aliq̄r ordinari ad vitā humanā: et h̄re quēdā ordinē in s̄i-
 nē humanū: vel ad felicitatē possibilē hoī. hō autē ē in me-
 dio p̄stitutus inter subas sepatas et zuta: pp̄ qd triplr p̄si-
 derari pōt. h̄ p̄ se. 2º put h̄z aliqd cōe cū brutis. 3º vt p̄tici-
 pat aliqd de subis sepatis: et fm̄ h̄ distinguit̄ in p̄ etibi. tri-
 plex vita: voluptuosa: politica: et contemplatiua. Voluptuo-
 sa autē cōpetit ei fm̄ se. Cōtēplatiua q̄dez put participat
 Egi. sup̄ R̄eto. Aristo. a 4

Rheto.

cum substantiis separatis. ¶ Aduertendus tñ: qd licz hęc triplex vita homini competere possit. phi tamen non nisi duplicem felicitatem posuerunt: nam s; vitā voluptuosam non pōt sumi felicitas: nam felicitas cum dicat quid optimū: et optimū hoīs in eo qd participat cū brutis nullatenus poni potest. ¶ Est g duplex felicitas: quā acquirere possumus ex puris nālibus: et d qua terminauerūt phi: v; politica: que sumitur s; vitam ciuile: de qua determinatur in p^o ethi. et que competit homini vt homo est. Alia est felicitas speculatiua: que respicit contemplatiuam vitam: de qua determinatur in 10° ethi. que non est hoīs s; m qd b; sed magis prout in eo est aliquid diuinum: vel qd participat aliquid de substantiis separatis: vt ex eodez. 10° haberi potest. Scd; has duas felicitates inuenta sunt duo genera scientiarum: v; moralium et doctrinalium. Morales q; dē vt de se seruiant vite ciuili: s; m quam sumitur felicitas politica. Doctrinales vero vt deseruiant vite speculatiue: s; m quaz sumitur contemplatiua felicitas. ¶ Sic etiā inuēti sunt duo modi sciendi: dialecticus: et rhetoricus: dialecticus propter sciētias doctrinales. Rhetoricus vero ppter morales. Descendit vero dialecticus: qui insitit circa vep; in doctrinales. rhetoricus: qui circa verissimile i morales: nam in moralibus verissimiliter e typo omnia determinatur: ex quo apparet dialecticum magis ordinari ad felicitatem contemplatiuam. rhetoricum vero magis ad politiam. Docuit si bene consideremus: clarum esse potest. qualis sit assensus dialecticus et rhetoricus. Nā cum dialecticus seruiat felicitati contemplatiue: que consistit in speculādo s; m metaphisicam: q; metaphisica suprema est i ter intellectuales: cum speculari videatur competere intellectui s; m qd m di assensus dialecticus terminat intellectum s; m se: s; non adeo perfecte: vt scientificus. Rhetoricus vero: que deseruit vite politicię: cuius felicitas consistit in actu prudentię: que est suprema inter morales vtutes et eas regulans efficiet assensum: prout intellectus h; ordinem ad voluntates: siue assensus rhetoricus erit in his: ppter que iudicium rōnis obliquari h; ppter passiones existentes in appetitu: sicut et prudentia sumit principia a virtutibus moralibus: et per passiones corrumpitur. ¶ Dico g: qd sicut felicitas politica esse non potest sine his: que sūt in appetitu: qui sine prudentia: sine virtutibus moralibus eē non pōt: q; impossibile est prudentem esse non entē bonum: sic assensus rhetoricus si nunq; eēt sine impio voluntatis: adhuc circa sermōes passionales: et circa ea: q; sunt in appetitu eēntialr nō versaret rhetoricus. Nā sicut eēntialr felicitas politica ē actus prudentię: et est vt in subo in intellectu: ea autē q; se tenēt ex pre voluntatis: vt vtutes morales et actus eaz: et delectatiōes ad felicitatē pntes nō pntinent ad eēntiā felicitatis: sed sunt quedā adiectiōes: vel faciētes ad bñ esse: et ad ornatū eius: vel ad miniculātes ei: s; sine istis oib;: vel qbusdā felicitas eē nō possit. sic rhetorica q; scia rōnalis est: eēntialr respicit actus rōnis: dato qd h; actus sine passionibus esse non possint: nō tñ pp hoc circa sermōes passionales dñ nāliter eē rhetorica: sicut felicitas politica eēntialiter dicebatur eē qd rōnis et actus prudentię. Exntia autē in appetitu ad eēntiā felicitatis non pntinebant: s; sine illis felicitas eē negt. Teneamus g; circa act^o rōnis: et circa modos arguēdi eēntialr versari rhetoricas. ¶ Aduertēdū tñ: qd s; tā syllogizare q; pnuadere actus rōnis sūt: tñ qz syllo magis respicit vep; pnuasio vō vl enthimema magis respicit verisite: qz dialecticus descendit in scias doctrinales: qz pnsiderat vep; rhetorica vō i morales: qz incedunt verisite: dialecticus eēntialr negociabit circa syllos. rhetor vō circa enthimemata. bñ g dñ est: qd dicebat in p^o lectionis: enthimemata eē totum corpus pnuas-

Liber

tionis: siue totū corpus fidei: vel esse id solum: qd eēntialr respicit rhetorica: qd declarare volebamus.

Roniam autem manifestus est: qd artificialis methodus circa persuasionem est. persuasio autem demonstratio. tūc enī credimus maxime quando ostensus eē estimamus. Est autē ostētio rhetorica enthimema: et est hoc vt est dicere simpliciter principa- lissimus pnuasionis enthimema: aut syllogismus quidem. De syllogismo autē dialectice est videre: aut ipsius totius: aut pns alicuius.

Re phi inuestigat cui parti phi supponat rhetorica ostēdens ipsam subici sermo: cinali vel rōnali: et duo facit: qz pmo facit qd dñ ē. Scdō ex eo qd rhetorica ē rōnalis ostēdit dictos phos: qd credēdo dterminare d rhetorica insufficiēter dabāt artē sermonū passionalū dicere extra rē. Scdō ps ibi. (Quod g dē igr q; extra). ¶ Circa p^o duo facit: s; m qd duplr pbat rhetoricā rōnalē eē. p^o facit hoc de enthimemate: de quo pncipalr ē rhetorica. 2° p hoies: qui eā adipiscunt. Scdō ibi. (Simul at et hoies). ¶ Circa p^o duo facit: s; m qd duplr pbat p enthimemata rhetoricā rōnalē esse. Scdō pars ibi. (Palā qz q; maxime). ¶ Ad intellectū pnc rōnis notandū: qd qñ aliquid puenit alicui i eo qd tale cuiusq; puenit illud: opz ipsum esse tale: vt si leo f eo: qd est aial est sensibile: nihil pōt esse sensibile: qd nō sit aial. Formetur ergo sic rō. Dialectica in eo qd est rōnalis cōsiderat de enthimemate. que qd g de enthimemate pncipaliter considerat opz rōnale esse: sed rhetorica pncipaliter versatē circa enthimemata. erit ergo rhetorica rōnalis: quod est intentum. ¶ In hac rōne sic pcedit. qz pmo poniteam qntum ad secundam partem. ¶ Rhetorica est pncipaliter de enthimemate dicens: nihilominus eē artificialem methodum: siue totam artem rhetoricam esse circa persuasiones. Persuasio autē quedā ostētio: vel quedā demonstratio est: qd tunc maxime credimus: et maxime pnuasum nobis ē: qñ estimamus nobis eē oñiū ppossitū. Dū igitē pncipalissima ostētio rhetorica sit enthimema simplr loqndo pncipalissimū gen^o pnuasionū enthimemata erūt: et circa ipm pncipalr est rhetorica: et postea ponit p mā pte rōnis: v; dialecticā in eo qd rōnalē pnsiderare d enthimemate dices: qd enthimema ē syllo qdā. S; ois dialectica s; qd rōnalis: supple ē de syllo: cū syllogizare sit act^o rōnis. g dialectica s; qd rōnalis erit de enthimemate: qz ad eādē artē pntinent pnsiderare de talī simplr: et de eo: qd deficit ab illo: dialectic^o g; q; s; qd rōnalis pnsiderat de syllo: pnsiderabit d enthimemate s; qd h; q; ē qdā syllo: qz ē dfecti uus syllo. Vep; qz dixerat oēs dialecticā pnsiderare d syllo qz hoc nō est vep; simplr: vel per cōem modū pstrinxit se dicens: qd tota dialectica: aut pars eius cōsiderat de syllogismo. Nā de syllogismo s; m se et s; suas ptes determinat in oibus libris dialecticę: de eo autē s; se determinatur in parte dialecticę: vel aliter: nam cū rhetorica sit quodāmodo pars dialecticę: vt infra dicitur: qz enthimema est quodāmodo syllo: considerare de syllo pntinet ad totam dialecticam vel ad pte: qz pntinet ad dialecticā et rhetoricam. ¶ S; hic orit dubitatio. Vt. n. ad dialecticaz nō pntinere pnsiderare de enthimemate: nā vt infra hēbif: vt supra dñ fuit. Intra dialectici sunt syllo et inductio. rhetorici vero exēplū et enthimema. ¶ Propter qd notādū: qd si qis diceret operationem instrū: et instrūto yteretur: forte non esset

effet via ad euadendum dubitationē preactaz. Sed hoc non est verum: nō enī qui dat artem demonstrandi demōstrat nec adiuuentor grāmaticę fm q̄ bñdī grāmaticus fuit: sed magis metaphysicus i videndo modos Intellegēdi z significādi. Sicut ergo potest dialecticus dare artem demonstrandi; z determinare de demonstratione abiqz eo q̄ propuū instrumentū eius sit demōstratio: sic pōt rhetoricus considerare de entbimemate p̄ter hoc: q̄ entbimemate vtatur tāq̄ pprio instrō. Uterqz ergo rhetor z dialecticus de entbimemate considerāt: aliter tamē z aliter: eo q̄ rhetor cōsiderat de ip̄o tanq̄ de eo: circa qd̄ p̄ncipālī versat̄ eius intentio. Dialecticus vero nō sic: sed de ip̄o cōsiderat: put̄ deficit a syllogismo: de quo p̄ncipālīter intendit. ¶ Deinde cum dicit.

¶ Palamqz qz qui maxime hec pōt cōsiderare ex quibus z quō fit syllogismus: iste z entbimemeticus vtiqz erit: maxime quo assumens circa equalia: quedam est entbimema: z quas habz differentias ad logicos syllogismos. Verū enī est: z qd̄ sile vō eiusdē ē potētie videre.

¶ Adducit z^m rōnē ostēdo rhetoricā eē rōnalez sūptā eē ex entbimemate dialecticę: pbauit at̄ in p̄^a rōne dialecticę f̄z q̄ rōnalis est p̄siderare de entbimemate: p̄ h̄ q̄ p̄parat̄ syllogismo fm q̄ entbimema a syllo deficit. Dic̄ aut̄ pbat hoc idē ex eo q̄ dialecticus: qz rōnalis cōsiderat de vero: ergo fm q̄ h̄ p̄siderat etiā de verissimili: qd̄ deficit a vō: z qz ad veyz ordinaf̄ syllo entbimemate v̄sile: fm q̄ rōnalis considerabit de syllo z entbimemate: sed p̄ncipālī de syllogismo: ex cōsequēti de entbimemate: sicut p̄ncipālī est de vero: z ex cōsequēti de verissimili. Ideo dicit palā eē q̄ dialecticus: qui pōt considerare ex quibus: z quō est syllo ipse dialecticus erit: coassumens circa qualia quedā: quia p̄ncipālī considerat circa qualia est syllo: ex consequenti aut̄ coassumēdo aspiciet circa qualia est entbimema. Et qz p̄siderat dialecticus fm q̄ rōnalis de entbimemate: z syllogismo videre poterit: quas differentias h̄z entbimema ad dialecticos syllos. Causa autē quare dialecticus in eo q̄ rōnalis considerat de syllo z entbimemate: z id in quo stat tota vis orationis est cum ait: q̄ eiusdē potētie vel artis est videre verū z verissimile. ¶ Deinde cum dicit.

¶ Simile aut̄ z hominea ad veritatē apti nati sufficienter: z in pluribus adipiscunt̄ veritatē: p̄pter qd̄ ad pbabilia cōiecturabiliter se habere est: z ad veritatem similiter se habentes.

¶ Pōnit tertiā rōnē sumptam ex parte hoium: z est talis. Hoies f̄z q̄ rōnalez p̄cipiāt dialectica z rhetorica: qd̄ p̄z ex hoc: qz sunt apti nati ad veritates: ita opz eos se h̄re ad pbabilia p̄iecturalr: hoc est ad verissimilia: v̄l p̄suasibilia que per quasdā cōiecturationes intendunt: z tunc est sup̄plendū: q̄ ad veritates ordinaf̄ dialectica: ad verissimile rhetorica. Si ergo hoies fm q̄ rōnalez veritates z verissimile adipiscunt̄: opz eos f̄z q̄ rōnalez aliquat̄ participare dialectica z rhetorica fm q̄ participat̄ a rōnalibz fm q̄ h̄z rōnalez sunt. erit ergo taz dialectica q̄ rhetorica rōnalis. ¶ Dubitaret forte aliqs non esse verū: hoies vt in pluribus veritatē adipiscit: qz aīa per plus tēporis est ignorans q̄ sciens: z pauci deueniūt ad agnitionē v̄tatis. P̄pter hoc dicendū agnitionē veritatis posse sumi dupl̄: v̄l fm q̄ sufficit ad regimen v̄tę z sic in pluribus hoies adipiscunt̄ eam: z hoc sufficit ad hoc q̄ v̄dote nālī fm q̄ rōnalez sūt aliquat̄ participat̄ rhetoricā z dialecticā. Se

cundo agnitio veritatis sumit̄ prout subtiliter res inuestigamus: z sic pauci deueniunt ad eam. ¶ Aduertendum autē ad Intellectū rōnis p̄dictę: q̄ geometriā z alias reales scias adipiscunt̄ hoies inquantū rōnalez si ly inquantū refert modū: non idē de quo est scia. Nam via rōnataua cetera talia acgrimus: dialecticā vō z rhetoricā scim^o iquantū rōnalez: hoc est inquantū via rōnataua de actibus rationis cognitionē accipimus: ideo sequit̄ ex hac rōne has esse simpl̄ rōnalez: als vō fm quid. ¶ Deinde cū dicit.

¶ Quidē igitur que extra rē alij negociant̄ z qz magis diuerterūt ad litigare manifestuz.

¶ Concludit modū esse dictos p̄hos tradentes solū artem de sermonibus passionibus dicere extra rē. ¶ Sed dubitaret quidē aliquis: quō ex hoc q̄ rhetorica est rōnalis: seq̄ sermones passionales esse extra negociū rhetoricuz.

¶ Ideo notandū: q̄ vt tactū est: scia sortit̄ spēm ex subo siue ex obo p̄ncipali: nō ex modo: ideo sciam rōnalez simpliciter loquēdo opz habere actus rōnis tanq̄ proprium subm: z tanq̄ idē: circa qd̄ negociat̄ essentialr: z qz h̄z act^o in rōne sunt: qz nō sunt transeuntes in exteriorē mās passionibus: que sunt in appetitu: nō in intellectu: non p̄nt eē id a quo rhetorica trahit spēm: circa qd̄ eēntialr versat̄. Dñr enī sermones passionales esse extra negociū rhetoricum: nō q̄ nullo modo spectet ad rhetorē determinare de passionibus: sed quia circa passionibus nō p̄ncipālī vtatur rhetorica. ¶ Deinde cum dicit.

¶ Attilis aut̄ est rhetorica: p̄pterea qd̄ vera: z iusta sunt nā meliora cōtrarijs. Quare si non scdm̄ p̄ueniens iudicia fiant: necesse per ipsa vincit: hoc enim est dignuz increpatione.

¶ In pte ista ostēdit p̄ha vtilitatē hui^o artis: vel in qua redit̄ auditores attentos: z duo facit. qz p̄mo facit qd̄ dictuz est. sc̄bo epilogat. sc̄ba pars ibi. (Quidē igitur.) Circa p̄mū duo facit. nā p̄mo ostendit rhetoricā vtilē ex eo q̄ ab alijs distinguitur. sc̄ba pars ibi. (Adhuc aut̄ ad quosdam.) ¶ P̄mo notādū q̄ singulr sc̄e viles sunt: qz q̄dā regulę sunt: z p̄ eas possumus sequi rectū: z vitare obliuū: sic z per rhetoricā fm quā possumus vincere iudicem: si nō faciat iudiciū cōueniens: ostendendo ei esse dignū increpatione: nō vidēdo qd̄ iudicat. ¶ Deinde cū dicit.

¶ Adhuc autē ad quosdā: neqz si certissimā habeamus sciam facile ab illa p̄suadere loquentes. Declinare enī est q̄ fm sciam p̄mo: hoc at̄ impossibile. Sed necesse p̄ cōmunia fieri p̄suasiones: z orationes: sicut z in topicis dicebamus de eatque ad multos obuiatio est.

¶ Ostendit ipsam esse vtilē: prout differt ab alijs sciētijs. Nec aut̄ differētia triplex est. nam alię sciētię procedunt ex proprijs: rhetorica at̄ z etiā dialectica ex cōibus arguit. Sc̄bo alię sc̄e syllogizant̄ alterā partē cōtradictionis: dialectica vō z rhetorica vtramqz partē cōtradictionis cōcludunt. Tertio alię sciētię sunt reales: dialectica vero z rhetorica sermocinales: ideo tria facit fm q̄ per h̄ tria assignat tres rōnes ad ostendendū rhetoricā esse vtilē. Sc̄ba ratio incipit ibi. (Adhuc tria oz.) Tertia ibi. (Adhuc aut̄ incōueniēs.) Intendit ergo p̄mo tales rōnes Nos loquētes ad quosdā: vt puta ad hoies vulgar̄ s vel grossos z si certissimā habeamus sciam: non facile vel et forte nō possibile est p̄suadere illis ab illa. hoc est per illas sciētiā: est rō: qz sermo fm sciam est sermo doctrinę: z hoies grossos impossibile ē capere h̄. id est sciētiā: z vō

et in alia. necesse est ergo: et vtile est hęc rhetorica: vt hoies vulgares: qui nō possunt reduci per scientificas rōnes: fiat eis persuasiones per cōtraria: et verissimiles orōnes: sicut in topicis dictū est: q̄ per dialecticā obuiandū est ad multos. vt ex. 8° topicōz haberi pōt. Sic etiā per rhetoricas: que est affectusua dialecticę: obuiandū est ad multos vulgares et grossos: qui multi sunt. imo multo magis per rhetoricam obuiandū est eis inquantū grossiori modo procedit: et per rationes: quas vulgares facilius capiunt.

¶ Deinde cum dicit.

¶ Adhuc cōtraria op̄ posse persuadere: sicut et in syllogisimis: non vt ambo agamus. Non enim op̄ praua agere: sed vt non lateat qualiter habet et vt alio vtente non iure orationib⁹ ipsis soluere habeamus: aliarū quidē artiu⁹ nulla contraria syllogizat. Dialectica autē et rhetorica sole hoc faciunt: similiter enim sunt ambe contrariorum.

¶ Ponit aliam rationem. et duo facit: quia primo facit qd dictum est. Secundo remouet cauillationem quandam. Secunda ibi. (Restamē subiectę.) Dicit ergo primo: q̄ oportet id est vtile esse persuadere contraria: sicut vtile est in syllogisimis dialecticis contraria syllogizare: non vt ambo agamus: quia praua non sunt faciēda. sed vt nō lateat nos: et sciamus qualiter negatiuuz se habeat: et vt si alius vteretur rationibus non iure: siue etiā non rationaliter sciamus ea soluere. Tum ergo scire malum: et posse malum non sit malum. imo bonū et vtile. vtilis sunt autē rhetorica et dialectica: que ad bonam et ad malam partes syllogizare possunt. Nam sole ambe sunt contrariorum: nulla autē alia ars syllogizat cōtraria. ¶ Deinde cui⁹ dicit

¶ Restamen subiecte non similiter se habent. sed semper vera et meliora natura: syllogizabiliōra et persuasibiliōra sunt: vt vere est dicere.

¶ Quia dixerat cōtraria esse syllogizabilia: quia crederet aliquis hoc esse ex parte rei: quod nō est verū. imo ex parte nostra: ideo ait q̄ res subiecte sermonibus non similiter se habent ad vtrāqz partem contradictionis. imo naturaliter de se: et vt vere est dicere: semper vera syllogizabiliora et persuasibiliōra sunt falsa. Et quia semper altera pars contradictionis est vera: non eodem modo syllogizatur quantū est ex parte rei vtrāqz pars cōtradictionis: q̄ autē quedam falsa sint: probabiliōra quibusdam veris: hoc est ex parte nostra. ¶ Deinde cum dicit.

¶ Adhuc autē inconueniens si corpore quide⁹ non posse adiuuare seipsuz sit turpe: oratione autem non turpe: qd magis proprium rez hominis corporis oportunitate.

¶ In parte ista ponit vltimam rationem. Et duo facit. nā primo ponit rationem dictam. Secundo remouet instantiam quandam ibi. (Si autē qm̄ magna.) Dicit ergo ad huc autem et p̄ter omnes rationes dictas. et etiā hęc ratio ad probandum rhetoricā vtilis. Nam inconueniens est: si sit turpe hominē non posse seipsuz iuuare corpore: cū natura dederit sibi corpus: et non sit turpe non posse seipsuz iuuare oratione: seu sermone cui⁹ natura nobis etiā sermonem dederit: et vere est inconueniens appellare id turpe: et non istud: quia tanto turpius est non posse se iuuare sermone q̄ corpore: quanto sermo magis ē p̄riuz hominis q̄ corporis oportunitate. Nam in habendo corporis robur

erit homo cum bestis: sed habere sermonē est proprium hominis: p̄ter q̄ p̄s p̄mo politicorū p̄bat hominē naturaliter esse magis ciuile et sociale omni alio animali: eo q̄ solus ipse habet sermonem: et sermo sit semper ad alterū.

¶ Deinde cum dicit.

¶ Si autem qm̄ magna nocebit vtiqz qui vti in iuste tali potentia orationum. Hoc est commune de omnibus bonis exceptis virtutibus maxime de oportunitatibus: puta robore: sanitate: diuitijs: militia. Talibus enim vtiqz quis proderit maxime vtens iuste et nocebit.

¶ Remouet quandam instantiam possibilem fieri. Diceret enim aliquis rhetoricam non esse vtilem et bonam: sicut inutilem et malam: quia per ipsam possumus multa magna nocumenta inferre: si vtamur tali potentia orationū hoc est si vtamur rhetorica: que est potentia sermocinatio in iuste. Sed hęc cauillatio nulla est: nam exceptis virtutibus: quibus non conuenit male vti: ceteris bonis possumus bene et male vti. imo bonis maxime vtilibus: et maxime necessarijs et oportunitatibus: vt puta robore: sanitate: diuitijs: militia. contingit male vti: cum tamen p̄cedit non solum vtilia sunt: sed valde oportuna: talibus enim quis iuste vtens: maxime p̄derit: et maxime nocebit si eis abutatur. Non ergo rhetoricas et alia bona: quibus possumus male vti: debemus iudicare mala: sicut nosmetipsos inculpare debemus: qui eis abutimur. ¶ Notandū q̄ virtutibus nō possumus male vti formaliter: quia actus virtutis semper est bonus: sicut calidum per se semper calefacit: materialiter tamen et per accidens possumus virtutibus male vti: quia posset quis de virtutibus superbiere.

¶ Deinde cum dicit.

¶ Quod quidem igitur non est neque vnius generis determinati rhetorica. Sed quemadmodum dialectica: et quia vtilis: manifestum et q̄ non est opus ipsius persuadere: sed videre existentia persuasibilia. puta vnumquodqz sicut et in alijs artibus. Non enī est medicinalis sanitates efficere: sed vsquequo contingit vsqz ad huc perducere. Est enī et eos qui non possunt recipere sanitatem: tamen medicari bene.

¶ In parte ista epilogat. Et duo facit: quia primo epilogat conuenientias assignatas inter dialecticam et rhetoricas. Secundo assignat quandam aliam conuenientiam. ibi. (Adhuc autem q̄ eiusdem.) Est autem assignata triplex conuenientia inter dialecticam et rhetoricas. prima est q̄ vtrāqz communis: secunda quia vtrāqz rationalis. tertia vtrāqz vtilis. ¶ Quantum ad primam conuenientiam dicit rhetoricam non esse vnius generis determinati: sed esse de cōmunibus: quemadmodum dialectica: quantum ad tertiam conuenientiam addit: medium esse q̄ rhetorica est vtilis: quantum vero ad secundam conuenientiam vt quia rhetorica est rationalis sicut et dialectica: subdit q̄ non est opus rhetorice persuadere: sicut cōsiderare persuasibilia existentia circa vnumquodqz genus: sicut in alijs artibus se habet: non est enim medicinę semper sanare: sicut eius est perducere ad sanitatem vsqz adhuc et vsquequo contingit. Id est vsquequo corpus: in quod debet induci sanitas: est aptum natum suscipere. nā medicus nō semp sanabit. rhetor nō semp psuadebit: sicut si nihil dimittat de cōtingētib⁹ sufficiēter: hñt disciplinā. et ideo p̄tingit bñ medicari

dicari eos: qui non possunt sanitatem suscipere: quia contingit medicos facere bene quod in se est. erga eos qui sanari non possunt. ¶ Ad intelligentias huius dicti notandum quod rhetorica ex eo quod rationalis est essentialiter est de actibus rationis ut de persuasionibus: et ideo suus est videre persuasibilia in vnoquoque genere: verum quia persuasibilia simpliciter non sunt persuasibilia huic propter indispotionem eius: sicut dulcia simpliciter non sunt dulcia huic: si linguam infectam habeat. ideo concludit rhetorem persuasibilia dicere: non tamen persuadet: quia ex eo quod habet esse rationalis simpliciter: debet considerare persuasibilia simpliciter: non huic. ergo bene dictum est: quod quia rationalis est: suum est persuadere. Recipit ergo species non ex persuasione: sed ex persuasibilibus. ¶ Deinde cum dicit.

¶ Adhuc autem quod eiusdem persuasibile videre et apparere persuasibile: sicut et in dialectica syllogismum. Sophistica enim non in potentia: sed in electione est: verum tamen erit iste quidem secundum scientiam: ille autem secundum electionem rhetor. Ibi autem sophistica quidem secundum electionem. Dialecticus autem non secundum electionem: sed secundum potentiam. De ipsa autem iam methodo tentemus dicere qualitercumque: et ex quibus poterimus adiscere proposita.

¶ Dat etiam convenientiam inter dialecticam et rhetoricam. Et tria facit: quia primo dat convenientiam dicens: quod sicut ad eandem artem dialecticam spectat considerare syllogismum: et apparentem syllogismum: sic ad eandem rhetoricam spectat considerare persuasibile: et apparatus persuasibile: non enim differt sophista a sciente in virtute: vel in potentia: ut quod sophista possit considerare de syllogismo sophisticum: et non sciens. Nam cum rectum sit iudex sui et obliquus: qui bene cognoscit artem: cognoscit obliquitatem artis: qui bene cognoscit syllogismum verum: cognoscit syllogismum sophisticum: qui obliquatur a vero: differt tamen sophista a sciente in electione. Nam sciens cognoscit sophisticam ut obliquitates artis. sed non eligit apparere per illa: Sophista vero eligit gloriam ex sua sophisticate. ¶ Secundo ex hoc concludit aliter esse scientem verum et scientem sophisticam: et hoc in rhetorica et dialectica. Nam hic id est in rhetorica: erit iste. id est rhetoricus secundum scientiam. hic autem id est sophisticus rhetoricus erit rhetor secundum electionem: quia vellet apparere rhetoricus. Ibi autem id est in dialectica sophista est dialecticus secundum electionem: quia vult apparere dialecticus: sed verus dialecticus non est dialecticus secundum electionem: sed secundum personam: hoc est secundum scientiam. Et uniuersaliter omnis habitus potentia quedam est: cum habitus sit: quo possumus operari cum volumus. Tertio continetur se ad dicenda dicens: quod de ipsa methodo: sive de ipsa rhetorica tentemus dicere qualitercumque. id est dicamus de ea secundum modum nobis possibilem: et dicamus: ex quibus poterimus adipisci proposita. id est ex quibus poterimus cognoscere persuasibilia in vnoquoque genere. Secunda pars incipit ibi. (Verum tamen hic querit.) Tertia ibi. (De ipsa autem.)

Inter determinanda sunt duo. primo. utrum ad eandem artem: ut ad dialecticam spectet considerare de syllogismo dialectico et sophisticum. ¶ Secundo dato quod sic: quare in dialectica factus est specialis liber de syllogismo sophistico: ut liber elenchorum in rhetorica vero non fuit factus specialis liber de sophistica persuasionem. ¶ Propter primum notandum: quod non est inconueniens vnum et idem

considerari a diuersis sub alia et alia ratione. Nam secundum Commentatorem in 12° metaphysice naturalis et metaphysicus considerant de materia prima: aliter tamen et aliter. Nam naturalis considerat de ea ut est substantia subiecta motui et transmutationi. Metaphysicus prout in ea aliter qualiter referretur ratio entis: sicut syllogismus sophisticus consideratur a dialectico sophisticus: et persuasio sophistica a rhetore et sophisticus rhetorico: aliter tamen et aliter. Nam dialecticus considerat sophisma in quantum est obligatio artis: sophista vero considerat de eo principaliter: et querit inde gloriam: et magis est ei opere pretium videri: et non facere quod facere: et non videri: ideo scribitur in quarto metaphysice quod logicus et sophista laborant in eodem quod philosophus laborare debet. differt tamen philosophus a dialectico in modo veritatis: et in consideratione veritatis: a sophista vero in regimine arte et electione glorie secundum Commentatorem. Non est igitur inconueniens de sermone sophistico considerare scientem et sophisticam: cum non eodem modo de illo considerent. ¶ Propter secundum sciendum rhetoricam esse magis particularem artificem quam dialecticam: propter quod rhetorica dicitur affectu sua dialectice: sive quedam particularis dialectica: et propter sui particularitatem potest defectus artis magis particulari conspici: et apparentia enthymemata sigillatim distinguere: propter quod non oportet esse specialem librum de sophisticis enthymematibus. imo si persueret talis liber: cum eorum cognitio sigillatim in rhetorica tradi possit. Dialecticus vero qui magis est uniuersalis artifex: eo quod opinio magis uniuersalia respiciat et particularia fidei: defectus syllogismi dialectici singulariter in arte dialectica considerari non possunt. Non ergo de syllogismis sophisticis possemus habere sufficientem notitiam: nec de eis esset liber editus specialis.

¶ Rursum igitur velut in principio diffinites ipsam: que est: dicam reliqua. Est itaque potentia rhetorica vnumquodque considerandi contingens persuasibile.

Sito proemio ponitur tractatus. Intendit autem philosophus in hoc tractatu dare artem de persuasionibus. In arte autem persuasiva duo consideranda sunt. primo quod sciamus modos persuasivos inuenire: et considerare persuasibilia: circa vnumquodque genus. secundo quod ex talibus sciamus formare et componere orationes. ideo duo facit: quia primo docet persuasibilia inuenire. secundo ostendit ex persuasibilibus orationem vel locutionem formare: vel componere. Secunda pars incipit ibi. (Quonia autem tria sunt.) In principio tertii libri: et sic habemus diuisum tertium librum ab alijs duobus. ¶ Quarto autem distinguatur secundus liber a primo in sequentibus apparebit. Prima pars diuiditur in duas: quia primo determinat quidam communia circa artem rhetoricam. Secundo in specialia determinat de speciebus eius. Secunda pars ibi. (Sunt itaque rhetorice species.) Circa primum tria facit. nam primo dicit: quid est rhetorica: et circa que habet se. Secundo declarat instrumenta: quibus rhetorica vtitur. Tertio dat differentias inter enthymemata rhetorica: et enthymemata aliarum scientiarum. Secunda ibi. (Earum autem que preostendere.) Tertia ibi. (Enthymematum autem maxima.) Circa primum duo facit. nam primo describit quid est rhetorica. Secundo determinat quedam communia de persuasionibus: circa quas versat rhetorica. Secunda pars ibi. (Persuasionum autem vie.) Primum diuidit in duas: quia primo ponit descriptionem rhetorice. Secundo manifestat quod dixit rat. Secunda ibi. (Doc enim nullius.) Dicit ergo rursus igitur

tur diffiniamus rhetoricam velut a principio diffini-
mus: diffinientes ipsam dicendo: que est: vel quid est: et
declarando dicam reliqua dicenda. Est enim rhetorica po-
tentia considerandi persuasibile circa unumquodque con-
tingens. Dupliciter ergo est descripta rhetorica: a principio
enim dicitur est: quod erat affectiva dialectice: et nunc dicitur
est: quod est persuasiva potentia. **C** Deinde cum dicit.

Hoc enim nullius alterius artis opus est. Alia
rum enim unaqueque circa suum subiectum est
determinativa et fidei factiva: puta medicina
lis de sanis et egris: et geometria circa passio-
nes accidentes magnitudinibus. et arismetri-
ca circa numerum. Similiter autem et relique ar-
tium et scientiarum. Rhetorica autem de dato
ut est dicere posse considerare persuasibile: pro-
pter quod et dicimus ipsam non circa aliquod ge-
nus proprium determinatum habere artificialitatem.

Declarat rhetoricam non esse determinati generis dicens:
quod nullius alterius artis specialis hoc opus est extendere
se ad unumquodque genus: quia unaquodque aliarum artium est do-
ctrinativa: et fidei factiva. id est habet creare scientiam et cre-
dilitatem circa suum obiectum: puta medicinalis de san-
nis et egris: geometria circa passiones accidentes magnitu-
dinibus. arismetrica circa numerum: et similiter relique ar-
tium et scientiarum circa determinatum subiectum negotia-
tur. Rhetorica autem ut est ad unum: dicere videtur posse con-
siderare persuasibile de dato contingenti: quia circa quodlibet
genus persuadere potest: et propter hoc dicimus ipsam non
habere artificialitatem. id est non habere artificialem con-
siderationem circa aliquod genus proprium et determi-
natum. **C** Deinde cum dicit.

Persuasionum autem hec quidem autem inar-
tificiales sunt. hec autem artificiales. Inartificia-
lia autem dico quecumque non per nos acquisita
sunt: sed pertiterunt ut testes: extorta: scriptio-
nes: et quecumque talia. Artificialia quecumque per
methodum et per nos effici possibile est. Qua-
re opus horum his quidem uti: hec autem invenire.

Determinat de persuasionibus: circa quas est rhetorica
Et duo facit: quia primo dividit homini persuasiones dicens:
persuasionum has esse inartificiales: has autem artificia-
les. Secundo declarat membra divisionis. ibi. (Inartificia-
lia autem etc.) Circa quod duo facit: quia primo facit quod di-
citur est. Secundo subdividit artificiales persuasiones. Inar-
tificiales autem sunt quecumque per nos non sunt acquisita:
sed preextiterunt vel utimur eis tanquam preexistentibus: et
homini persuasiones sunt iuramenta: testes: extorta. id est tor-
menta: circumscriptiones: et quecumque talia non invenimus:
sed presupponimus inventa. **C** Dicunt enim talia inartifi-
cialia per comparisonem ad artem rhetoricam: quia cum
talis ars sermocinialis sit: et persuasiones artis solus per ora-
tiones et sermones convenit esse: ideo subdit. Artificialia per
suasibilia esse quecumque est possibile effici per methodum
hoc est per rhetoricam: et per nos in quantum dicitur artem
habemus. Et quia sic se habet: quod aliquae persuasiones sunt ar-
tificiales: et aliquae inartificiales harum persuasionum: vel ho-
rum persuasibilem. his id est persuasibilibus inartificia-
libus opus uti. hec autem. videlicet artificiosa persuasibilia: oportet
invenire. **C** Deinde cum dicit.

Earum autem: que per orationem acquiruntur

fidei erunt tres species. hec quidem enim sunt in mo-
re loquentis: hec autem in eo: quod est auditores
disponi aliquid. hec vero in ipsa oratione pro
hoc quod ostendit: aut videtur ostendere.

In parte ista subdividit artificiales persuasiones. Et duo
facit: quia primo trimembrem divisionem ponit. Secundo ostendit
quod de omnibus talibus persuasionibus spectat ad rhetoricam
considerare. Secunda pars ibi. (Quoniam autem persuasiones.)
Circa primum duo facit. quia primo ponit divisionem dictam.
Secundo declarat divisionis membra. Secunda pars ibi. (Per
morem quidem.) Dicit ergo primo quod earum fidei erunt. id est
earum credulitatis: fidei erunt enim est genitivus pluralis
de fides fidei. Talium igitur credulitatum vel fidei erunt:
que acquiruntur per orationem. id est per fidei erunt artifi-
cialium tres sunt species. hec enim sunt in more loquentis
id est unius generis credulitatis sumitur ex parte dicentis.
si ostendat se morigeratum et modestum: sive boni moris.
De autem in eo quod est auditorem disponi aliquid.
id est primo generis fidei et credulitatis accipitur: ex eo quod au-
ditor disponitur aliquid et competenter per sermones
passionales. De vero in ipsa. id est tertium genus creduli-
tatis sumitur ex ipsa re: quando ex ea competentes oratio-
nes: et competentes sermones: persuasiones et enthymemata
invenimus. Per que ostendit si enthymemata inuenta
fuerint bona: aut videtur ostendere finem. si fuerint appare-
tia. **C** Sic autem his tribus modis persuasio artificialis: et non
pluribus. Nam omnis persuasio per sermonem finem rhe-
torica ars sit sermocinativa. Sermo autem per se solus ad
tria comparatur: ad dicentem a quo est: ad auditorem ad
quem est: et ad rem de qua est. ideo credulitas vel sumi-
tur ex parte dicentis: et tunc est prima credulitas: que est
per mores: vel ex parte audientis: et tunc est secunda credu-
litas: que est per passiones ex parte rei: et tunc est tertia: que
est per rationes et enthymemata. **C** Deinde cum dicit.

Per morem quedam cum sic dicatur oratio: ut
faciat dicentem dignum fide. Modestis enim ma-
gis credimus et celerius de omnibus quidem
simpliciter. In quibus autem certitudo non est.

Declarat membra divisionis. et tria facit: quia primo
declarat credulitatem supradictam sumptam ex parte dice-
tis. Secundo ex parte auditoris. Tertio ex parte rei. **S**e-
cunda ibi. (Auditores autem.) Tertia ibi. (Per oratio-
nes.) Circa primum duo facit. quia primo premitit inte-
tionem suam. Secundo dat causam dicti. ibi. (Oportet autem
et accidere.) Dicit ergo primo: quod per morem quedam sit cre-
dulitas: cum taliter dicitur oratio: ut faciat dicentem dignum
fide. Nam si quis per suos gestus et sermones potest se mo-
destum ostendere: se dignum fide demonstrat. Nam sim-
pliciter quidem de omnibus magis celerius: sive citius cre-
dimus modestis quam aliis. imo in rebus dubijs: in quibus non
est certitudo: sed utrumque: vel utrumlibet opinamur: penitus
modestis credimus. **C** Deinde cum dicit.

Sed et penitus opus: ut et accidere hoc non per
orationem: sed propter opinari quale quedam
esse dicentem. Non enim sicut quedam orationis
artem tradentium apponunt in arte modestia
dicentis: tanquam nihil conferentem ad persuasi-
bilitatem: sed fere ut est dicere principalissimam
habet fidem morum.

Dat causam dicti dicens hic. id est credulitatem non acci-
dere

de re per orationē: sed ppter opinari qualem quendam di-
centem esse natura: cum videamus hominē similitr passio-
natur eandem rationem et eadem verba prolata a mo-
desto credere dicta: a non modesto non credere: non erit
talis credulitas per orationē: cum eadem sit: sed ppter oi-
centem: quē credimus qualem quendam. id est quem credi-
mus modestū et bonū. Ideo non est dicēdū sicut quidam
credentes artes orationū dicunt: apponunt enim. id est cō-
ponunt et fingunt dicentes in arte persuasiva modestiam
conferre nil ad persuasibilitatē: quōd falsus est. imo fere: vt
est dicere mos bonus: siue modestia principalissimā habz
fides. Et oīcit fere: qz per se loquēdo fides magis inicitur
ei in entimematibus et rationibus. qz autē modestia et
pncipalitatē habeat ad generandā fidem: hoc est ex parte
credentium. ¶ Deinde cum dicit.

¶ Per auditores autē cum in passionē per ora-
tionem perducti fuerunt. Non enim similiter
reddimus iudicia tristes et gaudētes: vel amā-
tes et odientes: sed solū dicimus eos: qui ora-
tionum artē tradiderūt tentasse negociari. De
his quidē igitur declarabitur s̄m vnum quōd qz
quando de passionibus dicemus.

¶ Declarat fidem sumptam ex parte audiētū: et quattuor
facit: quia dicit primo fidem per auditores fieri: cuius sunt
perducti in passionē per orationē: cum tamen sunt passio-
nati. Scōdo dat causam dicit: quia tristes et gaudētes: amā-
tes et odientes non pariter reddimus iudicia: qz s̄m diuer-
sas passiones diuersimode iudicamus. Tertio addit qz q
circa hoc solū genus credulitatis tentabant negociari: ar-
tem sermonum tradiderunt. v. z. illi: de quibus facta fuit
mentio circa pncipiū progmy. Quarto subdit qz de his
passionibus s̄m vnum quōd qz genus passionū declarabitur.
in scōdo: qz de passionibus dicemus. Partes patēt legēdo
litteram. ¶ Deinde cum dicit.

¶ Per orationes autem credimus quando ve-
rum: aut apparens ostenderimus ex probabi-
libus circa singula.

¶ Declarat tertiuū genus credulitatis: quōd sumitur ex parte
rei: quia ppter dicit credulitas per orationes. Talis credu-
litas fit quādo verū vel apparens verū ostendimus ex p-
babilibus circa singula. Et dicit verū ppter rationes veras
apparens vero ppter rationes sophysticas: vel dicit verū
et apparens: qz rhetoris est vtramqz partē orationis syllo-
gizare: si contraria pars orationis sit probabilis: et appa-
rens. ¶ Deinde cum dicit.

¶ Quā autē persuasiones per hoc sunt: mani-
festum quidē hec tria est accipere eius: qui syl-
logizare pot: et p̄siderare: q̄ circa mores et vtu-
tes: et tertio q̄ circa passiones: quōd sit vnaqueqz
passionū: et quē sit ex quibus fiat: et quomodo.

¶ In parte ista ostendit: qz spectat ad rhetorem considera-
re de omnibus illis credulitatibz. Et duo facit: qz p̄mo fa-
cit quōd dicitur est. scōdo ex habitis cōcludit rhetoricā eē quā-
dam dialecticā applicabilem ad ciuilem negociū. Secūda
pars ibi. (Quare accidit rhetoricā.) ¶ Intendit ḡ talem
rationē. Quātū ad rhetoricā spectat persuadere: cum per-
suasiones sint vl̄ fiant per hoc. id est per istos modos: mo-
dus enī est eum: qz pot syllogizare: rhetoricē accipere hec
tria. id est posse cōsiderare de tribus dicitis credulitatibz.
Et ideo addit qz potest considerare quē circa mores quā-
tum ad credulitatem ex parte dicentis: et que circa virtu-

tes q̄tū ad credulitatē: que est ex parte rei. ¶ Et accipit
hic virtus non p̄prie: sed per virtutes intendit locos et en-
thimemata rhetorica: in quibus principalr virtus r̄beto-
ricē consistit: et tertio spectat ad rhetorem cōsiderare quē
circa passiones: que sit vnaqueqz passionū: et quale quid
sit. id est quō habeat reddere hominē qualem et passiona-
tum: et ex quibus fiat: hoc est: quas causas habz vnaqueqz
passio: et quō se bz ex suis causis. ¶ Deinde cum. ¶ Icit.

¶ Quare accidit rhetoricam velut adnatā par-
tem quādam dialecticē esse et negociū: quōd circa
mores: quōd iustus est appellare politicū: ppter
quōd et induit figurā politicē rhetoricā: et contra-
fieri huius: q̄tū ad hoc ppter ineruditionē: et
quantū ad alia ppter iactantiā: quantū ad alia
vero et ppter alias causas humanas. Est enī
pars dialecticē et similis sicut et incipientes di-
ximus. De nullo enī determinato neutra ba-
rum est scientia qualiter habz: sed quedā potē-
tie obtinēdi orationes. De potentia quidem
igitur ipsarum: et quō habent adinuicē dicitū
est fere sufficienter.

¶ Concludit ex habitis rhetoricam esse quādam dialecticā
applicabilem ad ciuilem negociū: et tria facit: qz p̄mo cōcludit
qz accidit ex dicitis rhetoricam velut natam quādam prez
dialecticē esse: et eē eius negociū: quōd est circa mores: quod
negocium de iure appellat politicum. Vult ergo p̄hs: qz
ex habitis sequatur rhetoricam esse partem dialecticē ap-
plicabilem ad mores ciuiles: quod sic declaratur. Nam cum
habitu sit rhetoricā pncipaliter esse circa persuasiones.
persuasio autē dicat actum rationis circa materiā ex qua
possunt cōsurgere passiones potētes peruertere intellectū
ad credēdū id: quō dicitur. Nam circa actus rationis: circa
particulares res: rhetorica est quedā particularis ars rō-
natiua: siue quedā particularis dialectica. ¶ Ex quo no-
ta: qz res ille particulares: ad quas applicantur rationes r̄beto-
ricē: sunt opera ciuilia: et hoc est rhetoricū esse circa mo-
res: et circa negotium politicū: ppter quō sequit̄ rhetoricus
esse induere figurā politicē. ¶ Sed quia aliqui negabāt
rhetoricam esse quādam partem dialecticē: addit qz p̄tra.
id est contrariū huius facti: siue huius dicit qz rhetorica sit
pars dialecticē: et ppter diuersas causas b̄ dixerat quātū
ad hoc. id est quantum ad vnum genus causē esse potuit
qz illi talia dixerant ppter ineruditiones: qz ignorauerūt
logicā: quantū ad alia. id est alia causa esse potuit propter
iactantiā. id est ppter superbiam: quia forte aliqui: qui habe-
bant rhetoricā: ex hoc inflati et superbi nolebant: confiteri
rhetoricā partem esse dialecticē: ne ex hoc dialectici magi
honorent qz ipsi. Quātū ad alia vero: hoc est alie causē qz
re negabant rhetoricam quādam partem dialecticē eē po-
tuit ppter alias causas humanas: vt ppter ciuilem poten-
tiam: vel etiam ppter lucrum: qz forte talia magis conse-
quebant: si rhetoricā talem esse negabant. ¶ Tertio ep̄-
logat dicit: qz rhetorica est quedā pars dialecticē: vt patz
ex his: que nunc dicta sunt: et quō est ei similis: sicut dixim⁹
incipientes. i. assero eā: vt dicit in principio progmy. Ibi enī
habitu est: qz de nullo determinate qualr se habeat ē neu-
tra harum scientiarū: qz nec dialectica: nec rhetorica sunt
scientiē: qualr se habeat aliqz determinatū: sed sunt quē-
dam potētiē obtinēdi rōnes. id est sunt quedā potētiē
rōnatiue: per quas in orationibus: et locutiones possumus
obtinere et vincere aduersarios. Igitur de potētia istarū
arsū: et quō se habent adinuicē fere sufficienter dicitur

Rhetori.

est. Secunda pars incipit ibi. (Et contra facti hmoi.) Tertia ibi. (Est enim pars quedam dialectice.)

Intelligentiam ditorum trisa sunt declaranda. Primo declarandum est. ytrum rhetorica sit alicuius generis determinati: yz vtz de omni dato persuasiones possint formari. Secundo determinandum est. ytrum rhetorica dialectice subalternetur. Tertio videndum est: cum rhetorica sit quedam potētia ratiocinativa circa opera civilia: et ordinem habeat ad dialecticam et politicam: cum dicatur pars dialectice. ytrum possit dici pars politice. Circa primum notandum: qd sicut est in virtutibus moralibus: sic est in scientiis: et potissime in rhetorica et dialectica habet esse. Videmus enim in dictis virtutibus duplicem materiam: ynam proximam: et aliam quasi remotam: vt in magnanimitate ppria materia videtur esse honor. Remota autem videtur esse materia: circa quam negotiant alie virtutes. Nam omne ex quo potest consurgere honor: est aliquo modo materia magnanimitatis: et quia ex artibus virtutis et ex materia ipsa potest surgere honor: magnanimitas aliquo modo negociatur circa omnes virtutes: vnde pbs vult qd magnanimitas operatur magnū in omnibus virtutibus. Sicut etiā in temperantia et in fortitudine possumus distinguere duplicem materiam. yz. passiones: et ea ex quibus passiones consurgunt: simili modo in dialectica et rhetorica sicut materia propinqua se habent actus rationis: sicut remota se habent res: ad quas huius rationis actus sunt applicabiles. In his vltis declarare possumus dialecticam et rhetoricam non esse circa determinatum genus. Nam si volebamus accipere materiam hanc: actus rationis circa quos immediate versantur: nō sunt talia determinati generis: eo qd ratio male sit terminabilis termino. ppriosemper enim ratio fm qd hō tendit in aliquid: vt in illud: de qd est. Si vero materiam diuersarū partium accipere volumus res: ad quas sunt applicabiles rationes: adhuc verus est eas non esse determinati generis. Nam et si rhetorica magis est applicabilis ad facta singularia: siue ad opa politica: vel ad ea: ex quibus passiones consurgere possunt: dialectica vero magis ad alias: ppter hoc debere dicere rhetorem versari circa determinatum genus. Non enim solū persuadere habet circa ea: que consurgunt ex vbi: qd non possint persuadere circa ea: que consurgunt ex quali: vel circa actionem et passionē: siue circa alia predicamenta: qd non est in geometria: cum magnitudo terminet ad genus quantitatis continue: nec in arithmetica: que determinat ad genus quantitatis discrete: nec in alijs artibus. Et isto modo pbs in determinatione generis videtur saluare in rhetorica: vt quia circa quodlibet contingens datum per suassiones potest conspiciere. Possemus tamē dicere si vellemus: qd licet rationum rhetoricarū videat esse pprius vsus circa materiam politice: potest tamen vsus earum adaptari ad materiam aliarū scientiarū. Unde Alfarabius in suis p̄ambulis super rhetorica ait: qd puenit orationibus persuasivis yti in scientiis. verus earum vsus in scientiis non habet vsuū scientialem: sed incedit via rhetoricali in non subiectis rhetoribus: ppter ea qd subiecta rhetorica ppria ipsius: in quibus viam habet persuadendi: sunt singularia.

Secundo declarandum est. ytrum rhetorica subalternetur dialectice. Propter qd notandum subalternationē posse sumi dupliciter: large et sic qd libz superiora sibi subalternat: et isto modo metaphysica: que est suprema i scientiis: ceteras alias sibi subalternat: et accipiendo subalternationem rhetoricam diale

Liber

ctice subalternatur. Nam in quolibz genere: quod attingit optimum et supremum excellit alia: que illud nō attingunt: sicut prima p̄bia considerans deum: qui est quid optimum: ceteras alias scientias speciales excellit: sicut in genere rerum est dare ynam rem optimam: vt primā causam: circa quam versatur suprema scientiarū realium: ita in genere rationum est dare ynam rem optimam: vt syllogismum: qui est ad concludendum violentior: et ad contradicēdū efficacior: circa quam versat dialectica. Propter quod inter scientias racionales sequit dialecticaz superior rem esse. imo fm vias p̄tractas est magis suprema dialectica inter racionales q̄ metaphysica inter reales. Nam si ex optimo talis excellētia accipitur: q̄to magis attingitur optimum: tanto excellētia est potior: qz dialectica cēntialius respicit optimā rationum q̄ metaphysica optimū entū: eo qd syllogismus magis sit subiectus in dialectica: q̄ deus in p̄bia p̄ia. Opz nos d̄re fm hāc p̄portionē aliq̄ modo dialecticā magis esse excellentē inter rōnales: aut magi supare rhetoricā q̄ metaphysica: alias igitur hz tactū subalternationis rhetorica subalternat dialecticē. Sed si proprie subalternationē sumere volumus: sicut de ea de terminat pbs in primo posteriorū caplo de subalternatione scientiarū: subalternationē inter dictas scientias salutare nō possumus: qd duplici via declarari potest. Primo ex ordine: qui requirit inter scientiā subalternantē et subalternatā. Secundo ex vniuoco modo procedendi: sic enī imaginari debemus: qd subalternatio quendam importat ordinem qd ex ipso nomine demonstratur. nam ex eo qd aliquid est sub alio: et ad aliud ordinatur: illi subalternari dicitur. Que ergo per se non habent ordinē ad inuicem: inter ea per se subalternatio esse non potest. Ideo requirit illud per se considerari a scientiā subalternante: circa quod versatur scientia subalternata: ppter qd sicut nō dicim⁹ sophisticaz subalternari dialecticē: qz sophisticā de quo cōsiderat sophisticus per se: cōsiderat dialecticus per accis: inquatū est obliquitas artis: sic non debemus dicere rhetoricam subalternari dialecticē: quia est bitema: de quo est rhetorica per se: consideratur a dialectico per accidēs quodāmodo. yz. p̄t deficit a syllo: de quo considerat per se. Possumus etiā ostendere ex mō procedendi proprie rhetoricam dialecticē nō subalternari. nā nisi eēt q̄ss modus vniuocus procedendi et demonstrandi: inter p̄p̄ctiuuz et geometram: vt quia vterqz per lineas et triangulos: vna alteri non subalternaret. Sic naturalis quantū ad illam partem: que est de pride non procederet per reflexionem lucis: et pyramidem constitutā ex angulis incidentie equalibus angulis reflexionis vt procederet per p̄ctiuuz: ei nō subalternaretur. Et qz modus procedendi rhetoricus est alius a modo procedendi dialectico: et circa aliam materiam applicabilis: inter eas subalternatio saluari non potest. imo sicut per rationes logicas aggenerat modus sciendi: qui non aggeneratur per rationes artius et realium: cū per eas aggeneretur scientia: dialectica nō subalternat sibi reales scientias: nec econuerso: ita qz per rationes rhetoricas aggeneratur fides: que non aggeneratur per dialecticas: cum per eas aggeneretur optimo dialectica non subalternat sibi reales scientias: nec econuerso.

Tertio declarandum est: qd he rationes rhetorice sint applicabiles ad negotium politicum: quasi ad propriam materiam: magis tamen debet rhetorica dici quedam dialectica q̄ quedam politica. Nam vt habitus est: actus rationis sunt id circa qd immediate versatur rhetorica. Facta vero ciuilia sunt: quasi materia eius remota: et quia habitus fortitur spectē ex eo: circa quod versat immediate

immediate: sicut erit rhetor magis rationalis artifex q̄ realis: quia immediatius versatur circa rationes q̄ circa res: sic magis est dialecticus q̄ politicus: cum ex eo q̄ respicit rationes conueniat cum dialectica: ratione vero rei ad quam rationes ille applicantur: ut ratione operum ciuiliū sit negociū circa mores. ¶ Ideo notandum: q̄ facta singularia: ex quibus consurgunt passionē: si comparant ad mām ciuile p̄tem: s̄m quā non conuenit amare: vel odire: dicunt p̄pria materia: s̄s si p̄parant ad actus rationis: ut ad persuasiones: sunt quodāmodo mā extranea: p̄pterea possemus distinguere triplicē mām rhetorice: v. z. māz oīno p̄pria ut actus rōnis: quāsi oīno extraneā ut res p̄tes: et medio modo se habētes ut facta singularia que quodāmodo materia propria sunt rhetorice: quicquid non ad eo ut actus rationis.

Arius autem preostendere: aut apparere ostendere sicut et in dialecticis.

Hoc quidem inductione. hoc autem syllogismus. hoc autem apparet: et hoc similiter. Est enim exemplum quidem inductio. Enthimema quidem syllogismus. Toco autem enthimema quidem rhetoricum syllogismus: exemplum autem rhetoricam inductionem.

In parte ista vult ostendere auctor: quibus instrumentis utatur rhetorice: duo facit: quod primo ostendit eas uti enthimemate in exemplo generali. Secundo de dictis instrumentis magis sp̄aliter loquitur. Secunda ibi. (Nunc autem de ipsis.) Circa primum duo facit. Primo facit quod dictum est. Secundo dat differentiam inter enthimemata et exemplum. Secunda pars ibi. (Quae autem est differentia.) Iterum prima pars diuidit in duas: quod primo ostendit rhetorice uti enthimemate: quod reducitur ad syllogismum. et exemplo quod reducitur ad inductionem. Secundo dat causas dicti. Secunda pars ibi. (Quae autem persuasiones.) Dicit ergo quod sicut in dialecticis eorum ratio pro qua volumus preostendere quatenus ad rationes veras: aut apparere ostendere quantum ad alias: hoc quidem doctrinarum. scilicet rationum est inductio: hoc autem apparet syllogismus. hoc autem syllogismus. et hoc. id est in rhetorice similiter se habet. Nam exemplum ibi est inductio: enthimema vero est syllogismus: nihil enim est aliud enthimema quam rhetoricum syllogismus: et exemplum quam rhetorice inductio. ¶ Deinde. c. d.

Omnes autem persuasionem faciunt preostendere: aut exempla dicentes: aut enthimemata: et preter hoc nihil. Quare si quidem et totaliter necesse syllogizantem: aut inducentem ostendere quodcumque. Nam autem nobis hoc ex analyticis: necessarium utrumque ipsorum utriusque horum idem esse.

Probat instrumenta rhetorice reduci ad instrumenta dialectica. Nam si omnes persuasiones rhetorice faciunt preostendere ex eo quod facientes huiusmodi sunt dicentes exempla: aut enthimemata: et preter hoc nihil: quod rationes rhetorice solum dicunt exempla et enthimemata: ex quo palam est nobis ex analyticis. id est ex libro priorum: quod volentem ostendere quodcumque: aut quodcumque taliter: necesse est ipsum syllogizantem: aut inducentem esse. id est ex quo omnis ratio: vel reducitur ad syllogismum: vel ad inductionem: que sunt instrumenta dialectica: et enthimemata et exempla: que sunt instrumenta rhetorice reduci ad dialectica instrumenta. Ideo subdit necessarium esse utrumque ipsorum. v. z. enthimema et exemplum esse idem utriusque horum. id est syllogismus et inductionem. Quia

autem omnis ratio reducitur ad syllogismum et inductionem et qualiter enthimema et exemplum reducuntur ad ista: in fine lectionis declarabitur. ¶ Deinde cum dicit.

Que autem orationis exempli et enthimematis manifesta ex topicis. Ibi enim de syllogismo et inductione dictum est prius: quod hoc quidem in multis et similibus ostendere quod sic habet: ibi quidem inductio est: hinc autem quibusdam entibus aliquod exemplum propter hoc accidere preter ista: eo quod hic sunt utiliter ut in pluribus: ibi quidem syllogismus: hinc autem enthimema vocatur.

Dat differentiam inter exemplum et enthimema: et tria facit quia primo facit quod dictum est. Secundo concludit enthimemate quam exemplo uti rhetorice. Tertio comparat persuasibile per exemplum ad persuasibile per enthimema. Secunda pars ibi. (Manifestum autem.) Tertia ibi. (Persuasibile quidem igitur.) Dicit ergo primo quod differentia exempli et enthimematis manifesta est ex topicis. id est primo topicorum: ibi enim de syllogismo et inductione dictum est. Prius enim habitum est ibi: quod hoc quod. id est quod inductio est ostendere in multis et similibus: quia sic habet. Nam inductio ut in libro topicorum habet est a particularibus ad universale. unde est transibilioz et planioz: et s̄m sensum notioz: et pluribus communis: et quod ibi hoc est in dialectica est inductio. hinc id est in rhetorice est exemplum: aut pro sed. id est syllogismus habet esse quibusdam entibus. id est p̄missis alterum aliquid. id est conclusionem propter hoc. id est propter p̄missas ostendere. Nam conclusio: que est aliud a p̄missis accidit propter p̄missas: ut quia. id est p̄missis vere sunt vniuersalia: aut in pluribus: et quod ibi hoc est in dialecticis est syllogismus. hinc est in rhetorice: vocat enthimema. Vult ergo dicere: quod quia in topicis est differentia habitata inter syllogismum et inductionem: de leui parte differentia inter exemplum et enthimema: cum enthimema sit quidam syllogismus: exemplum vero quedam inductio. ¶ Ad intelligentiam huius notandum primum dedisse duplicem differentiam inter syllogismum et inductionem. Una que tacta est. v. z. inductionem esse ex multis particularibus similiter se habentibus ad aliquid quod vniuersale. Syllogismum vero esse orationem: in qua quibusdam positis p̄missis conclusio accidit propter illas. Alia autem in secundo priorum. vbi dicitur syllogismum per medium coniungere maiorem extremitatem minoris. Inductionem vero per tertium. id est per minorem extremitatem coniungere maius extremum medio: quia autem differentia data in libro priorum subtilioz erat: et minus ad propositum quam differentia data in libro topicorum: ideo adduxit illam et non istam. ¶ Deinde cum dicit.

Manifestum autem et quod utriusque habet species rhetorice. Sicut autem et methodicis dictum est: et in his similiter habet: sunt enim he quidem exemplares rhetorice: he autem enthimematice et rhetorice similiter hinc quidem exemplares: hinc autem enthimematice.

Concludit quod species rhetorice: hoc est rhetorice habet utriusque. id est utitur utroque instrumento: exemplo et enthimemate. quia sicut in methodicis. id est in topicis dictum est de inductione et syllogismo: et in his hoc est in rhetorice similiter se habet quantum ad enthimema et exemplum. Sunt enim orationes rhetorice extra res: he autem enthimematice: sic et rhetores: qui talibus orationibus utitur quidam sunt extra res: quidam enthimematice. ¶ Deinde. c. d.

Persuasibile quidem non igitur non minus ora

Rhetori.

tlones: que per exempla. Turbant aut magis enthimematice. Causam auté ipsorum: et quo utendum dicemus posterius.

C Ostendit orationes per exempla non esse minus persuasibiles quam enthimematice. Nam homines vulgares: qui sunt auditores rationum rhetoricarum volentes melius capere exempla: turbant magis: si quis enim loquitur enthimematice. Unde addit quod causam horum. videlicet quod enthimematice plus turbat auditorem quam exempla: et quo utendum est utroque. I. enthimematice et exemplo. posterius dicet. **C** Deinde cum dicit.

C Hunc autem de ipsis his magis determinem liquidum. Quoniam enim persuasibile alicui persuasibile est: et hoc quidem confestim existit propter se persuasibile. et credibile. Hoc autem eo quod videatur ostendi per talia.

C In parte ista magis in spali inquirat de persuasionibus rhetoricis: et duo facit. quod primo inquirat qualiter rhetores persuadere debent. Secundo ex hoc investigat ex quibus consentientia enthimematice et exempla: per que fiunt persuasiones rhetorice. Secunda pars ibi. (Quoniam autem sunt pauca.) Circa primum duo facit. quod primo distinguit persuasibile. scilicet ad adaptat distinctionem ad propositum. scilicet pars ibi. (Nulla autem ars.) Dicit ergo quod determinandum est de ipsis persuasionibus magis liquidum: et magis clare. distinguendo persuasibile propter se: hoc quod propter se persuasibile est: confestim distinguit persuasibile et credibile: hoc autem quod est persuasibile huic: est tale: eo quod videatur ostendit per talia. id est persuasibilia huic. **C** Deinde cum dicit.

C Nulla autem ars considerat particulare puta medicinalis quod Socrati sanum est: aut Callie: sed quid tali: aut talibus. hoc enim artificiale. Quod secundum unumquodque infinitum: et non scibile: neque rhetorica quod secundum unumquodque probabile considerabit: ut Socrati vel Yppie. sed quod persuasibile talibus: sicut dialectica. Etenim illa syllogizans non ex quibuscumque: videret enim quedam et delirius. Sed illa quidem opportunis. Rhetorica autem ex iam consuetis consiliari.

C Ex distinctione data investigat quomodo rhetorica de persuasibilibus intendit. et duo facit: quod primo ostendit rhetorice non intendere de persuasibili huic. scilicet dato modum: quomodo negociatur circa persuasibile simpliciter ibi. (Est autem opus.) Dicit ergo quod nulla ars considerat particulare: ut puta medicinalis non considerat quid sit sanum Socrati: aut Callie: sed quod tali: ut puta quid tali egritudine: aut talibus. id est laborantibus in egritudine illa: et dat causam dicitur quod h. id est vult esse artificiale: siue scibile: quod autem secundum unumquodque. id est particulare et singulare est infinitum: et non scibile: et sicut medicinalis non considerat sanum huic: sic rhetorica non considerabit probabile: vel persuasibile secundum unumquodque singulariter: ut puta Socrati vel Yppie sed quod est persuasibile talibus. id est sic passionis: vel illo modo se habentibus: sicut dialectica: que non syllat de his: que videntur isti vel illi: vel de his: que videntur quibuscumque: quod aliqua videntur delirio et stultis: differenter tamen dialectica assumit probabilis: et rhetorica persuasibilia: quia dialectica assumit probabilis optima rationi: siue copotentia ipsi sermoni. Rhetorica vero magis arguit ex consuetis consiliari: quod talia magis acquiescibilia sunt. Acquiescimus enim his que soliti sumus audire. **C** Deinde cum dicit.

C Est autem opus ipsius et de talibus: de quibus consiliamur: et artes non habemus: et interales

Liber

auditores: qui non possunt per multa conspiciere: neque ratiocinari a longe.

C Dat modum et documenta: que persuadere debemus: et duo facit: quod primo premitit documenta. scilicet assignat causam dicit. scilicet ibi. (Consiliamur autem.) Premitit ergo duo documenta: quorum primum sumitur quantum ad ea: de quibus persuadere debemus. unde ait: quod opus ipsius rhetoricum est persuadere de talibus: de quibus consiliamur: et artes non habemus. Secundum documentum est quantum ad modum arguendi: debemus enim breviter syllogizare: quod tales persuasiones fiunt inter auditores populares: qui non possunt conspiciere: nec ratiocinari a longe. **C** Deinde cum dicit.

C Consiliamur autem de his: que videntur contingere utroque modo se habere. De impossibilibus enim aliter aut facta esse aut fore: aut habere nullum consiliat ita existimans. Nihil enim plus.

C Manifestat predicta documenta: et primo manifestat primum. scilicet secundum. scilicet pars ibi. (Naud sic contingit.) Ostendit ergo primo quod persuasiones sunt de consiliabilibus: quod nos consiliamur de his: que videntur contingere utroque modo se habere. De impossibilibus enim aliter hinc: aut aliter facta esse aut aliter fore nullus: quod sanum est metis: consiliat ita existimans: quod per consilium suum talia intendit: nihil enim plus. id est propter nostrum consiliari neque plus: neque minus talia esse habet: et quia opera humana: de quibus persuasiones fiunt: sunt que contingunt aliter se habere: et de quibus consiliamur: oportet autem saltem ut in pluribus circa consiliabilia persuasiones esse. **C** Deinde cum dicit.

C Naud sic contingit consiliari et concludere. Hoc quidem ex syllogizatis prius. hoc autem ex non syllogizatis: opportunis autem syllogismo: propterea quod non sunt opinativa. Necesse habet horum hec quidem non esse bene assequibilia propter longitudinem. Index enim supponit esse simplex. Nec autem non persuasibilia: propterea quod neque ex confestim sunt: neque ex opinabilibus: quare necessarium enthimema esse et exemplum de contingetibus aliter se habere ut multa: exemplum quidem inductionem: enthimema autem syllogismum.

C Ostendit documentum. videlicet persuasionem rhetoricam debere ex paucis esse: et primo facit quod dicitur est. Secundo ex hoc concludit syllos rhetoricos aliquando habere constare ex una propositione. scilicet ibi. (Et ex paucis.) Dicit ergo quod baud. id est non sic contingit consiliari et concludere: hoc quidem ex syllogizatis prius: hoc autem ex non syllogizatis: operativis autem syllo: propterea quod non sunt opinativa. quod dicitur quod in persuasionem rhetoricam non debemus syllogizare et pro syllogizare: nec adducere non syllogizata: que quia non manifesta sunt syllogismo indigeant. Nam cum in talibus index et auditor supponat simplex et grossus: necesse habet: ut quorum. id est de numero dictorum. videlicet syllogizata indigere: cum syllogismo non erant persuasibilia: quod non sunt confestim: neque opinativa. **C** Concludit autem quantum ad primum documentum: quod enthimematice et exemplum rhetoricum debet esse de contingetibus aliter se habere: ut multa. id est ut in pluribus: quia: ut infra patet: aliqua enthimematice fiunt quodammodo ex necessariis: et addit quod exemplum sic se habet sicut inductio. Enthimema autem sicut syllogismus. **C** Deinde cum dicit.

C Et ex paucis et sepe paucioribus quam ex quibus primus syllogismus. Si enim sit aliquid

horum nota nihil opz dicere. Ipse eni auditor hoc appoit: puta q Doricus corabeleus agonem deuicit. Sufficiens dicere q olimpia deuicit. hoc autez q coronalis olimpia nihil opz apponere. cognoscunt enim omnes.

Ostendit aliquando enthimema rhetoricu debere costare ex vna premissa. naz licz ex vno nihil sequat: tñ si altera premissaru est nota exponenda: ideo dicit: q enthimema rhetoricum debz costare ex paucior: z sepe ex paucioribus: q̄ p̄mus sylls. id est q̄ sylls syllogizatus siue nō computata prosyllogizatiōe: qz quando altera premissarum est nota: nō opz dicere eaz. Ipse eni auditor apponit ipaz: vtputa: si quis veller probare: q Doricus deuicit agonem coronale. id est deuicit bellum: ex quo debz coronari: sufficit dicere q deuicit olimpiā: si notum esset q tali victorie deberet corona. Si ḡ ex h deberet fieri sylls: diceret quicūqz deuicit olimpiā: debz coronari: Doricus deuicit olimpiā. ergo rē. Sed si sit enthimema: tacef maior: non eni opz apponere q olimpia sit coronalis: vt quicūqz deuicit olimpiā q ei debeat corona: quia vt possum est: hoc omnes cognoscunt.

Hic declarandū est. Vtrū omnis ostēso re-ducatur ad syllogismū z inductionem. **P**ropter hoc animaduertendū: an omnis ratio reducitur ad syllogismū: aut inductionē licz aliqua de necessitate concludat: que p̄pe nec est inductio: nec est syls: vt si dicerem: nulla substantia interempta non interimit substantia: ergo partes substantie sunt substantia. vt igitur ista reductio appareat. **N**otandū q homo pprie rōnalis: modicū autē intellectualls est: dicit eni intelligere simpliciter cognitionē sine discursu: rōnari vero discursum importat: ideo sube separate: qz simplr veritatē intuent: z absqz discursu cognoscunt: simpliciter intellectualls sunt. Nos vero quoruz cognitio est discursiua: z nostrū intelligere est cū continuo tēpore: simpliciter rōnales sumus: participamus autē modicū de intellectuallitate: vt quantū ad ppria p̄cipia: que quasi existētia locis sanue in domo sine discursu cognoscimus. exceptis igitur p̄cipijs: ad que non est ratio: oia alia non simpliciter sunt vera: verū qz nō est nobis inata cognitio simpliciter: nō est nobis inata p̄cipiorū cognitio: qz vt scribitur scdo poste. icōueniēs est nos habere nobilissimos habitus: z latere nos. Sūt h̄mōi p̄cipia nota via sensus: memorie z experientie: p̄pter qd̄ p̄cludere possumus: q̄ que cūqz scimus: vel scimus p̄ experientia: vel per artem. nā si p̄ter artem z experientiaz contingat nos bene facere: hoc est casu: vel aliquo presupposito: de quo nobis non sit cure. **D**icere ergo possumus oēm rōnez nostrā reduci ad sylm vel inductionē: sicut z ois nra cognitio aliā mō ad artem vel ad experimentū pertinet: cuz inductio sit rō eorū: que per experientia scimus: sic enim imaginari debemus q̄ experimentuz duplr sumi pōt. Primo vt ab arte deficiat: sic expertorū quodāmodo nō est agere fm rōne: sed fm p̄tudinē: vt in p̄mo metaphy. dic̄ expertes modicū differre ab inanimatis. differūt eni quia illa agūt per nām: ipsi autē per cōsuetudinē. Scdo pōt accipi experimentū fm q̄ est inductiuuz artis iuxta illud. Experientia fecit artem: in experientia casuz: z sic experti est vt in ductione: vt qz vidimus z habemus in memoria: q̄ bec herbary: vtputa reubarbarū purgauit colerā in hoc z in illo inducentes in multis facimus vnā propositionē ylem: que est p̄cipiū artis z scientie: vt q̄ oē reubarbarū purgat colerā: ideo dicitur est q̄ inductio est verisimilior z planior: z

fm sensum notior: eo q̄ a sensibilibus ad ylia p̄cedat: qui processus est p̄prie expertorū: put per experientā manū ducunt in artem: syllogismo autē quasi velociori z ad concludendū efficaciori vtitur ars vel scia: ad quas vt ad cōpletiorē experientia ordinat. Est ergo vna via ad reducendū oēm orationē nram in sylm z inductionē ex parte experimenti z artis: que p̄dictis instrumentis vtiuntur. **S**ecunda via ad ostendendū hoc idē sumi pot ex his: in quibus rationamur. Naz omnis ratio nra vel est ad p̄cipia: aut est inductio: ad ea que sequunt ex p̄cipijs: ad p̄cipia autē est inductio ad ea: que sequunt ex p̄cipijs est syls nam cum dicit q̄ ad p̄cipia nō est ratio: intelligendum est de rōne syllogizata. Nam per syllogismū non possunt cōcludi p̄cipia scōz q̄ h̄mōi sine petitione p̄cipij. P̄t tamē p̄cipia per inductionē ostēdi: ideo scribit scdo p̄ rū: q̄ inductio ostēdit extremū de medio per tertiu. syls vo extremū de tertio p̄ mediū. Tertia via ad ostendendū h idē sumit ex parte nostra. nam ois nra ratio vel sumitur ex eo q̄ ex admirari cepimus philofophari: vt ex eo q̄ accipimus ordinem in contrariū ei: qui est a p̄cipio questio nū: est eni inductio: qz est magis sensibile istm magis rationibus competens: vt philofophari incepimus. Syls vero: cuius est magis per causas incedere: competit nobis laz instructis. Quare igitur ois ratio: vt tripliciter est ostēsum: ad syllogismū z inductionē reducūt: opz exempluz z enthimema reduci in illa. Reducūt eni exemplū in inductionem. Enthimema vero in sylm: quod q̄o fit in fine lectionis sequentis dicitur.

Antia sūt pauca qdē necessaria: ex quibus rhetorici syllogismi sunt multa enim de quibz iudicia z cōsiderationes contingunt z aliter h̄re. **D**e his eni que agūt p̄siliant z tractāt: que at agunt oia talis generis sūt: z nihil horū vt consequēs est dicere ex necessitate. **E**t in pluribus etiā contingētia ex talibus alteris nece syllogizari. **H**ec̄la at ex necessarijs **I**n parte ista ostendit p̄hs ex quibus enthimema: z exemplum. **E**t duo facit: qz p̄mo ostēdit ex quibus est enthimema. **S**ecundo declarat quō habeat fieri exēpluz. **S**ecūda pars ibi. (Exemplū autē.) Circa p̄mū duo facit. naz p̄mo ostendit enthimema ex ycoribus z signis. **S**ecundo declarat qd̄ ycos: z quid signū. **S**c̄da pars ibi. (Ycos qd̄z eni.) Circa p̄mū tria facit: qz p̄mo dicit eorū: ex quibz sunt enthimemata: quedā esse necessaria: plurima tamen esse vt in pluribus: z q̄ cōclusiones assimilant p̄missis. **S**c̄do dicit hoc esse manifestū ex libro p̄ioz. **T**ertio concludit signū z ycotem: ex quibus est enthimema esse idē q̄ necessariū: z in plibus. **S**c̄da ibi. (Palam aut nobis.) **T**ertia ibi. (Enthimemata autem.) Dicit p̄mo: q̄ pauca sunt necessaria: ex quibus sunt rhetorici syls: multa autē sunt de quibus iudicia z cōsiderationes contingit aliter se habere: quasi diceret q̄ syllogismi rhetorici raro habēt p̄missas necessarias: vt plurimū habēt eas p̄tingētes: z est ratio: qz h̄ syls vt plurimū sunt de his: que hominea agunt: cōsiliantur z tractant: que aut agunt omnia sunt talis generis contingētia: nihil eni horū: vt p̄sequens est dicere ex necessitate habz esse. igitur vt plurimū enthimemata habent p̄missam contingētē: sicut est in p̄missis: ita est in cōclusionibus. Naz cōclusa non necessaria: sed contingētia z accidentia vt in pluribus nece h̄re syllogizari ex talibus alteris: id est ex talibus p̄missis: q̄

sint vt in pluribus aut pro sed conclusa necessaria syllogizantur ex necessarijs. **C** Deinde cum dicit.

C Palam autem nobis: et etiam hoc ex analiticis manifestum: quod ex quibus entimemata dicuntur. hec quidem necessaria erunt: plurima autem vt in pluribus dicuntur.

C Ostendit phis esse manifestum ex analeticis. id est ex libro priorum. nam ibi ostensum est conclusiones necessarias esse ex necessarijs: alia autem ex alijs. Et quod in rhetorica sunt pauca ex conclusiones necessarias: multe autem vt in pluribus: manifestum est quod ea: ex quibus sunt entimemata et syllogizantur. hec. id est pauca erunt necessaria. plurima autem dicuntur esse vt in pluribus. Deinde cum dicit.

C Entimemata autem ex ycotibus et signis. Quare necesse horum utrumque utriusque idem esse.

C Ex eo quod entimemata sunt ex ycotibus et signis: cum habitum sit esse ex necessarijs: et his que sunt in pluribus: concludit utrumque horum. id est ycotem et signum esse idem utriusque dictorum. id est necio: et ei quod est vt in pluribus: quod signum est idem quod necessarium: ycos autem est idem quod est in pluribus. **C** Ad euidentiā autem dictorum et dicendorum notandum signum tripliciter posse sumi secundum tres figuras syllogismorum: sumitur enim primo signum in prima figura: et hoc signum semper refertur signatus: sicut lac habere est signum peperisse: et tunc formetur sic syllogismus: cumque habet lac: peperit. hec habet lac. ergo etc. In secunda autem figura accipitur signum quod in plus est signum quam signatus: tunc in pluribus signum signatum infertur: sicut vere simpliciter: sicut esse errabundum de nocte est signum furis. potest tamen quis esse errabundus absque eo quod sit fur: tunc formetur sic syllogismus: fur est errabundus: hic est errabundus. ergo etc. In tertia autem figura sumitur signum quando aliqua duo habentia aliquem ordinem ad se inuicem: ex eo quod se comitentur in aliquo: credimus quod se comitentur in omnibus: vt sapientia habet quandam ordinem ad studiositatem siue ad bonitatem.

C Nam Socrates iter cetera auxilia dicit scientiam esse maximum auxiliium ad vitandum peccatum: quod si videmus quod aliquis homo particularis: vt pura Pythagoras est sapiens et studiosus: credimus sapientes studiosos esse. Formetur ergo sic syllogismus: Pythagoras est sapiens: Pythagoras est studiosus. ergo sapiens est studiosus. Istorum autem signorum signum in prima figura: et quod de necessitate concludat dicimus prodigium. id est signum magnum siue retinerium: quod hominem retinet et terminat eo quod non contingat solui: nec est in eo possibilis euasio. Signum vero in secunda figura cui est in pluribus dicitur ycos: quasi imago: vel similitudinarium. nam si non est necessarium quod posito tali signo ponatur signatum: est tamen verisimile et probabile. Signum vero in tertia figura ycos etiam dici potest: quod verisimile est sapientes studiosos esse: tamen quod non habet proprium nomen dicitur signum non necessarium: quia non est necessarium quod aliqua non habentia aliquem ordinem ad se inuicem se comitentur in aliquo: quod se comitentur simpliciter. **C** Aduertendum tamen: quod licet istis omnibus modis sumatur signum: autem signum diuiditur contra ycotem: vel noiat solum signum in prima figura: vel noiat signum in prima et tertia. Dicitur enim quod ycos dupliciter sumitur. vno modo vt noiat solum signum in prima figura. alio modo putat comprehendit signum in secunda et tertia figura. Si ergo ycos sumatur ad secundam et tertia figuram diuisus contra ycotem: comprehendit solum signum in prima figura: siue signa necessaria: et sic accipit signum phis et ycotem cum dicitur: quod necessarium est idem quod signum et ycos. id est esse in pluribus: et quod entimemata: quod constant ex ycotibus signis: constant ex necessarijs: et ex his que sunt in pluribus. **C** Sed ex his etiam apparere potest quomodo intelligendum sit quod ea: ex quibus sunt entimemata raro sunt necessaria: vt

plurimum vero sunt vt in pluribus. Non enim intendit phis loqui de necessario simpliciter: nec istud capitulum debet reduci ad generationem syllogismorum ex necio: vel ad capitulum de mixtione ex necessario et contingenti: sed vult dicere quod rhetores cum arguunt per signum: raro dant signa infallibilia: sed plurimum dant signum vt in pluribus: propter quod id ad finem priorum vbi terminantur de entimemate: reduci habet. Cum igitur tales sint conclusiones: quales sunt premissae: sicut rhetores raro arguunt per signa infallibilia: conclusiones eorum raro sunt infallibiles: vt plurimum autem debent esse: vt in pluribus. **C** Si vero ycos dicat solum signum in figura secunda: sic signum diuisum contra ycotem comprehendit signum necessarium vt signum in prima: et non necessarium vt signum in tertia: sic loquitur phis de signo infra: cum diuidit ipsum signum necessarium et non necessarium. Deinde cum dicit.

C Ycos quidem entis est quod vt in pluribus fit: non simpliciter autem sicut diffiniunt quidam. Sed quod circa contingentia aliter se habere sic se habet ad id: ad quod ycos vt vlt ad particulare.

C Determinat de ycote et signo. Et duo facit. quod primo determinat de ycote. Secundo de signo. Secunda pars ibi. **C** Signorum autem. Dicit ergo quod ycos est: quod fit in pluribus: non sicut quidam diffiniunt ycos est: quod fit simpliciter: vel quod fit in omnibus: sed ycos siue tale signum quod fit circa contingentia aliter se habere sic se habet ad illud: ad quod est ycos. id est ad signatum vt ad particulare. Accipit enim hic ycotem. putat dicit signum in secunda figura et reperit in aliquo: in quo non reperit figuratum: vt esse errabundum est ycos ad esse fur: cum sit vltius quam plus: et sit aliquis errabundus: qui non est fur: quod si etiam reperit fur: qui non est errabundus: ita quod errabundus et fur se habent autem sicut excedentia et excessantia: nihil ad proportionem: sufficit ad hoc quod errabundus sit ycos ad fures esse aliqualem talem: qui non sit fur. Deinde cum dicit.

C Signorum autem hoc quidem sic se habet autem aliter quod singularium ad vniuersale. hoc autem vt aliquod vniuersali ad particulare. Horum autem quod necessarium in nominatum est secundum differentiam.

C Determinat de signo: et primo diuidit. Secundo ostendit quomodo utrumque signum se habet ad entimemata: vlt ad syllogismum rhetoricum. Secunda pars ibi. **C** Adhuc autem. **C** Circa primum duo facit: quod primo distinguit signum. Secundo specialiter determinat de signo necessario. Secunda pars ibi. **C** Necessaria quidem igitur. Dicit ergo quod signum hoc quod sic se habet vt aliquod singularium ad vlt quantum ad signatum in tertia figura vbi particulariter concludit intentum: vt quod Socrates est sapiens et studiosus inferimus omnes sapientes esse studiosos: hoc autem vt aliquod vltius ad particulare quantum ad signum in prima figura: vbi concludit vlt intentum. Istorum autem signorum vnum est necessarium in prima figura: aliud non necium vt signum in tertia: signum necessarium vocat retinerium: quasi hominem retinens et terminans: quod cum sit solubile: nescit homo quomodo fugiat. In secundo autem priorum vocat prodigium: quod magnum signum. Signum vero non necessarium. id est non habet nomen proprium: sicut diuisiuitur: et differt ab alijs. Deinde cum dicit.

C Necessaria quidem igitur dico ex quibus fit syllogismus: propter quod et retinerium non est quod tale signorum: quod enim putant non contingere solui: quod dictum est: tunc fere putant temerarius tanquam ostensum et terminatum: retinet enim et terminus idem est secundum antiquam linguam.

C Determinat de signo necessario dicens: quod ea ex quibus est syllogismus